

Universitätsbibliothek Wuppertal

Iulianu Autokratoros Ta Sōzomena, Kai Tu En Agiois Kyrillu Archiepiskopu Alexandreias Pros Ta Tu En Atheois Iulianu Logoi Dekα

Julian <Römisches Reich, Kaiser>

Lipsiae, Anno MDCXCVI.

Liber secundus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1694](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1694)

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΕΥΑΓΟΥΣ
Θρησκείας, πρὸς τὰ τῶν ἐν ἀθέοις Ἰουλιανῶν.
 ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

S. CYRILLI ALEXANDRIÆ
ARCHIEPISCOPI,

PRO SANCTA CHRISTIANORVM RELIGIONE,
 ADVERSVS LIBROS ATHEI IVLIANI.
 LIBER SECVNDVS.

NON abs re esse A
 rati, imo & vtile
 & necessarium, vt
 primum dicere-
 mus qui, & qui-
 bus, temporum
 ordine priores ex-
 titerint, & quid
 de Deo quique etiam opinati sint, ea-
 rum rerum accuratissimam enarratio-
 nem fecimus. Sed nos forte quispiam
 reprehenderit dicens: Quid tu demum,
 cum Christianorum dogmatum patro-
 cinium susceperis, & Iuliani maledi-
 ctis potiore velis orationem opo-
 nere, non continuo hanc viam
 insistere in animum induxisti, sed præ-
 ter orationis decorum ab illa digre-
 diens, genealogiis recensendis te
 implicuisti, Græcorum Hebræo-
 rumque opiniones anxie perscru-

OΥΔΕΝ ἀπεικός ἐννενοηκό-
 τες, μᾶλλον δὲ χρειᾶδες
 τε καὶ ἀναγκᾶσον εἶναι νομί-
 σαντες, τὸ χρῆναι πρότε-
 ρον εἰπεῖν τίνες τε, πρὸ τί-
 νων γεγονάσι κατὰ χρόνον
 καὶ μὴν καὶ ὁποίας ἕκαστοι τὰς δόξας περὶ
 Θεῶν ἐσχῆμασιν, ἀκλειδέσασιν αὐτῶν πεποιή-
 μεθα τὴν ἀφήγησιν. Καὶ ἴσως μὲν ἂν τις αἰτιά-
 σαίτο, λέγων τί δὴ ποτε τοῖς Χριστιανῶν δό-
 γμασι συνέπειν ἤρημένῳ, καὶ τῶν Ἰουλιανῶν δυσ-
 φημίας ἀνθυπενεργεῖν ἐπιχορηγῆντα λόγου
 προθυμῆμένῳ, ἔχι ταυτηνὶ βαδίζειν εὐθὺς
 διενόηθης τὴν ὁδόν; παροχεταιύων ὅσπερ τῶν
 λόγων τὴν εὐθὺ τῶν πρέποντων ἴσαν ὁρμὴν,
 γενεαλογίας σαυλὸν ἐπαφῆμας, καὶ τὰς Ἑβραίων
 τε καὶ Ἑλλήνων δόξας πολυπραγμονεῖν παρε-

σκέυασας; ἀποσκευασώμεθα δὴ ἐν τὰς ἐπὶ Ἀ
 τῆτοις αἰτίας, ἐναφόρμως εἰς τὸ παρνετικὸν ἢ
 λόγον ἰαχυζόμενοι. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τὸν Βαβυλώ-
 νιον ζηλώσας Ραψάκην, ἀχαλίνω γλώτῃ τὴν
 τῆ Θεῶ δόξαν καλακερτομῶν ἔδεδιε, καὶ τῆς εὐα-
 γῆς ἡμῶν θρησκείας ἀνοσίως κατακεκοργῶς,
 τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν διαμνημονεύει συχνῶς
 καὶ ἀπάσῃ μὲν ἐν Φημίᾳ σεφανοῖ τὰς ἐκείνων κα-
 κοδοξίας: καταθρασύνεται δὲ τῶν ἱερῶν τῆς ἐκ-
 κλησίας δογμάτων καὶ τῶν μὲν Μωσέως ἰσοριῶν
 καλαμειδία: καλαγορεύει δὲ καὶ ἀπάντων ἀπαξα-
 πλῶς τῶν ἁγίων, ταύτη τοι καὶ μάλα εἰκότως,
 ὕλην ὡσπέρ τινα τῆς ἀντιλογίας προεσωρεύ-
 σαμεν, τὴν σαφῆ καὶ ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν, τῆ
 καὶ πρεσβυτέρων τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν τὴν τῆ
 παναρίστου Μωσέως γενέσθαι συγγραφὴν καὶ μὴν,
 ὅτι τῆς Χριστιανῶν πίστεως τὴν παράδοσιν, κατί-
 δοι τις ἂν, ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς, ἐν ἀμεί-
 νοσι τῶν παρ' ἐκείνοις δεδοξασμένων. Ἦν ἤδη ἔ-
 τω, καὶ ἔχ' ἐτέρως, καὶ τῆς ἐφεξῆς ἀπαλλάξαι
 λόγους μακροτέρως ἐκβολῆς, καὶ τῆ γε δοκεῖν,
 ἔσθ' ὅτε παρακομίζεσθαι ποι μακρὰν, τῆς τῶν
 προκειμένων ἐννοίας. καὶ τῆτων μὲν ἄλλοι. Ἐπ'
 αὐτὴν δὲ λοιπὸν ἰτέον τὴν ἐκείνη συγγραφὴν
 ἐκτιθέμενοι δὲ τῆς σίχης ἐπὶ λέξεως αὐτῆς,
 ἀντεποίσομεν τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐν κόσμῳ τῶ δέ-
 οντι τῆς ἐκείνης καταρρήσειν, ἀντεπιφέρεσθαι
 δεῖν ἔκ ἀγεννῶς ἐγνωκότες. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς ἔφη,
 ἀπύλωτον ἀνοιγνύς τὸ σῶμα πλείστην ὄσσην πε-
 ποίησεν τὴν συκοφαντίαν κατὰ τῆ πάντων ἡμῶν
 σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ παλιμφήμους ῥίπτει κατ'
 αὐτῆ Φωνᾶς, τῶν μὲν τοιούτων ἔ διαμεμνήσο-
 μαί παρελάσας δὲ καὶ μάλα ἐμφρόνως τὰ δὶ ἄν
 ἂν τις καλαμιάνοιτο, καὶ εἰ μόνον τῆς αὐτῆ
 προσβάλλοι Φωνᾶς, τοῖς ἀναγκαῖοις ἀνταναστή-
 σομαί Φιλοσκώμμονά τε καὶ εἰκαζόμενον παντα-
 χῆ δεικνύων αὐτὸν, καὶ τῆ δύνασθαι τι τῶν ἀλη-
 θῶν εἰπεῖν, ὀλοτρόπως ἡμαρτηκότα. Ἰσέον μὲν
 τοι κακεῖνο. ἐν γὰρ τῶ πρώτῳ λόγῳ διὰ πλεί-
 στων μὲν ὄσων ἐννοιῶν ἔρχεται ἄνω τε καὶ κάτω
 τὰ αὐτὰ περιτρέφω καὶ ἀνακυκλῶν, ἔ παύεται
 καὶ ὅπερ ἂν ἐν ἀρχαῖς εὐρίσκειτο λέγων, τῆτο καὶ
 διὰ μέσσω, καὶ τοῖς τελευταίοις ἐντίθει, τῆς τῆς
 ἀντιρρήσεως λόγους ἀποφῆνειεν ἂν ἔκ ἐν κόσ-
 μῳ τάχα πῶ γεγεννημένους. Πᾶσα γὰρ πῶς
 ἀνάγκη τοῖς παρ' αὐτῆ λεγομένοις Φιλονεικεῖν
 ἡρημένους, ἔχ' ἀπαξ, ἀλλὰ πλείστας περὶ τῶν
 αὐτῶν ἀειλογεῖν ὁρᾶσθαι. Διελόντες τοίνυν ἐν

tatus? Amoliamur igitur hanc culpam,
 & eo nos opportune delatos esse con-
 firmemus. Nam cum Iulianus, exem-
 plo Babylonii Rapsacæ, effrenatæ lin-
 guæ conuitiis illudere Dei gloriæ ve-
 ritus non sit, & in sanctam reli-
 gionem nostram impie vociferans, fa-
 pientes Græciæ identidem comme-
 moret, nefariisque illorum opinionibus
 omni genere laudis exornatis, facris
 Ecclesiæ dogmatis audacius insultet:
 cumque Mosis libros habeat ludibrio,
 & omnes denique, ut semel dicam,
 sanctos homines accuset: idcirco nos,
 neque id injuria, priusquam refutationem
 aggredermur, syluam veluti quandam
 congeffimus, qua clare & perspicue
 demonstratum est, & antiquiorem esse
 Græcorum sapientibus optimi Mosis
 historiam, & præterea cuius patere,
 Christianæ fidei traditionem illorum
 placitis incomparabili eminentiæ
 genere antecellere. Quæ sane una
 ratio fuit, qua reliquis in libris lon-
 giori excursioni modum imponeremus,
 neque videremur interdum procul a
 rerum propositarum sensu præteruehi.
 Ac de his quidem satis. Ad ipsum
 illius librum deinceps veniendum;
 cujus versibus ad verbum editis,
 concinno more ac modo nostram
 subjungemus, non nescii quam acriter
 sit ejus maledictis resistendum.
 Quoniam autem, ut dixi, effrenatum
 os aperiens immani calumnia serua-
 torem nostrum omnium Christum
 appetiit, & infames in eum subinde
 voces jactat, talium quidem mentionem
 non faciam: verum bono consilio
 præteritis iis quæ vel auditu solo
 quempiam contaminarent, refutandis
 tantum necessariis insistam, illum ubi-
 que cauillatorem & locutuleium
 ostendens, & cui id plane vitium
 insit, ut ne veri quidem quicquam
 loqui possit. Quin & illud scire
 oportet. Primo quippe libro per innume-
 ras cogitationes diuagatur, quas
 fusque deque versare ac reuoluere
 non cessat; & quod inuentus fuerit
 initio dixisse, hoc in medio & fine
 subinde repetens, facit, ut minus
 recte & ordine se habere videatur
 oratio. Fere enim necesse est
 iis, qui aduersus ejus dicta contendere
 decreuerunt, non semel, sed multoties
 eadem inculcare videri. Illius itaque
 libro decentiori or-

dine part
 fententis,
 abunde
 illo cong
 igitur
 verbis.

Opera
 dis mora
 quibus add
 illorum fe
 mentum ma
 bil quidem
 hols addic
 hie aiani
 is narratio
 aduerit.

Gallos
 Apollon;
 rones, Mo
 prophetarum
 cracia. Et
 non sine
 fritionem da
 lex dux fo
 lida, aber
 nima ac
 pum et
 onum lrua
 pum me
 am Thera
 lectum h
 cobi am
 fatis prop
 nis Tyu
 mi Galles
 i duma Et
 quæ, & m
 qui m
 Galles
 qui fid
 lacem m
 a sola inel
 it, verum
 am em, in
 am igitur
 miffum,
 e & conser
 cio, verum
 apum, & c
 e hanc sup
 em em & m
 equam h
 fiam illorum
 Vi enim can
 e, tam p
 dicitur.

dine partito, collatisque generatim sententiis, non sapius singulis, sed abunde semel & artificiose cum illo congregiamur. Contra nos igitur dicere Iulianus incipit his verbis.

IULIANVS.

Operæ pretium mihi videtur cunctis mortalibus causas exponere, quibus adductus sum ut crederem, Galilæorum sectam humanum esse commentum malitiose confictum, quæ nihil quidem diuini habeat, sed fabulis addicta, & puerili ac stolidi animi parte abusa, prodigiosas narrationes in veritatis testimonium adduxerit.

CYRILLVS.

Galilæos, ut reor, vocat sanctos Apostolos; prodigiosas autem narrationes, Mosis scripta, & sanctorum Prophetarum prædictiones, & diuina oracula. Et insciens forte, sed non sine numine, suam ipse superstitionem damnat. Siquidem Galilææ duæ sunt, quarum vna in Iudæa, altera Phœnicum oppidis finitima ac vicina. Et quidem scriptum est in Euangeliis, nostrum omnium seruatorem Christum, cum iuxta mare Galilææ, hoc est, lacum Tiberiadis, ambularet, delectum fecisse discipulorum. Alicubi autem Deus per vnum e sanctis Prophetis ait: *Et quid vos mihi Tyrus, & Sidon, & omnis Galilæa alienigenarum?* Quin & diuinus Esaias: *Regio Zabulon, inquit, & terra Nephthalim, & ceteri qui oram maritimam incolunt, Galilæa gentium: populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.* Proinde Galilæi non soli intelliguntur qui in Iudæa sunt, verum & gentes omnes; *Galilæa enim, inquit, gentium.* Obscurum igitur certe, neque dum manifestum, in quos magis vere & conuenienter tendat ejus oratio, vtrum in nos, an potius in ipsum, & ejus, quam tantopere diligit, stulta superstitionis laudatores. Galilæi enim & ipsi, imo nulla ratione quispiam dubitauerit, ad Græcorum vanitatem istorum verborum vim pertinere. Vbi enim tantum fabularum, tam ineptæ res, tam pueriles, tam frigida, & futiles,

Matth. 4.
Marc. 1.

Joel. 3.

Esai. 9.

τάξει τῆ προπαιδεύερα, τὸν παρ' αὐτῶ λόγον, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ διανοίας συνενεγκόντες κατ' εἶδος, ἔχ' ἐκάστην πλεισίαις, ἀποχερώντως δὲ ἅπαξ καὶ ἐντέχνως, ὑπαντήσομεν. ἀρχεται τοίνυν τῶ καθ' ἡμῶν λόγῳ, καὶ φησί.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Καλῶς ἔχειν μοι φαίνεται τὰς αἰτίας ἐκθέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις, ὑφ' ὧν ἐπέειπεν, ὅτι τῶν Γαλιλαίων ἡ σκευωρία πλάσμα ἐστὶν ἀνθρώπων, ὑπὸ κακουργίας συνθεθέν ἔχουσα μὲν ἑδὲν θεῖον, ἀποχρησαμένη δὲ τῷ φιλομύθῳ, καὶ παιδαριώδει, καὶ ἀνοήτῳ τῆς ψυχῆς μοσίῳ, τὴν τερατολογίαν εἰς πίσιν ἡγαγεν ἀληθείας.

ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ.

Γαλιλαίης μὲν εἶναι, ὡς γε οἶμαι, φησὶ τὰς ἀγίας ἀποστόλους. τερατολογίαν δὲ, τὰ Μωσέως γράμματα, καὶ τὰς τῶν ἀγίων προφητῶν προφαγορεύσεις τε καὶ θεηγορίας. καὶ ἠγγνόηκε μὲν ἴσως, μᾶλλον δὲ ἐκ ἀθεΐ, τῆς ἐαυτῶ δεισιδαιμονίας πεποιήσθαι τὴν κατάρρησιν. Εἰσὶ γὰρ Γαλιλαίᾳ δύο ὧν ἡ μὲν μία, κατὰ τὴν Ἰσδαίαν, ἡγε μὴν ἑτέρα, τῆς Φοινίκων πόλεσιν ὁμορῶς τε καὶ γείτων καὶ γέν ἐν μὲν τοῖς εὐαγγελίοις γέγραπται περὶ τῶ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ ὅτι περιπατῶν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, τρεῖσι τὴν Τιβεριάδος λίμνην, ἀπολείπτης ἐποιεῖτο τῶ μαθητῶν. ἔφη δὲ πρὸ θεοῦ καὶ δι' ἐνός τῶν ἀγίων προφητῶν καὶ τί καὶ ὑμεῖς ἐμοὶ Τύρος καὶ Σιδῶν, καὶ πᾶσα Γαλιλαία ἀλλοφύλων; καὶ μὴν καὶ ὁ θεὸς πέρι τῆς Ἰσδαίας χώρας Ζαβουλῶν, φησὶ, καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλίαν οἰκῶντες, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκοτίῃ, φῶς εἶδε μέγα. Γαλιλαῖοι δὲ εἶναι ἔχοντες μόνον νοηθεῖεν ἂν, οἱ κατὰ γε τὴν Ἰσδαίαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάντα τὰ ἔθνη. Γαλιλαία γὰρ φησὶ τῶν ἐθνῶν. Ἀσυμφανὲς εἶναι ἄρα, καὶ ἔπωσαφές, κατὰ τίνων ἂν ἴοι προπαιδεύεσθαι τε καὶ ἀληθέστερον ὁ λόγος αὐτῶ πρότερον καθ' ἡμῶν, ἡγενη κατ' αὐτῶ, καὶ τῶν τὴν ἀπόπληκτον καὶ φίλην αὐτῶ δεισιδαιμονίαν τετιμηκότων Γαλιλαῖοι γὰρ αὐτοὶ, μᾶλλον ὃ καὶ ἑδὲνα τρόπον ἐνδοιάσαι τις ἂν, ὅτι τῆς Ἑλλήνων ἐμδρανησίαις ἀρμόσειεν ἂν τῶ εἰρημένων ἢ δύναμις. Πῶ γὰρ τὸ μυθῶδες πολὺ, καὶ ἀσύφηλον, καὶ παιδαριώδες, ψυχρὸν τε καὶ εἰκαμόδελλον,

καὶ ἀσυνεσίας ἀπάσης ἔμπλεων· πλὴν ὅτι **A** tam omnis stultitia plenæ, quam apud eos ipsos, qui multiplicibus confictis prodigiis, veritati fidem conciliare nitantur mendacio? Tam multa vero ac tanta est apud eos fœditas, ut eorum eximii quique, & de ritibus suis optime philosophari soliti, adversus poetarum certe non diuinum, sed absurdum potius furorem, oppido vehementer declamauerint, palamque dixerint, ab illorum præstigiis esse recedendum. Non enim admittit ea Plato quæ ab Homero dicuntur, qui Deos & Deas inuexit partim quidem libidinis damnatos & humanis cupiditatibus obnoxios, partim lugentes & consanguineorum mortem deflentes, & *hei mihi* muliebrem in modum ejulantes; propterea quod cum fato eripere quempiam vellent, id utique præstare non possent, sed a Partis victi Fato etiam cedere cogentur, utpote vel ipso reliquorum Deorum præside superiori, quem summum Iouem appellant. Sed enim prætermisissis iis quæ plurima mihi insuper dicenda suppetunt, uti ne a re euagari videar, ad propositum scopum reuertar. Græcorum est fabulositas; quippe qui prodigiosa commenta in veritatis argumentum non simplici mente, sed impie potius & flagitiose inferre studuerunt, adeoque contra ineffabilem omnipotentis Dei gloriam malignum figmentum composuerunt, ac artem suam veluti quendam laqueum simpliciorum mentibus statuerunt. Etenim mortales omnes deceperunt, cælum Deum esse dicentes, & cætera elementa; atque ut sapientissimus Paulus scribit, *cum se sapientes esse dicerent, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.* Sed ut Iuliano demus quod vult, nec ad alios dicta illa transferamus, sed & eum sinamus sanctis Apostolis, aut certe sapientissimo Moysi, & sanctis Prophetis insultare; prodeat, ostendat manifeste, quodnam sit figmentum illud quod malitiose conflatum deprædicat, quænam monstruosa mendacia, & quas Christiani cultus fabulas ac pueriles nânias nominat. Num-

καὶ ἀσυνεσίας ἀπάσης ἔμπλεων· πλὴν ὅτι **A** παρα μόνοις αὐτοῖς, οἱ πολυτρόπως τερατευσάμενοι, καὶ εἰς πίσιν ἀληθείας ἀγαγεῖν ἐπιχειροῦσι τὸ ψεῦδος; ἀναλλῆς δὲ ἔτω παρ' αὐτοῖς ἐστὶ καὶ πολὺ, ὡς καὶ αὐτὰς τὰς ἐξελεγεμένους, ἀεὶ ἀτε φιλοσοφεῖν τὰ παρ' ἑαυτοῖς εἰωθότας, τῆς τῶν ποιητῶν ἐκ ἐνθέου μᾶλλον, ἀλλ' ἐκτόπως μανίας, πλείστην μὲν ὄσσην ποιήσασθαι τὴν καταβολὴν· πρέπει δὲ ὅτι τῆς παρ' αὐτοῖς τελευτίας ἀποφοιτᾶν, ἀναφανδὸν εἰπεῖν. **B** Οὐ γάρ τοι προσίεται τὰ Ὀμήρου Πλάτωνος θεὸς καὶ θεὰς εἰσικεκομιχότος, τῆτο μὲν ἐπ' ἀσελγείᾳ κατεγνωσμένους, καὶ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων πλεονεξίας ἠδικημένους· τῆτο δὲ κλαίοντας, καὶ τεθνεώτων αὐτοῖς τῶν ἐκ γένους ἀχάλλουνας, καὶ τὸ, ὡ μοι ἐγὼ, λέγοντας γυναῖκοπρεπῶς, διά τοι τὸ βέλεσθαι μὲν ἐξαρπάσαι θανάτου τινα, μὴ μὴν ἐτι δύνασθαι τῆτο δράν, ἀλλ' ἠτλάσθαι μοιρῶν, καὶ πεπρωμένη παραχωρεῖν, ὡς ἀλκιμωτέρα δηλονότι καὶ αὐτὸ τῆ προχόντος τῶν ἄλλων θεῶν, ὃν δὴ καὶ ὑπαλον καλεῖσι Δία. Ἀλλὰ γὰρ τὸ καὶ ἐτι δύνασθαι πλείστα λέγειν ἐν γε δὴ τῆτω παρὲς διά τοι τὸ μὴ δοκεῖν ἀποφέρεσθαι τῆ εἰκότη, ἐπὶ τὸν τῶν προκειμένων ἐπανήξω σκοπόν. Ἑλλήνων ἐστὶ τὸ μυθῶδες· καὶ αὐτοὶ τὴν τερατολογίαν εἰς πίσιν ἀληθείας, ἐκ ἐξ ἀπλῶν ἐνοιῶν, ἀνοσίως δὲ μᾶλλον καὶ φιλοκακίᾳ ἐξευρημένων, ἐπενεγκεῖν ἐσπέδασαν, καὶ κατὰ τῆς ἀρρήτης δόξης τῆ πάντων κρατῶν **C** Θεῶν, τὸ κακὸν πλάσμα συντεθεικασί, καὶ ὡσπερ τινα πάγην ταῖς τῶν ἀπλεστέρων ψυχῶν τὴν σκευωρίαν ἐσήσαντο. Ἐπλάνησαν γὰρ τὰς ἀνά πασαν τὴν γῆν, Θεὸν εἶναι λέγοντες τὸν ἕρανόν, καὶ τὰ ἕτερα τῶν σοικείων καὶ ὡς ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν τῆ ἀφθάρτου Θεῶ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαρτῆ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἐρπετῶν. Ἰνὰ δὲ καὶ ταῖς αὐτῆ παραχωρῶμεν ἐνοιῶσ, ἐκ ἑτέρου μᾶλλον ἐπαφειντες τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγίοις ἀποσόλοις ἐῶντες ἐπιπηδᾶν, ἠγαν καθάπαξ αὐτῶ τε τῶ πανσόφω Μωσεί καὶ τοῖς ἀγίοις προφήταις, ἠκέτω, δεικνύτω σαφῶς, τί τὸ πλάσμα τὸ κακίᾳ συντεθέν. ποῖαν δὲ εἶναι φησι τὴν τερατολογίαν, καὶ τί τὸ φιλόμυθον καὶ παιδαριῶδες, τῆς τῶν Χριστιανῶν θεσηκείας.

quid [nobis] Moses fabulas confuit, cum vnum natura & vere Deum esse predicat, ingenitum, aeternum, incorruptibilem, quantitatis expertem, inuisibilem, immutabilem, impalpabilem, vitam, sapientiam, ac vitae datorem, potentiam, generationis auctorem, regem, dominum vniuersorum? An a veritate deflexit sanctorum Prophetarum oratio, quibus id curae potissimum fuit, vt Mosaicorum dogmatum vestigiis insisterent? An sanctorum Apostolorum doctrinam inueniemus ab illa discrepantem? Minime vero. Praeterea, quo pacto contendit, nihil diuini Galilaeorum doctrinam continere, sed inanes alioqui fabulas esse, & prodigia mendaciorum? Nam quis negauerit, nihil melius quicquam hominibus esse, quam recte & certissime cognoscere vnum existentem natura & vere rerum omnium opificem ac dominum? Sed & ipsi concessuri sunt utique, scio, pulcherrimam & eximiam philosophiae partem & esse & appellari contemplatricem; per quam res diuinae, quoad homini assequi fas est, ab iis, qui acrioribus sunt ad perspicendum oculis, propemodum capiantur. Iam vero quoniam id sibi persuasum ait, doceat vnde vel a quibus. Neque enim gloriatur quasi hoc solus sciat; sed si id ipse sibi persuasit, atque hoc satis est, videlicet, vt ait & existimat, ad perfectissime demonstrandum Christianam religionem malam esse, quanta vanitatis rem faciat, dicere praetermitto. Sed delicias solus faciat in nostris rebus; non enim tam infenso iudice nos utemur. Quod si eorum, qui alios accusant, orationem veram esse oportere, non falsam, existimat; ne solus ipse sibi persuasum dicat esse, sed re coarguat. At nos ex his, quae ab illo dicta sunt, iterum cognoscemus ipsum, iustius se fabularum auctorem quam nos arguere, & illius criminis manifestum teneri.

IULIANVS.

Verba autem facturus de omnibus illorum, vt vocant, dogmatis, illud prius dicere volo, operae pretium esse vt qui haec lecturi sunt, si contradicere velint, nihil, vt in iudicio, extracausam actitent, aut, quod vulgo dicunt, translatione criminis vtantur, donec priora defendendo diluerint.

Ἄρα μύθους ἡμῶν συνέγραψεν ὁ Μωσῆς, ἕνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς εἶναι Θεὸν λέγων, ἀγέννητον, αἰδῖον, ἀφθαρτον, ἀποσον, ἀόρατον, ἀναλλοίωτον, ἀναφῆ, ζωὴν, καὶ ζωοποιόν, σοφίαν, δύναμιν, γενεσιουργόν, βασιλέα, κύριον τῶν ὅλων; ἄρα διημάετηκε τὰ ληθῆς τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ λόγος, τῶν Μωσαϊκῶν δογμάτων κατ' ἴχνη εἶναι διεσπασθῆναι; ἄρα τῶν ἀγίων ἀποστόλων ἑτεροτρόπως ἔχουσαν τὴν διδασκαλίαν εὐρήστομεν; ἔ μὲν ἔν. Ἔπειτα, πῶς θεῖον μὲν ἔχειν ἔδεν τὰ παρὰ Γαλιλαίοις ἰσχυεῖται, μύθους δὲ ἄλλως εἰκάσας καὶ τερατολογίας εἶναι φησί; καί τοι τίς ἔκ ἂν συνομολογήσειεν, ὡς ἔκ ἂν γένοιτό τι ἄμεινον ἀνθρώποις τῆ διειδένα καλῶς τε καὶ ἀπλανῶς τὸν ἕνα τε καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα τῶν ὅλων δημιουργόν καὶ κύριον; Φαῖεν δ' ἂν, οἷδ' ὅτι καὶ αὐτοὶ τὸ κάλλιστον καὶ ἐξαιρέτων τῆς φιλοσοφίας μῦθον εἶναι τε καὶ λέγεσθαι τὸ θεωρητικόν δι' ἃ τοῖς κατιδεῖν ἰσχύουσι νενεχέστερον, γένοιτ' ἂν μόλις, καὶ κατὰ γε τὸ ἀνθρώποις ἐφικτόν; ἀλάσιμα τὰ περὶ Θεῶ. Ἐπειδὴ δὲ πεπεῖσθαι φησὶν αὐτὸς, διδασκίτω πόθεν, ἢ παρὰ τίνων. μὴ γὰρ δὴ μόνος ἀυχείτω τῆτο εἰδένα. ἀλλ' εἰ μὲν αὐτὸς ἐπέειθε κατ' ἑαυτὸν, καὶ τῆτο ἀπόχρη πρὸς ἐντελεσάτην ἀπόδειξιν, ὡς γὰρ οἶεται καὶ φησί, τῆ μὴ εἶναι τὰ Χριστιανῶν, ὅτι μὲν λῆρ' τὸ δχρῆμα αὐτῶ, παρήσω λέγειν· πλην ἐντροφάτω μόν' τοῖς κατ' ἡμᾶς. ἔ γὰρ τοι, ἔ τω πολεμιωτάτῳ χρησόμεθα δικαστῆ. Ἐι δὲ δεῖν οἶεται τῆς τῶν εὐθυπόντων λόγους, οἷπερ ἂν γένοιτο κατὰ τίνων, ἀληθεῖς εἶναι καὶ ἔκ ἐψευσμένους, μὴ αὐτὸς ἑαυτὸν πεπεῖσθαι λεγέτω μόν', ἀλλ' ἐλεγχέτω διὰ πραγμάτων. ὅτι δὲ μᾶλλον ἑαυτὸν ἐν δίκῃ, καὶ ἔκ ἡμᾶς ἐπὶ τῆ μυθοπλασίᾳ γράφεται, καὶ ἔκ ἀνύποπτον ἔχει τὸ ἔγκλημα, δι' ὧν ἔφη πάλιν εἰσόμεθα.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Μέλλων δὲ ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων δογμάτων ἀπάντων ποιῆσαι τὸν λόγον, ἐκείνο βέλομαι πρῶτον εἰπεῖν, ὅτι χρὴ τῆς ἐντυγχάνοντα, εἰπερ ἀντιλέγειν ἐθέλοιεν, ὡσπερ ἐν δικαστηρίῳ, μηδὲν ἔξωθεν πολυπραγμανεῖν, μηδὲ, τὸ λεγόμενον, ἀντικατηγορεῖν, ἕως ἂν ὑπὲρ τῶν πρώτων ἀπολογήσωνται.

Ἄμεινον μὲν γὰρ ἔτω καὶ σαφέστερον, ἰδίαν μὲν ἂν ἐνστήσασθαι πραγματείαν, ὅταν τι τῶν παρ' ἡμῶν εὐθύνην θέλωσιν. ἐν οἷς δὲ πρὸς τὰς παρ' ἡμῶν εὐθύναις ἀπολογῶνται, μηδὲ ἀντικατηγορεῖν.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Ἀγλωττον ἔν, εἰπέ μοι, τὸν παρά σε διωκόμενον εἶναι χρεῖ, καὶ σιωπῶντα κελεύεις ἀλῶναι τὸν Φεύγοντα, καὶ ἔδενός τὸ παράπαν τῶν σῶν διαμνημονεύσαντα, διακυροῖς ἐλέσθαι καθ' ἑαυτῆ τὴν γραφὴν; καίτοι τὸ μὴ βέλεσθαι τι λέγειν ἡμᾶς τῶν σῶν, δεδιότος ἐστὶ τὸν ἔλεγχον, καὶ ἐν αὐτοῖς ἀσχερότητος ἔκ ἠγνοηκότος τὸ ἀτερπές. Ἐἰ μὲν ἔν αὐτὸς τὸ Χριστιανῶν καλαγορεύσας θρησκείας, ἔκ ἐπάμνε παντὸς ἀξιοῖ, καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμαῖς σεφανοῖ τὴν Ἑλλήνων δεισιδαιμονίαν, ἀνταπατεῖται τὸ ἴσον. εἰ δὲ δὴ τοῖς καθ' ἡμῶν ἐναδρύνεται λόγοις, καὶ τὴν ἀμείνω δόξαν ἀνάπλει τῆς ἑαυτῆ δυσβεβλίας, τὰ Ἑλλήνων ἀντιπαροσθηθεῖς ὡς πρῶχοντα, πῶς ἡμᾶς σιωπῶν ἀξιοῖ, μεμνησθαι δὲ ὅλως τῶν παρ' αὐτοῖς ἔδενός, ὅτε τοῖς ἰδίῳις δόγμασι συναγορεύειν ἐθέλοντες, τὸς ἐπ' αὐτῶ δὴ τῆτω ποιούμεθα λόγους; Ἐἰ μὲν ἔν ἀφέντες τὸ χρεῖναι τοῖς σοῖς ἀντιφάρεσθαι λόγοις, ἐπὶ δὲ τὸ δέν τῶν Ἑλληνικῶν διαμεμνησθαι μόνον παρατελέραμμεθα, φαίην ἂν ὅτι καλῶς καὶ ἔκ ἐξω εἰκότος, ὅ ἐπ' αὐτῶ δὴ τῆτω πεποιθήσαι λόγος αὐτῶ ἀπολογούμενοι δὲ, καὶ ὑπαντῶν ἐθέλωσι πρὸς πᾶν ὅτι ἐν τῶν παρ' αὐτῆ λεγομένων, πῶς ἂν ἐτι δικαίως ἐπιτιμήσειεν, εἰ τοῖς ἑαυτῶν συνειπεῖν ἠρημένοι, καὶ τῆς Ἑλλήνων δυσβεβλίας τὸ ἀσχος ἀπογυμνῶν σπαστάζομεν. Ὡσπερ γὰρ τὸ χρωμάτων ἐν τοῖς ἑτεροειδέσι τὴν ὄψιν ἐκφανέστερον ἐστὶν ἰδεῖν, τὸ γὰρ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, φησὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρετονὶ τρέπον, καὶ τὰ ἐμπεφυκότα κάλλη τῆς ἀρετῆς, τῆς τῶν ἀμαθεστέρων μάλις διανοίας γένοιτ' ἂν ἔκ ἐτέρως ἐμφανῆ, πλὴν ὅτι διὰ μόνης τῆς τῶν ἐναντίων ἀσχερότητος. Ἀναπέθει γὰρ τοῖς ἀμείνοσι τὴν τῆ χρεῖναι νικᾶν ἀπονεῖμα ψήφον, τὸ τῆς φαυλότητος ἀκαλλές. Διὰ τῆτο, καὶ μάλα εἰκότως, δέδιδε μὲν τὰ οἰκεία, καὶ εἰς μέσον ἤκειν ἔκ ἐὰ τὰ ἐφ' οἷς ἀσχύνηται σιωπῶν δὲ κελεύει καὶ τῆτο εὐθυνομένης. αἰτιάται δὲ καὶ καθ' ἐτέρως τρέπας ἡμᾶς, ἔτω λέγων.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Μικρὸν δὲ ἀναλαβεῖν ἀξίον, ὅθεν ἡμῖν ἤκει καὶ ὅπως ἐννοία Θεῶ τὸ πρῶτον. εἶτα παραθεῖναι τὰ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ὑπὲρ

Sic enim melius & apertius defensionem suam instituent, cum quid nostræ rei reprehendere voluerint. In quibus autem nostris rationibus respondent, recriminatione non utantur.

CYRILLVS.

Elinguem igitur oportet esse eum, quem tu reum postulaueris, & indicta causa reum damnari vis, vetitoque prorsus ne de te verba faciat, statuis ut seipsum reum peragat?

Atqui nolle nos dicendo quicquam rerum tuarum attingere, hominis est reprehensionem metuentis, & grauitatem dedecoris, quod cum illis conjunctum est, non ignorantis. Et sane si religionem Christianam infectando, non omni genere laudis eximisque titulis Græcorum superstitionem afficiat, idem a nobis vicissim exigit. Sin autem sua ipsi maledicta in nos mirifice placent, & amentia suæ potiores partes tribuit, Græcas res veluti præstantiores nobis opponens; quomodo nos silere jubet, ac in totum nihil, quod ad illos pertinet, attingere, cum nostrorum dogmatum defensionem aggressi de hoc ipso verba facimus? Si ergo refutatione orationis tuæ prætermissa, ad Græcorum res commemorandas conuerteremur, recte quidem nec abs re dictum esse istud concederem. Sed cum defensionem susceperimus, & iis occurrere cogitemus omnibus, quæ ab illo nobis obijciuntur, quo nos jure reprehendat, si patrocinari rebus nostris aggressi, Græcæ impietatis foeditatem renudare conamur? Quemadmodum enim coloribus contrarii colores splendorem conciliant, siquidem *lux in te* Joan. 1. *nebris lucet*, ait scriptura; ita plane, ut arbitror, virtutibus insita pulchritudo rudiorum animis non aliter innotescit, quam sola contrariorum turpitudine. Facit enim nequitia turpitudine, ut virtutes præferamus vitiis. Idcirco, nec injuria id quidem, rerum suarum conscientiam reformidat, ac probra sua in medium venire non finit, ac tacere etiam reos jubet. Sed & aliis nos criminibus aspergit, sic dicens.

IVLIANVS.

Æquum autem est paucis repetere, unde nobis primum & quomodo succurrat Dei cogitatio. Deinde comparanda sunt ea, quæ apud Græcos & Hebræos

de numine dicuntur. Tum interrogandi, qui neque Græci, neque Hebræi sunt, sed e Galilæorum secta, quamobrem suam doctrinam nostræ anteposuerint, neque tamen in ea permanferint, sed discessione facta ab illa, viam peculiarem insisterint, nihil rectum aut honestum facti eorum, quæ vel apud nos Græcos sunt, vel apud eos, qui a Mose, Hebræos: infitas vero vtrique genti veluti noxas collegerint; alienitatem quidem ab Diis ex Ieuitate Iudaica; improbum autem ac dissolutum vitæ genus ex inertia & confusione nostra, idque præstantissimum Dei cultum nuncupari voluerint.

CYRILLVS.

Qui dicit, harum calumniarum quas in nos struxit lectores, si refutationem aggredi velint, vt in foro, nihil extra causam afferre, neque recriminatione vti debere; is vtrique clare profiteretur, in his se comparaturum ea, quæ Græci & Hebræi de Deo prodiderunt. Quoniam igitur spectat hæc comparandi ratio, & quinam Iuliano scopus propositus est, dum cum Græcorum dogmatis Hebræa aut sane Christiana componit? Non enim quisquam dicet illum, obtrectandi calumniandique relicto studio, lectorum æquitate ac iudicio staturum, vt etiam ab ipsis, quid melius sit aut deterius, edoceri velit: verum, vt conijcere est, non aliter suæ de Deo sententiæ præcones inuenturum se putat, quam Christianorum placita comparatione Græcorum eleuet turpiore calculo notata. Sed abfit vt hoc contingat apud eos, quibus est cognita veritatis vis, & mendacii infirmitas perspecta. Caterum illud animaduerte, quo pacto, lege veluti quadam nobis indicta silentii, ne rei suæ quicquam attingere liceat, cum de nostræ religione loquimur, eorum quæ vetuit reus ipse deprehenditur. Quoniam vero etiam interrogatione nos vrget, cur demum Græcis relictis ad Hebræos deflexerimus; age & nos paria cum eo faciamus. Quamobrem relictis Christianis, & veritate deserta, mendacium amplecteris, & adeo detestandam idololatrarum superstitionem certæ de Deo sen-

Α τῶ θεῖς λεγόμενα. ἢ μετὰ τῷτο ἐπανέρεθ τῶς ἔτε, Ἐλληνας ἔτε Ἰουδαίως, ἀλλὰ τῆς Γαλιλαίων ὄντας ἀρέσεως, ἀνθ' ὅτε πρὸ τῶν ἡμετέρων εἰλοντο τὰ παρ' ἐκείνοις καὶ ἐπὶ τῷτω τί δὴ ποτε μὴδὲ ἐκείνοις ἐμμένεσι, ἀλλὰ κακείνων ἀποσάντες ἰδίαν ὁδὸν ἐτράποντο. ὁμολογήσαντες μὲν ἔδὲν τῶν καλῶν, ἔδὲ τῶν σπυδαίων, ἔτε τῶν παρ' ἡμῖν τοῖς Ἐλλησιν, ἔτε τ' παρὰ τοῖς ἀπὸ Μωσέως Ἐβραίοις. ἀπ' ἀμφοῖν δὲ τὰς παραπληγίας τοῖς ἔθνεσιν ὡσπέρ τινος κῆρας δρεπόμενοι, τὴν ἀθεότητα μὲν ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς ῥαδιουργίας. Φαῦλον δὲ καὶ ἐπισεσυρμένον βίον ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν ῥαθυμίας καὶ χυδαίότητ' ὅ. τῷτο τὴν ἀρίστην θεοσέβειαν ὀνομάζεσθαι ἠθέλησαν.

ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ.

Ο δὴ χεῖνα λέγων τῶς ἐντυγχάνουσας αἷς ἀν καθ' ἡμῶν ποιῶτο συκοφαντίας, εἶπερ ἀντιλέγειν ἐθέλοιεν, ὡσπερ ἐν διασηρίῳ, μὴδὲν ἐξωθεν πολυπραγμονεῖν, μὴδὲ τὸ δὴ λεγόμενον ἀντικατηγορεῖν, ἐπαγγέλλεται σαφῶς ἐν τῷτοις παραλίθεναι τὰ παρὰ τοῖς Ἐλλησιν ἢ παρὰ τοῖς Ἐβραίοις ὑπὲρ τῶ θεῖς λεγόμενα. Ἀρ' ἐν ὁ τῆς ἀντιπαραθέσεως τρῶπ' ὅποι ποτὲ βλέπει ἢ τίς ἀν εἰσησκοπὸς αὐτῶ τοῖς Ἐλλήνων δόγμασιν ἀντιπαρεξάγοντι τὰ Ἐβραίων, ἢ γὰρ τὰ Χριστιανῶν; Οὐ γὰρ πρ Φαίη τις ἀν ὅτι τὴν καλιάρῃσιν ἀποσήσας, ἢ τῶ χεῖνα συκοφαντεῖν ἑαυτὸν ἀπενεγκῶν, ὀρθοῖς κε χεῖσεται διασαῖς τοῖς ἐντευξομένοις, αἷς καὶ ἐβελῆσαι παρ' αὐτῶν, τί τὸ ἀμεινον, ἢ τί τὸ χεῖρον ἀναμαθεῖν οἶεται δὲ πρ κατὰ τὸ εἶκος, ἔχ ἑτέρως τῆς ἐνέσης αὐτῶ δόξης περὶ Θεῶ ἐπαμνέτας ἔσεσθαι τινος, εἰ μὴ κακύνουτο τὰ Χριστιανῶν ἀντιπαραθέσει τῶν Ἐλληνικῶν, τὴν ἀρχίῳ ψῆφον ἐφ' ἑαυτοῖς δεχόμενα. Ἀλλ' ἐκ ἀν γένοιτο τῷτο ποτε, παρὰ γε τοῖς εἰδόσι καὶ τῶ ψεύδης τὸ ἀδρανές, καὶ τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν. πλὴν ἐκείνο ἀδρει νομοθετῶν γὰρ ὡσπερ ἡμῖν τὸ χεῖνα σιγαῖν, καὶ τῶν αὐτῶ διαμεμνησθαι μὴδενός, ὅτε τῶς ὑπὲρ γε τῆς ἑαυτῶν θεησκείας ποιέμεθα λόγος, οἷς ἀπέφηνεν, αὐτὸς ἀλῆς εὐρίσκειται. Ἐπειδὴ δὲ πρσάγει καὶ πεῦσιν, τί δὴ ποτε τὰ Ἐλλήνων ἀφέντες, τοῖς Ἐβραίοις προσκεκλίμεθα, Φέρε ἢ ἡμεῖς αὐτῶ τὰ ἴσα λέγωμεν. Ἀνθ' ὅτε γὰρ δὴ τὰ Χριστιανῶν ἀφείς, καὶ τῆς ἀληθείας ἀποδραμῶν, τὸ ψεῦδος ἀγαπᾶς, ἢ τὴν ἔτω μυσαρωτατὴν ἐβελθησκείαν, τὴν τ' εἰδωλολατρῶντων Φημί, τῆς ἀκριβῆς περὶ Θεῶ

δόξης ἀνοητότατα προτιθείς, εἶτα οἷς βεβηλεῦ-
θαι καλῶς, καὶ ἔχι δὴ μᾶλλον τὴν ἀπασῶν
ἐσχάτην ὑπομείναι κακοδοξίαν; εἰ δὲ δὴ βέλοιο
νοεῖν τὴν ἀληθεστάτην αἰτίαν, ἐφ' ἣ τὰ Ἑλλή-
νων ἀφέντες τὰ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τετιμήκα-
μεν, τὰ αὐτῶ λαβόντες φημέν. ἔφη γὰρ ἔτως.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Οὐκ ἔν Ἑλληνας μὲν τὰς μύθους ἐπλασαν
ὑπὲρ τῶν θεῶν, ἀπίστες καὶ τερατώδεις. κατα-
πιεῖν γὰρ ἔφασαν τὸν Κρόνον τὰς παῖδας, εἶτ'
αὐτοὺς ἐμέσαι. καὶ γὰρ ἡδὴ παρανόμους μη-
τρὶ γὰρ ὁ Ζεὺς ἐμίχθη, καὶ παιδοποιησάμενος
ἐξ αὐτῆς, ἐγγίμεν αὐτὸς τὴν αὐτῆς θυγατέρα,
ἀλλὰ μιχθεὶς ἀπλῶς, ἄλλω παραδέδωκεν αὐ-
τὴν. εἶτα οἱ Διόνυσος σπαραγμοὶ, καὶ μελῶν
κολλήσεις. τοιαῦτα οἱ μῦθοι τῶν Ἑλλήνων φασί.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Ἐχει ἀποχεῶσαν ἐντεῦθεν τὴν ἀπολο-
γίαν. ἀλύεις δὴ ἔν, ἀνθ' ὅτι, καὶ ἡμᾶς ἐυ-
θύνειν ἀξιοῖς, ὅτι τὴν ἔτως ἀσχερὰν καὶ ἀπίθα-
νον τῶν Ἑλλήνων εἰκαομυθίαν μονοῦ καὶ δια-
λακίσαυτες, τὴν ἀμείνω ψῆφον τοῖς ἀληθεῖσι δε-
δάκαμεν. Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος, καὶ προσ-
ἔτι τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ χορὸς, ἀπόστολοί τε
καὶ εὐαγγελισαί, τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθεῶς δο-
ξολογοῦσι Θεόν. διακείσθαι τε ἔτω καὶ ἡμᾶς ἀ-
ναπέθεσιν, ἀποφείροντες τῶν μύθων, καὶ τερατείας
ἀπάσης, καὶ φρονημάτων αἰσχερῶν, καταρρυθμί-
ζοντες ὅτι εἰς ἀξιάγασον πολιτείαν. πέπλασαν
ὅτι τῶν παρ' αὐτοῖς ἔδεν, ἔτε μὲν ἀπίθανον ἔχοι
τῶν ἐννοιῶν τὴν ἀπόδοσιν. Ὅτι γὰρ τοῖς Μωσέως καὶ
τοῖς ἁγίων προφητῶν κηρύγμασι συμβαίνει τὰ
καθ' ἡμᾶς, καὶ τὴν εὐαγγελικῆς τε καὶ ἀποστολικῆς
διδασκαλίας ἢ δύνამιν ταῖς τῶν προλαβόντων
ἐννοίαις συμφέρεται, διαδείξει σαφῶς ὁ λόγος
ἡμῖν ἐπὶ κατὰ. Ἐπειδὴ ὅ, ἔκ οἷδ' ὅτι λέγων,
τῶν σπυδαίων ἢ ἀγαθῶν ἔδεν παρ' ἡμῖν εἶναι
διαλείνεται, φέρε καὶ τῶτο δεικνύτω μὴ γὰρ δὴ
ψιλὴν τε καὶ ἀναπόδεικτον ποιείσθαι τὴν καταγό-
ρευσιν. πῶς γὰρ τῶν σπυδαίων ἔδεν εἶσι παρ' ἡ-
μῖν; ἔκ ἀκείβης καὶ ἀπεξοσμένον ὁ περὶ Θεῶ
λόγος, καὶ τῆς τῶ κόσμου γενέσεως, παρὰ Χρι-
στιανοῖς εὐρίσκειται; ἔτ' πραγματῶν τὴν ἐπισήμην
ἀνεπίπληκτον τε καὶ ἀκατάψεκτον ἐκ τῶν ἱερῶν
γραμμάτων κηχορηγήμεθα; καὶ τοὶ πῶς ἔχ' ἀπα-
σιν ἐναργεῖς, ὅτι τὸ ἀριστὰ φιλοσοφεῖν διαπεραι-
νοῖτο ἀν' ὀρθῶς, καὶ καθ' ἕτερον τρόπον οἶμαι. Θεω-
ρητικὴ γὰρ καὶ πρακτικὴ γε πρὸς τῶτοις φιλο-

Atentia per summam stultitiam antepo-
nens, præclare te consuluisse putas, ac
non potius in postremum omnium er-
rorem inductum? Quod si verissimam
causam accipere velit, ob quam relictis
Græcis Hebraica prætulerimus, ejus ver-
bis rem exponimus. Sic enim loquitur.

IULIANVS.

Atqui Græci fabulas de Diis con-
finxerunt incredibiles & portento-
sas. Nam Saturnum filios deuorasse
dixerunt, deinde rursus euomuisse. Mox
incestas nuptias Iouis; nempe cum
matre congressum, susceptisque ex ea
liberis, filia nupsisse, eam denique
constupratam alteri collocasse ajunt.
Ad hæc feruntur Bacchi Ianiatus, &
membrorum conglutinationes. Hujus-
modi res Græcorum fabulis produn-
tur.

CYRILLVS.

Habes hinc defensionem idoneam.
Quid ergo te discrucias, ac nos incu-
fandos putas, quod tam foeda & in-
credibili Græcorum vanitate modo
non calcibus repulsa, meliori calcu-
lo veritatem comprobauimus? Diui-
nus namque Moses, & vna sancto-
rum Prophetarum chorus, Apostoli
& Euangelistæ, vnum natura & vere
Deum colunt ac celebrant; & vt id
perinde faciamus hortantur, nos-
que a fabulis dimouent, & porten-
tis, & obscæna cogitatione, adeoque
admirabili vitæ genere nos confor-
mant. Nihil autem commentitium ha-
bent, nihil cujus probabilis ratio reddi
non possit. Nam & Mosis & sanctorum
Prophetarum præconiis nostra consen-
tire, & Euangelicæ Apostolicæque doctri-
næ vim majorum sententiis congruere,
suo loco demonstrabimus. Nunc, quo-
niam nescio qua ratione inductus perten-
dit, nihil apud nos rectum aut honestum
esse, agendum id nos edoceat; neque
vero nudam & sine probatione accu-
sationem instituat. Qui sit enim, vt ni-
hil rectum sit apud nos? nunquid ac-
curata & elaborata de Deo & de crea-
tione mundi apud Christianos doctri-
na reperitur? nunquid nobis officio-
rum scientia omni reprehensione & vi-
tuperatione vacua e sacris literis abun-
de suppetit? Et vero quomodo cui-
quam obscurum esse potest, non
alia ratione optimum philosophandi
genus recte perfici? Nam contem-
platrix & actiua Christianorum phi-
losophia cum est ex se laudabilis,

tum vel ipsis Græcorum sapientiæ ad-
dictis admirationi est. Quare non
ab Hebræorum opinione impietatem
didicimus, hoc enim ipse quoque
objecit; sed, si quis vere loqui vo-
luerit, ex sacris tabulis Græcorum
ignorantiam condemnauius. Et quis
dubitet illos impietatis potius teneri,
qui vnum natura ac vere Deum non
agnoscunt? Vitæ genus improbum ac
dissolutum ex illorum inertia nos dele-
gisse ait, confusionem & inertiam
Græcanicam appellans nullo delectu
quouis opsonio vesci, nec ab vllis
esculentis abhorrere. In hoc enim po-
tissimum pietatis vim constituunt, &
omnis virtutis decus se adeptos putant,
si aliquod ciborum genus non attin-
gant. Ecquam vero puritatis rationem
in his constituunt? omnium enim
Deus auctor & opifex: omnino vero
bona sunt quæ a bono, neque quic-
quam ab illo sanctitatis & puritatis
fonte deriuatum est, quod nos contami-
net. Nam quid cibus in nos effice-
re, aut quam labem inferre potest fu-
mentibus? Atqui repudianda sunt,
meo iudicio, quæ nos sane contami-
nant. Quod egregie faciunt improbi
mores, adulteria, scortationes, ob-
trectationes, mendacia, calumniæ, a-
uaritia & cætera; quæ cum illi floc-
cificiant, quandoque tamen a cibus
temperare simulant, & esculenta non-
nulla rejiciunt, nullo interim scelere
relicto: eoque sane supremum Iouem
exhilarant, qui ejus mores colunt, sed
& Veneris numen venerantur. Et
abunde quidem ille de nostris rebus.
Mosem porro sapientissimum nimis sa-
ne contumeliose accipit, & in ejus
scripta non mediocriter inuehitur.
Ait, auctorem libri de creatione mundi
veri quidem nihil prorsus dicere, sed
in eum obsoletas nugas duntaxat con-
gessisse, & quæ laude maxime digna
videbantur, ea quidem fecisse nihili,
sed futili ac negligenti rhapsodia per-
functum, sapiens nescio quid ac mi-
rificum visum esse dixisse. Græcorum
autem sapientum de ea re opiniones
miratur, sed præ cæteris maxime Pla-
tonis opinionem prædicatione ac
plausibus exornat. Ego vero quod

Matth. 15.

σοφία, παντός ἂν εἴη ἐπαίνος μεσῆ καὶ παρὰ
τοῖς τὰ Ἑλλήνων ἐσπεδακόσι θαυμάζεται.
Οὐκ ἔν ἐκ ἀπό γε τῆς Ἑβραίων δόξης τὴν ἀ-
θεότητά μεμαθήκαμεν ἔφη γὰρ αὐτὸς ἡ τῆτο,
ἀλλ' εἰπέρ τις ἐθέλοι τὰ ληθές εἰπεῖν, ἐκ τῆς
θεοπνεύστου γραφῆς τῆς Ἑλλήνων ἀμαθίας κατ-
εγνώκαμεν. καὶ ὅτι μᾶλλον ἐστὶ τὸ ἄθεον παρ'
αὐτοῖς, τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς ἐκ εἰδοῦσι
θεὸν, πῶς ἐκ ἂν εἴη παντὶ τῷ σαφές; βίον
δὲ φαῦλον καὶ ἐπίσεσυσυρμένον ἐκ τῆς παρ' αὐ-
τοῖς ῥαθυμίας ἐλέσθαι φησὶν ἡμᾶς, χυδαίότη-
τά τε καὶ ῥαθυμίαν ὀνομάζων Ἑλληνικὴν, τὸ ἀ-
διακρίτως ὀφθαγεῖν, παραιτεῖσθαι τε τὸ ἐδω-
δῖμων ἔδεν. Ἐν γὰρ δὴ τῆτω μάλιστα τὴν τῆς
εὐσεβείας παρεῖσθαι δύναμιν, καὶ ἀπάσης ἀρε-
τῆς ἐν καλῷ γενέσθαι νομίζουσιν, εἰ δὴ παραι-
τοῖντο τῶν ἐδωδῖμων τινά. Καίτοι τί δὴ πότε τὸν
τῆς ἀγνείας ἐν τῆτοις ὀρίζονται τρόπον; πάντα
μὲν γὰρ γέγονε παρὰ θεῶ. καλὰ δὲ πάντως
τὰ ἐξ ἀγαθῶ, καὶ ὁ πάναγνος καὶ ἀδέβηλος,
τῶν καταμαίνειν ἡμᾶς εἰωθῶτων εἰργάσατο ἂν
ἔδεν. Τί γὰρ καὶ βρωσὶς ἐμποίησειεν ἂν τοῖς με-
τεαηκόσι αὐτῆς; ἢ ἡ ὁποῖον ἂν αὐτοῖς εἰσφρή-
σατο μολυσμὸν; παραιτεῖσθαι δὲ οἶμα προση-
ῆκει τὰ δὲ ἂν ἐκτότως καταμαίνοιτο τις.
δρῶεν δ' ἂν τῆτω ἢ μάλιστα γενναίως οἱ τῆς Φαυ-
λότητος τρόποι, μοιχεῖαι, πορνείαι, καταλα-
λιαί, ψευδηγορίαι, συκοφανταίαι, φιλοχρημα-
ταίαι, καὶ τὰ λοιπά. οἱ δὲ τῶν τοιούτων ἔδεν
ὕπολογισάμενοι, προσποιῶνται μὲν ὀλιγοσι-
τεῖν, ἔσθ' ὅτε καὶ τῶν ἐδωδῖμων ἀποπέμπον-
ταί τινα, δεδίασι δὲ τῶν ἐκτόπων ἔδεν. καὶ
πρὸς γε δὴ τῆτω, κατευφραίνουσι τὸν ὕπα-
τον Δία, τὰ αὐτῶ τιμᾶν ἡρημένοι, καὶ τὰ τῆς
Κυπρογενῆς θεραπεύουσι κράτη. Πλεῖστα μὲν
ἔν ὅσα τὰ καθ' ἡμῶν παρ' ἐκείνων. Ἀκυρολο-
γεῖ δὲ λίαν καὶ κατὰ τῶ πανσόφου Μωσέως,
καὶ τῆς αὐτῶ συγγραφῆς ἢ μετρίαν ποιεῖται
ἐτὴν κατάρρησιν. φησὶ γὰρ τὸν τῆς κοσμοποιίας
συντιθέντα βιβλίον, εἰπεῖν μὲν ὅλως τῶν ἀλη-
θῶν ἔδεν, ὕθλως δὲ ἀπλῶς συμφορῆσαι
γεγηρακότας. καὶ ἂ μὲν ἦν εἰδὸς τῶ παντός
ἀξιώσασαι λόγος, ταῦτα δὴ πάντα ποιήσασθαι
παρ' ἔδεν. εἰκῆ δὲ ἀπλῶς ἐρραψωδηκότα,
δόξαί τι λέγειν σοφόν τε καὶ ἀξιάκιστον. τε-
θαύμασε δὲ τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν τὰς ἐπὶ
τῆτω δόξας, μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων, εὐφημίας
καὶ κρότοις τὴν Πλάτωνος σεφανοῖ. Ἐγὼ δὲ, ὅτι

μὲν δ' μετρίως σοβαρεύεται, καὶ τῶν δὴ πάλιν παρήσω λέγειν. ὅτι δὲ εἰκαίως ἐπὶ ταῖς Ἑλλήνων εὐρεσιεπειίας ἀνασπᾶ τὴν Ὀφρὺν, ὡς ἂν οἷός τε ᾧ, πειράσομαι διέπειν. Χρῆναι δὲ οἶμαι παραθεῖναι πάλιν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς βιβλίων ἀπολεξάμενον τὴν ἐκάστῃ δόξαν, ἣν ἔχειν ἤξιον περὶ τῆς τῶν κόσμου κατασκευῆς, εἴτα τὴν Μωσέως κοσμογένειαν ἀνθυπενεγιεῖν. ὀφθήσεται γὰρ ἔτω τοῖς ἐντευχομένοις, καὶ τῆς ἐκείνων γενολοσχίας ὁ λῆ-
B ρος, καὶ τῶν Μωσέως γραμμάτων τὸ ἀκριβές εἰς ἀλήθειαν. Πλάταρχος τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκ ἀσημῶν γεγονώς, ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς τῶν φυσικῶν δογμάτων συναγωγῆς, ἔτω Φησὶ περὶ τῶν κόσμου Πυθαγόρας πρῶτος ὠνόμασε τὴν τῶν ὅλων περιουσίαν, κόσμον, ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως. Θαλῆς καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, ἓνα τὸν κόσμον. Δημόκριτος καὶ Ἐπίκουρος, καὶ ὁ τῶν μαθητῶν Μητρόδωρος, ἀπείρους κόσμους ἐν τῷ ἀπείρῳ, καὶ κατὰ πᾶσαν περίσασιν. Ἐμπεδοκλῆς, τὸν τῶν ἡλίκ περιδρομον εἶναι περιγραφὴν τῶν πέραν τῶν κόσμου. Σέλευκος, ἀπείρου τὸν κόσμον. Διογένης, τὸ μὲν πᾶν ἀπείρου, τὸν δὲ κόσμον πεπεράνθαι. οἱ Στωϊκοί, διαφέρειν τὸ πᾶν καὶ τὸ ὅλον ἅπαν μὲν γὰρ εἶναι τὸ σὺν τῷ κενῷ ἀπείρου, ὅλον δὲ, χωρὶς τῶν κενῶν τὸν κόσμον, ὡς ἔτ' αὐτὸ εἶναι τὸ ὅλον καὶ τὸν κόσμον. Εἴτα περὶ τῶν σχημάτων τῶν κόσμου, ὡς δὲ πάλιν Φησὶν οἱ μὲν Στωϊκοί, σφαιροειδῆ τὸν κόσμον ἄλλοι δὲ κωνοειδῆ οἱ δὲ, ὠοειδῆ. Ἐπίκουρος δὲ, ἐνδέχεσθαι μὲν εἶναι σφαιροειδῆ τῶν κόσμου, ἐνδέχεσθαι δὲ καὶ ἐτέροις σχηματισμοῖς κελύεσθαι. ἔφη δὲ πάλιν, τὰς τῶν παρ' Ἑλλήσι φιλοσόφων δόξας, εἰς ἐξήγησιν προτιθεὶς εἰ ἐμψυχὸν ὁ κόσμος, ἢ μὴ, ἔτως. Οἱ μὲν ἄλλοι πάντες, ἐμψυχον τὸν κόσμον καὶ ἐπὶ προνοία διοικόμενον, εἶπον. Δημόκριτος δὲ, καὶ Ἐπίκουρος, καὶ ὅσοι τὰ ἄτομα εἰσηγνύονται καὶ τὸ κενόν, ἔτε ἐμψυχον, ἔτε προνοία διοικεῖσθαι, φύσιν δὲ τινὶ ἀλόγῳ. Ἀριστοτέλης ἔτε ἐμψυχον ὅλον δι' ὅλων, ἔτε λογικόν, ἔτε νοερὸν, ἔτε προνοία διοικόμενον. τὰ μὲν γὰρ ἐράνια τῶν πάντων κοινωνεῖν. σφαιρῶν γὰρ περιέχον ἐμψύχους ἡ ζωτικῶν, τὰ δὲ περιγεῖα, μηδενὸς αὐτῶν τῆς δὲ εὐταξίας, κατὰ συμβεβηκός, ἔτε προηγεμένως μετέχειν.

A quidem non mediocriter insolefcat, enuo hic quoque dicere prætermittam. Quod vero inanibus Græcorum commentis supercilium stulte contrahit, pro virili exequi conabor. Sed collectam ex eorum libris, quam de mundi creatione habuerunt, opinionem rursus apponendam puto; tum quid de ejus opificio Moses scripserit, opponendum: unde lectoribus facile innotescet, quam abjectæ garrulitatis eorum nugæ sint, Mosaicis autem scriptis quanta sit lux veritatis. Plutarchus igitur, vir apud illos non obscuri nominis, in secundo libro collectionis dogmatum rerum naturalium: *Primus*, inquit, *Pythagoras* complexum uniuersæ Mundum nuncupauit, a rerum ordine qui in illo est. *Thales*, & qui ex ejus disciplina prodierunt, mundum unum. *Democritus*, & *Epicurus*, & hujus discipulus *Metrodorus*, infinitos mundos in infinito, secundum omnem complexum. *Empedocles*, solis curriculo mundi terminos circumscribi. *Seleucus*, mundum infinitum. *Diogenes*, uniuersum quidem mundum, infinitum vero certis finibus contentum. *Stoici* discrimen statuunt inter uniuersum & mundum: uniuersum siquidem esse quod est cum vacuo infinitum; totum vero, sine vacuo mundum, ita ut idem non sit mundus & uniuersum. Deinde de mundi figura hæc rursus scribit: **D** *Stoici* quidem mundi figuram ajunt esse perfecti orbis: alii turbinatam: ouo quidam similem faciunt. *Epicurus*, mundos orbiculatos esse posse: quin & fieri posse, ut alterius sint figura cuiusuis. Subjungit Græcorum opiniones philosophorum, & ad differendum proponit, vtrum animatus sit mundus, an non, hoc pacto: *Animatum esse mundum*, & a prouidentia gubernari, ceteri omnes asserrunt. *Democritus* autem, & *Epicurus*, & quotquot atomos & vacuum inuexerunt, anima carere, nec a prouidentia sed a natura quadam rationis experte administrari volunt. *Aristoteles*, neque animatum totum per omnes partes dicit, neque ratione aut mente praditum, neque a prouidentia gubernatum, sed res quidem caelestes horum omnium esse participes, quippe quæ orbis continent animatos & vitales, terrenas autem istis omnibus carere; ordine vero conuenienti temperari, ex accidenti tantum, non per se & primario.

Plut. de placitis phil. lib. 2. fol. 886. Tom. II. edit. Xyl.

Plut. l. c.

Et hæc quidem de istis. Cum autem sibi propositum haberent sciscitari rursum, vtrum mundus natura sua corruptioni sit obnoxius, an non; ita ea de re statuerunt, *Pythagoras & Stoici, mundum a Deo factum, & natura quidem sua corruptioni obnoxium esse, quippe cum sit corporeus, ideo & sensibilem esse, tamen ab interitu numinis custodia & prouidentia seruatum iri. Epicurus, caducum, propterea quod ortus sit, ut animal, ut planta. Xenophanes, neque ortum, & sempiternum, & corruptionis expertem. Aristoteles, partem mundi, qua luna subjacet, affectionibus obnoxiam, qua parte etiam res terrena corrumpuntur. Audite tandem & intelligite, o viri, quantum isthic inficetiarum. Nam cum aliorum alii sententias oppugnantes pro libidine modo hoc, modo illud, promiscue, temere, & inconsiderate eructent, numquid statuemus eos veritatem potius querere, quam tenere? Hi enim mundum vnum, illi plures; alii ortum habuisse; quidam his prorsus aduersi, & opinionibus discrepantes, interitus & ortus expertem faciunt. Et nonnulli quidem Dei prouidentia gubernari; alii nulla prouidentia regi contendunt, & elementorum concinnos motus fortuitis casibus & accidentibus attribuunt; postremo sunt, qui animam inditam ei fuisse ajunt; alii contra nec anima, nec mente præditum. Et vt semel dicam, illorum de re qualibet orationem veluti temulentam videas, huc & illuc disjectam. Sed quoniam Platonem e reliquorum turba secreuit, ejusque placitis potissimum inhærescit; hoc facile concedam, Platonem & Pythagoram ceteris quodammodo æquius de Deo & mundo sentire; cujus rei doctrinam aut scientiam ex Ægyptiorum commercio collegerunt, qui sapientissimum Mosem in ore sapius habebant, & admirabilem ejus doctrinam suspiciebant. Veruntamen secum pugnando contraria sensisse Platonem ajunt, & discipulum ejus Aristotelem cum eo non modo non sensisse, sed & refutando illum arguisse. Porphyrius enim refert, Platonem sensisse & docuisse, partem illam cæli, quæ corporis speciem præ se fert, ex quatuor elementis animæ vi inter se consentientibus conflata. Idcirco, inquit, nunc ex commixtione, siue ex abundantia, nomen est sortitum. Cui etiam, opinor, nominis ratio*

Α καὶ ταυτὶ μὲν περὶ τῶν. Ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς ἦν αὐτοῖς βασανίσαι πάλιν τὸ πότερον ποτε φθαρτὸς ἂν εἴη κατὰ φύσιν ὁ κόσμος, ἢ μὴ, δεδοξάσασιν ὧδε καὶ περὶ τῶν Πυθαγόρας καὶ οἱ Στωϊκοί, καὶ γενητὸν ὑπὸ Θεῶ τὸν κόσμον, καὶ φθαρτὸν μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει. ἀσθητὸν γὰρ εἶναι, διότι καὶ σωματικόν, ἔ μὲν δὴ φθαρησόμενόν γε, προνοία καὶ συνοχῇ Θεῶ. Ἐπίκρουσ, φθαρτὸν, ὅτι καὶ γενητὸς, ὡς ζῶον, ὡς φυτὸν. Ξενοφάνης, ἀγένητον, καὶ αἰδίου, καὶ ἀφθαρτον τὸν κόσμον. Ἀριστοτέλης, τὸ ὑπὸ τὴν σελήνην μέρος τῶ κόσμου παθητὸν, ἐν ᾧ καὶ τὰ ἐπίγεια κηραίνεταί. Ἀλέξανδρος, ὧ ἄνδρες, καὶ συνίετε λοιπὸν, πρόσθεν ἐν τῶτοις ὁ λήρης. ταῖς γὰρ ἀλλήλων ἀντανισάμενοι δόξαις, τῶτό τε καὶ κείνο φύσιν ἀπλῶς καὶ ἀκατασκέπτως, κατὰ τὸ ἐκάστω δοκῶν, ἐρευγόμενοι, πῶς ἔτι ἂν εἶναι νοοῖντο σοχασαί μᾶλλον, καὶ ἔ τῆς ἀληθείας ἐπισήμονες. οἱ μὲν γὰρ, ἓνα τὸν κόσμον, οἱ δὲ, πολλὰς. ἕτεροι δὲ γενητὸν. εἰσὶ δὲ, οἱ τῶτοις εἰσάπαν ἀνδραγαθότες, καὶ διάφοροι τὰς γνώμας, ἀφθαρτὸν τε καὶ ἀγένητον εἶναι λέγουσιν αὐτόν. καὶ οἱ μὲν προνοία Θεῶ διοικήμενον, οἱ δὲ, καὶ προνοίας δίχα, καὶ τὴν τῶν σοικείων ἑυτακτὸν κίνησιν αὐτοματισμοῖς καὶ συμβεβηκόσιν ἐκνευμήμασι καὶ οἱ μὲν ἐμψυχῶσθαι φασὶν αὐτόν, οἱ δὲ, ἔτε ἐμψυχον, ἔτε νοερόν. καὶ ἀπαξ ἀπλῶς κατῆδοι τις ἂν, οἷον εἰ μεθύοντα, τῇ δὲ τε καὶ κείσε διαρρίπτόμενον τὸν ἐφ' ἐκάστω λόγον αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ τὸν Πλάτωνα τῶν ἄλλων ἐκκεκρικώς, ταῖς αὐτῶ μάλιστα δόξαις ἐμφιλοχωρεῖ, φάσκει ἂν ὅτι Πλάτων τε καὶ Πυθαγόρας δοξάζουσι μὲν πῶς ἐπιεικέστερον περὶ τε Θεῶ καὶ κόσμου. συνειλόχασιν δὲ τὴν εἰς τῶτο παιδευσιν εἶτιν' ἐπισήμην, Ἀιγυπτίους ἐμβεβληκότες, παρ' οἷς δὴ πολὺς ὁ περὶ τῶ πανσόφου Μωσέως λόγος ἦν, καὶ τῶν παρ' αὐτῶ δογμάτων τὸ θαῦμα ἐτετίμητο. πλὴν αὐτόν τε φασὶν εἶναι τῶν Πλάτωνα τὰναντία δοξάσαι, καὶ τὸν αὐτῶ φοιτήσαντα τὸν Ἀριστοτέλη, μὴ τὰ αὐτῶ μᾶλλον ἐλέσθαι φρονεῖν, ἀλλ' ἐφέρεσθαι δὲ καὶ ἀντεξάγειν αὐτῶ. φησὶ μὲν γὰρ ὁ Πορφύριος, δοξάσαι τὸν Πλάτωνα περὶ ἑρῶν, φάσαι τε ὅτι τὸ σωματικὸν αὐτῶ συνέση ἀπὸ τῶν τεσσάρων σοικείων, ἀλλήλοις ὑπὸ ψυχῆς συμπεφωνηκότες. Διὸ, φησὶ, καὶ νῦν συμμιγῆς μὲν, ἢ καὶ κατὰ τὸ πλεονάζον ἰσότησαι. ὁμολογεῖ δὲ, οἷμα, τῶνομα, καὶ κεκλή-

θαι Φησὶν ἕρπονόν, οἷον ὄρατόν ὄντα τινα, ἢ
 ἐκ τῆς ὄραθαι νοοῖτο τίς ἕρπας. Ἀριστοτέλει
 γε μὴν ἔχ ὡς τὰυτ' ἔχειν ἐδόκει. πόθεν; ἔ
 γάρ τοι Φησὶ σύντεθειθαι τὸν ἕρπονόν, ἔτε
 μὴν ἐκ τεσσάρων εἶναι σοιχείων, ἐπινοεῖ δὲ
 πέμπτον τι σῶμα τῶν τεσσάρων ἀμέτοχον, καὶ
 ὀλοτρόπως ἡμοιοηκός. καὶ ὁ μὲν Πλάτων ἐμ-
 ψυχόν τε τὸν κόσμον Φησὶ, καὶ ζῶον νοερόν.
 ἐπίσησι δὲ καὶ πρόνοιαν αὐτῶ. γενητόν τε καὶ
 φθαρτόν, τό γε ἦκον εἰς τὴν αὐτῆς φύσιν, διο-
 ερίζεται. Περφρόνηκε δὲ ἔχ ὡς πάλιν ὁ αὐτῆς
 Φοιτητής. ἔτε γὰρ ἐμψυχον ὅλον δι' ὅλων, ἔτε
 νοερόν, ἔτε πρόνοια διοικέμενον, ἀλλ' ἔδὲ
 γενητόν εἶναι δίδωσι αὐτόν, ἀλλ' ὡς ἀφθαρτον,
 καὶ ἀγένητον. Καὶ πάλιν ὁ μὲν δὴ δεινός, καὶ
 διαβόητος Πλάτων, τρεῖς ἀρχὰς εἶναι τῆς
 παντός διορίζεται, θεόν, καὶ ὕλην, καὶ εἶ-
 δος· καὶ θεόν μὲν εἶναι Φησὶ τὸν ποιητήν, ὕ-
 λην δὲ τὸ ὑποκείμενον, εἶδος δὲ τὸ ἐκά-
 στε τῶν γνομένων παράδειγμα. Ἀντανίσταται
 δὲ πάλιν Ἀριστοτέλης αὐτῶ, καὶ ἔ συμβαίνει
 καθάπαξ. τὸ γὰρ εἶδος, ἀρχὴν ἢ φρενεῖν ἢ
 λέγειν ἐκ ἀξιοῖ. δύο δὲ εἶναι Φησὶ τὰς ἀρ-
 χὰς, θεόν καὶ ὕλην. Τρεῖς δὲ πάλιν ὁ Πλά-
 των τὰς τῶν ὅλων ἀρχὰς εἶναι λέγων, θεόν τε
 καὶ ὕλην, καὶ εἶδος, προσεπάγει καὶ τετάρτην,
 ἣν δὴ καὶ ὅλα ψυχὴν ὀνομάζει. καὶ πρὸς γε
 δὴ τῶν τὴν ὕλην ἀγένητον εἰπὼν, καὶ γενη-
 τὴν αὐτὴν εἶναι Φησὶ. εἶτα τὸ εἶδος ὅ, τι ποτέ
 ἐσιν, ὑφ' ἐσάναι δὲς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, μάχεται
 τοῖς ἰδίους αὐτῆς εὐρήμασι. Ἐφη γὰρ ἐν τοῖς τῆς
 θεῶ νοήμασι ὑπάρχειν αὐτὸ, καὶ ἐκ ἰδίων
 ὑπαρξῶν ἔχειν, ἢ γὰρ ἐσίωτιν. Τίσιν ἐν ἀρα
 προσνευκότες οἱ τῆς ἀληθείας ἐρευνηταί, τὴν
 ἀμώμητον καὶ ἀπλανεσάτην διάτλοιεν τρεῖς;
 τίνα τῶν ὀνομασμένων, τῆς ψευδοεπειν ἀπαλ-
 λάξομεν; τίνη τὴν ψῆφον τῆς κατὰ μηδένα δια-
 πλάσαι τρέπον, ἀπονέμειν ἀξίον; μᾶλλον δὲ,
 πῶς ἂν εἶεν ἀξιόχρεω πρὸς γε τὸ δεῖν ἀναπει-
 σαι τινὰς, οἷγε τοσῶτον διημαρτήμασι τάληθ' ἔς,
 ὡς μὴ μόνον ἀλλήλων, ἀλλὰ καὶ ταῖς σφῶν αὐ-
 τῶ ἀντιφύρεσθαι δόξαις; Ἐπενεῖδε τὰυτα καὶ κατὰ
 τέθηπεν ὁ πάνσοφος Ἰβλιανός, καὶ καλοσκόπει
 μὲν τὰ Μωσέως. ἄνω ὃ καὶ κάτω τὰ πάντα κυ-
 κῶν, τῆς Πλάτωνος λόγους ἀντιπαρεξάγειν
 αὐτοῖς ἀποτολμᾷ, καὶ Φησὶ.

suffragatur, & ἕρπονόν dictum ait, quasi
 ὄρατόν, aspectabile, ut ex aspectu calum
 nuncupatum intelligeretur. Aristoteli
 longe alia mens est. Quidum? nempe
 calum non compositum quidem, nec
 ex quatuor elementis conflatum docet,
 sed quintum quoddam corpus commi-
 nificitur a quatuor illis prorsus alienum.
 Plato animam mundo tribuit, & vi-
 tam sensu praditam, adeoque provi-
 dentiam quandam ducem & governa-
 tricem ei praeferit: factum vero esse &
 corruptioni obnoxium, quod ad eius
 naturam attinet, decernit. At eius di-
 scipulus Aristoteles contrariam senten-
 tiam sequutus, nec animatum esse per
 omnes partes, neque sensu praditum,
 neque a providentia gubernatum, neque
 vero factum concedit, sed velut ortus &
 interitus expertem statuit. Rursum sa-
 piens ille Plato, & omnium prae dica-
 tione celeberrimus, tria principia vni-
 versi constituit: Deum, Materiam, &
 Ideam. Deum opificem esse asserit;
 Materiam subjectum; Ideam vero
 exemplar cuiusque eorum quae fiunt.
 Hunc perinde refellit Aristoteles, &
 inter eos convenire omnino non pot-
 est. Ideam enim principium esse nec
 credere vult, nec concedere, duoque
 tantum principia decernit, Deum &
 Materiam. Plato tribus rerum omnium
 principis constituitis, Deo, Materia
 & Idea, quartum etiam inducit, quam
 Animam universi nominat. Praeterea
 cum materiam dixisset ingenitam,
 rursus genitam illam esse ait. Quid quod
 cum ideam interdum per se subsistere
 concedat, inuentis ipse suis repugnat,
 nec meminit alicubi dicere, in Dei men-
 te & cogitatione ipsam esse, nec pro-
 priam habere existentiam siue essen-
 tiam. Quibusnam igitur assensu verita-
 tis indagatores reprehensionis & erro-
 ris vacuum iter decurrent? quem ex
 iis, qui nominatim sunt appellati, men-
 dacii culpa liberabimus? aut quem nul-
 lo modo lapsum nostris suffragiis com-
 probabimus? Immo quid habebunt, quo
 quenquam a sententia reuocent, aucto-
 ritatis, qui tam longe a vero abierunt, ut
 non solum inter se, sed secum ipsi pu-
 gnent? Vidit haec & obstupuit soler-
 tissimus ille Iulianus: hinc ad fugillan-
 da Mosis scripta vertitur, & fusque deque
 versis omnibus, libros Platonis audet il-
 lis opponere, & ait.

I V L I A N V S .

A

Ι Ο Υ Λ Ι Α Ν Ο Σ .

Hic Platonis verba, si iuuat, conferamus. Quid igitur hic de mundi opifice loquatur, & quomodo loquentem illum introducat, cum de mundi creatione scribit, considera, vt Platonis & Mosi de mundi opificio doctrinam inuicem contendamus. Sic enim patebit, vter altero praestantior ac Deo dignior: illene qui simulacra Deorum coluit, Plato; an Moses, cui Deum diuinæ literæ referunt os ad os fuisse loquutum.

Exod. 33.

Genes. 1.

In principio fecit Deus calum & terram. Terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebra super abyssum, & spiritus Domini ferebatur super aquam. Et dixit Deus: Fiat lux; & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quia bona est. Et discreuit Deus inter lucem & tenebras, & vocauit Deus lucem diem, & tenebras vocauit noctem. Et factum est vespere, & factum est mane dies vnus. Et dixit Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum; & vocauit Deus firmamentum, calum. Et dixit Deus: Congregetur aqua, qua sub calo, in congregationem vnā, vt appareat arida. Et factum est sic. Et dixit Deus: Germinet terra herbam pabuli, & lignum fructiferum. Et dixit Deus: Fiant luminaria in firmamento cali ad illuminationem super terram; & posuit ea Deus in firmamento cali, vt luceant super terram, & habeant principatum diei ac noctis.

In his, nec abyssum factam ait a Deo, nec tenebras, nec aquam; tamen, cum lucem Dei iussu factam scripsisset, idem plane de nocte, abisso, & aqua dictum oportuit: veruntamen de illis, quasi de rebus factis, nihil prorsus loquitur, cum identidem ea commemoret. Quid quod ne Angelorum quidem meminit, quomodo creati, aut facti, nedum qua ratione producti fuerint; sed corpora duntaxat commemorat, quæ calo aut terra continentur, ita vt secundum Mosem nullam rem incorpoream Deus fecerit, sed materiam tantum subiectam digesserit. Illud vero, *Terra erat inuisibilis & incomposita*, nihil aliud est, quam humidam quidem & aridam substantiam, materiam facere; eius autem ordinatorem Deum, introducere.

Ἐνθαυθα παραβάλωμεν, εἰ βέλεσθε, τὰ τῷ Πλάτωνος. τί τοίνυν ἔτι ὑπὲρ τῷ δημιουργῷ λέγει, ἢ τίνας περαιτίθησιν αὐτῷ Φωνάς ἐν τῇ κοσμογονίᾳ, σκόπησον, ἵνα τὴν Πλάτωνος ἢ Μωσέως κοσμογονίαν ἀντιπαραβάλωμεν ἀλλήλαις. ἔγω γὰρ ἂν Φανείην, τίς ὁ κρείττων, ἢ τίς ἄξιος τῷ Θεῷ μάλλον· ἀρ' ὁ τοῖς εἰδώλοις λελαίρευκώς Πλάτων, ἢ περὶ ἔφησιν ἢ γραφῇ, ὅτι σῶμα πρὸς σῶμα ὁ Θεὸς ἐλάλησεν αὐτῷ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ ἔρανον ἢ τὴν γῆν. ἢ ὅ γῆ ἦν ἀόρατος ἢ ἀκατασκευάστος, ἢ σκότος ἐπάνω τῷ ἀβύσσῳ· καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπέφερετο ἐπάνω τῷ ὕδατος. καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω Φῶς, καὶ ἐγένετο Φῶς. καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ Φῶς, ὅτι καλόν. καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνάμεσα τῷ Φωτὸς, καὶ ἀνάμεσα τῷ σκοτῆς, καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ Φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκοτὸς ἐκάλεσεν ὕκτα. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία. καὶ εἶπεν ὁ Θεός, γενηθήτω σερῶμα ἐν μέσῳ τῷ ὕδατος· καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ σερῶμα ἔρανον· καὶ εἶπεν ὁ Θεός, συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τῷ ἔρανεῖ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὄφθῆτω ἡ ξηρά. καὶ ἐγένετο ἔτως. καὶ εἶπεν ὁ Θεός· βλασησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτα, καὶ ξύλον κάρπιμον. καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτωσαν Φωστῆρες ἐν τῷ σερῶματι τῷ ἔρανεῖ, ἵνα ὡσιν εἰς Φῶσιν ἐπὶ τῇ γῆ· καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν τῷ σερῶματι τῷ ἔρανεῖ, ὡστε φαίνεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀρχεν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός. Ἐν δὴ τῆτοις, ἔτε τὴν ἀβύσσον φησι ποιῆσθαι ὑπὸ τῷ Θεῷ, ἔτε τὸ σκοτὸς, ἔτε τὸ ὕδωρ. καί τοι χρεὴν δὴ πρῶτον εἰπόντα περὶ τῷ Φωτὸς, ὅτι προσάξαντος Θεοῦ γέγονεν, εἰπεῖν ἔτι καὶ περὶ τῆς νυκτός, καὶ περὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ περὶ τῷ ὕδατος. Ὁ δὲ ἔδεν εἶπεν ὡς περὶ γεγονότων ὅλων, καί τοι πολλάκις μνησθεῖς αὐτῶν. Πρὸς τῆτοις ἔτε τῆς τῶν ἀγγέλων μέμνηται γενέσεως ἢ ποιήσεως, ἔδ' ὅν τινα τρόπον παρήχθησαν, ἀλλὰ τῶν περὶ τὸν ἔρανον μόνον καὶ περὶ τὴν γῆν σωμάτων, ὡς εἶναι τὸν Θεόν, κατὰ τὸν Μωσέα, ἀσωμάτων μὲν ἔδενός ποιητὴν, ὕλης δὲ ὑποκειμένης κοσμήτορα· τὸ δὲ, ἢ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκευάστος, ἔδεν ἕτερόν ἐσιν, ἢ τὴν μὲν ὑγρὰν καὶ ξηρὰν ἐσίαν ὕλην ποιῶντος, κοσμήτορα δὲ αὐτῆς τὸν Θεὸν εἰσάγοντος.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Μωσέως μὲν ἔν περὶ, πολὺς ἂν γένοιτο καὶ μακρὸς τοῖς εὐφημῶν βελομένοις ὁ λόγος. ἀκήκοε γὰρ Θεὸς λέγοντος ἐναργῶς οἶδα σὲ παρὰ πάντας, καὶ χάριν εὐρηκας παρ' ἐμοί. Τῆς γε μὴν ἐνστάσης αὐτῷ πολυειδῆς ἀρετῆς, ἀπόδειξις εἴη ἂν καὶ μάλα σαφῆς, τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τερατουργίας ἢ δυνάμεις. ὕφεσθη γὰρ τῶν ὅλων Θεῷ, καὶ ὑπηρετῆς ἦν ταῖς τῶν Αἰγυπτίων ἀπονοίας κατεξανισάντι τὴν κτίσιν. Ὅποῖός γε μὴν ὁ Πλάτων ἦν, καὶ εἰ μὴ τις λέγοι, διαδοῆσειεν ἂν ἢ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπὶ Σικελίαν ἀφῶδ'· ἔ γὰρ ἀρεθέντα ταῖς παρ' αὐτῆ θωπείας τὸν Διονύσιον, ἀποδόσθαι Φασὶν αὐτὸν, ὡς ἀνελευθέρῳ πρὸ πάντως πόνην ἐπιθέντα τὴν ἀνδραπόδω πρεπωδεσάτην. Πλὴν ἀφείδω λέως ὁ περὶ τῆς λόγος. ἴτω δὲ δὴ πάλιν ἐπὶ τὸ ἐν χερσίν. ὁ Θεσπέσιος μὲν γὰρ Μωσῆς ἔ λόγος ἡμῖν εἰκάκις ὁράται συντεθεικῶς· ἔτε μὴν ἐκ φιλοτιμίας ἀπλῶς εἰς τῆτο παρωρημένον, ἀλλά τι τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν ἐπινοήσας τῶ βίω. ἔ γὰρ τοι πρῆθετο Φυσιολογεῖν ἰσχνῶς, ἢ γὰρ Φάναί τι περὶ τῶν λεγομένων πρώτων ἀρχῶν, ἢ τῶν ἐξ αὐτῶν σοιχείων περιεργότερα γὰρ οἶμαι ταυτὶ, καὶ ταῖς τινων διανοίας ἔχ ἀλώσιμα. σκοπὸς δὲ γέγονεν αὐτῷ, τὸν τῶν τηνικάδε νῦν τοῖς τῆς ἀληθείας ἐπισῆσαι δόγμασι. πεπλάνητο γὰρ, καὶ τὸ δοκῆν ἕκαστος προσκυνῶντες ἠλίσκοντο, καὶ τὸν ἕνα καὶ Φύσει Θεὸν ἐξ ἀμαθίας τῆς ἀγαν ἠγνοηκότες, λελαθρεύκασιν τῇ κίσει. Καί οἱ μὲν, Θεὸν ἐπεγράφοντο τὸν ἕρανόν, ἔτεροι δὲ, τὸν ἠλίσ κύκλον. εἰσὶ δὲ οἱ καὶ σελήνη, καὶ ἄστροις, καὶ γῆ, καὶ Φυλοῖς, καὶ τῆ τῶν ὑδάτων Φύσει, πῆνοῖς τε καὶ ζώοις ἀλόγοις, τὴν τῆς ἀνωτάτω Φύσεως δόξαν ἀπονέμειν ἐσπῶδαζον. καθιγμένων δὲ τῶν πραγμάτων εἰς τῆτο αὐλοῖς, καὶ τῆς ἔτω δεινῆς ἀρρώστιας κατανεμηθείσης ἀπαντας τὰς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίκρητος ἦν ὁ Μωσῆς, καὶ τῶν καλλίστων ἀπασιν μαθημάτων εἰσηγητῆς ἀνεδείκνυτο, εἰς μὲν ὅτι κατὰ Φύσιν εἰσὶν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς διαρρήδην ἀνακεκραγῶς, ἀφιστὰς δὲ τῶν ἄλλων, ἂ καὶ δι' αὐτῆ παρήχθη πρὸς τὸ εἶναί τε καὶ ὑπάρχειν ὅλων. Χρειωδέστατα τοίνυν καὶ μάλα σοφῶς τὸ πολὺ λίαν ἰχνομυθεῖν παρελάσας, ἐπὶ τὸν τ' ἀναγκασιότερων κενώρηκε λόγον. τί γ' ἔδει ποία μὲν εἰσὶν ἢ τῶν ὑδάτων Φύσις εἰπεῖν, ἢ καὶ ὅπως γέγονε τὴν ἀρχὴν; ἀναμελεθῆσαί τε ἀδύσσης,

A CYRILLVS.

De Mose igitur multa fuerit & longa iis oratio, qui laudandum eum susceperint. Deum enim audiit aperte dicentem:

Præ cæteris ego noui te, & apud me gratiam inuenisti. Exod. 33.

Sed multiplicis, quæ in eo fuit, virtutis luculentum sane testimonium præbebit vis portentorum effectrix, quæ in Ægypto enituit. Parebat enim Deo vniuersorum, & minister aderat creaturas aduersus Ægyptiorum vefaniam concitanti.

Qualis autem fuerit Plato, etiam tacentibus omnibus, vel ejus Athenis in Siciliam profectio declarauerit. Nam offensum ejus assentationibus, ferunt, Dionysium ipsum vendidisse, cui, ut illiberaliter blandienti scilicet, prænam imposuerit mancipio plane dignam. Cæterum mittatur interim de his oratio: ad id vero quod in manibus est, procedat. Diuinus enim Moses, nec temere quicquam scripsisse

conspicitur, nec propter ambitionem eo deuenisse, sed res ad vitam necessarias atque vtilis excogitasse. Non enim minute de rerum natura disputare propositum habuit, aut de primis, ut vocant, principiis, aut de elementis, quæ ab iis oriuntur, verba facere: curiosiora enim ista sunt, & ejusmodi, ut nonnullorum ingenii nequeant capi. Sed scopus illi fuit, eorum qui tum erant hominum mentem doctrina veritatis informare: errore,

namque tenebantur, & quod cuique videbatur manifeste colebant, vnumque & natura Deum præ nimia incitia ignorantibus, creaturæ seruibant. Inter quos alii numen sibi adscribebant, cælum:

quidam, solis orbem: erant, qui lunæ etiam, ac sideribus, terræ, plantis, & aquarum naturæ, volucris item, & brutis ratione carentibus, supremæ naturæ gloriam tribuere studerent. Eo itaque rebus illorum adductis, cum vniuersos homines hic tam grauis morbus depalceretur, opitulatur Moses adfuit, & præstantissimæ doctrinæ dux cunctis extitit, palamque & aperte prædicauit vnum esse natura rerum omnium opificem, & a rebus cæteris, quæ per illum creatæ ac productæ sunt, eos auocauit. Vtilissime ergo & sanequam sapienter nimiam istam subtilitatem ab oratione sua remouit, & ad scribendas res magis necessarias conuersus est. Nam quid attinebat dicere, qualis sit aquarum natura, aut quod primordium habuerit? Quid erat necesse abyssos metiri,

calique naturam; aut quomodo Ange-
 li extiterint, curiose exquirere? quæ fa-
 ne cuius esse explicatu difficillima, ne-
 minem diffiteri puto. Quod si dante sa-
 pientiam Deo explicari ista potuissent;
 quis tandem idoneus auditor futurus,
 aut tantæ res subtilitatis, immo vero &
 supra intellectum positas, animo com-
 plexurus erat? Nam homines illius æ-
 tatis, qua hæc scriptis mandabat Mo-
 ses sapientissimus, vel cum Græcorum
 insciua certasse reperiemus. Quibus
 enim ex rebus potissimum Dei gloriam
 licebat agnoscere, per has illos depre-
 hendes in postremæ omnium nequitia
 barathrum corruisse. Nam cum dece-
 ret eos, ut ait Scriptura, perspecta re-
 rum creaturarum elegantia vniuersi crea-
 torem & architectum Deum agnosce-
 re; eo imprudentiæ prolapsi sunt, ut vn-
 de ad veritatis notitiam deferri debue-
 rant, per ea reperiantur vltro mendacio
 adhæsisse. Et fidelis ejus rei testis fue-
 rit sapientissimus Paulus ita scribens:

Rom. i. *Inuisibilia eius a creatura mundi per
 ea, quæ facta sunt, intellecta conspici-
 untur; virtus scilicet ejus æterna, &
 diuinitas, ut essent inexcusabiles, eo
 quod scientes Deum, non ut Deum
 glorificauerunt, aut gratias egerunt,
 sed euauerunt in cogitationibus suis,
 & obtenebratum est cor insipiens eo-
 rum. Quæ profecto congruunt gre-
 gariæ, vilis, & plane inconsideratæ
 superstitionis auctoribus; cuiusmodi
 erant ii, ad quos, ut antea dixi, Mo-
 ses libros suos scripsit. Sed eos
 tandem deprehensos esse grauissimo
 stupore teneri, nullo negotio videbi-
 mus, excussis posterioris ætatis Phi-
 losophorum opinionibus. De his e-
 nim Plutarchus priore libro colle-
 ctionis dogmatum de rebus natura-
 libus: Hoc illos ad Dei notitiam
 deduxit, quod cum sol & luna, &
 reliqua sidera, ubi sub terram delata
 sunt, simili tamen colore, magnitudine,
 & in iisdem locis, & iisdem temporibus,
 orientantur. Item eodem libro: Descri-
 unt autem Dei naturam hoc pacto: Spi-
 ritum intelligentia præditum, & igne-
 um, formæ quidem expertem, sed inquam
 velit speciem se mutantem, ac rebus qui-
 busuis assimilantem. Cuius notitiam ho-
 mines primum adepti sunt, ab eorum
 quæ nobis apparent pulchritudine conie-
 cturam capientes, nihil pulchri temere &
 fortuito fieri, sed ab aliqua opifice arte.*

Αὐτὴν ἔραν ἢ φύσιν ἢ τῆς τῶν ἀγγέλων ὑπάρξεως πο-
 λυπραγμονήσαν τὸν τρόπον; ταυτὶ μὲν γὰρ ὅτι
 δυσεξήγητα παντὶ γένοιτ' ἂν, ὠμολογῆσαι νομί-
 ζω. Ἄλλ' εἶπερ ἦν ὅλως ἢ διεπείν διωλοδοξασο-
 Φουῦτος Θεὸς, τίς ὁ ἀκροασόμενος ἦν, ἢ γοιω-
 σιμέναι τὰ ἔτως ἰαχνά, μᾶλλον ἢ ὑπὲρ νοῦν,
 οἷός τε ὦν; καίτοι ἢ αὐτῆς τῆς Ἑλλήνων ἀμαθίας
 κατόπιον ὄντας εὐρησομεν τὰς κατ' ἐκείνο καιρῶ,
 κατ' ὃν ἢ ἡ τῶ πανσόφου Μωσέως ἐπιδείκνυτο
 συγγραφῆ. Ἐκείνοι μὲν γὰρ ἀφ' ὧν ἦν δύνασται
 τὴν Ἐ Θεὸς δόξαν διειδένα σαφῶς, διὰ τούτων αὐ-
 τῶν ἀλοῖεν ἂν εἰς τὸ τῆς ἐσχάτης ἀπασῶν ἀβελ-
 τηρίας πεσόντες βάραθρον. ὡς γὰρ δὴ Φησὶν ἡ
 θεόπνευστος γραφῆ, ἐχρῆν δῆπου τὰς πάλαι τὸν
 τὸ ὅλον δημιουργὸν ἢ τεχνίτην ἀπὸ καλλοῆς κτι-
 σμάτων ἐνοεῖν. οἱ ἢ πρὸς τῶτο κατώχοντο δυσ-
 βουλίας, ὥστε ἢ ἐξ ὧν ἦν εἰκὸς ἐπὶ τὴν τῆς ἀλη-
 θείας ἀποφύγεσθαι γινώσκιν, διὰ τῶτων αὐτῶν ἀ-
 λῶναι παθόντας τὸ προσκείσθαι τῶ ψεύδει γένοιτο
 δ' ἂν ἢ τῶτα μάρτυς πιστὸς ὁ πάνσοφος Παῦ-
 λος ὡδὶ γεγραφῶς: τὰ ἄφρατα αὐτῶ, ἀπὸ
 κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοόμενα καθο-
 ρῶται ἢτε αἰδῖος αὐτῶ δυνάμις, ἢ θεότης, εἰς
 τὸ εἶναι αὐτῶ ἀναπολογῆτες, διότι γινόντες τὸν
 Θεὸν, ἔχως Θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν,
 ἀλλὰ ἐμαλακώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν
 ἢ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσώετος αὐτῶν καρδία. Καὶ τῶτο
 μὲν ἂν πρέποι τοῖς τὴν ἀγελαίαν, ἢ συρφετώδη;
 ἢ ἀλόγισον πάντως ψευδολατρείαν ἐξευρηκόσιν,
 ὁποῖοί ἴνες ἦσαν, ὡς ἔφην, οἱ πρὸς δὲ ὁ τῶ παν-
 σόφου Μωσέως πεποίηται λόγος: ὅτι ἢ τῆς εἰς λῆ-
 ξιν ἠέσεως ἐμβρολησίας ἀνάπλευ γεγονότες
 καταφωραθῆεν ἂν ἀμογητὶ κατ' ὄψεσθαι, τὴν τῶν
 μετ' αὐτῶ πολυπραγμονήσαντες δόξαν. ἔφην ἢ
 πρὸς περὶ αὐτῶν ἰσχνὸς ὦν ἄγαν ὁ Πλάταρχος,
 ἐν τῶ πρώτῳ βιβλίῳ φυσικῶν δογματῶν συν-
 αγωγῆς: ἔλαβον δὲ ἐκ τῶτων ἐννοίαν Θεῶ. αἰε-
 τε ἢ ἡλῖος ἢ σελήνη ἢ τὰ λοιπὰ τῶν ἀστρῶν,
 τὴν ὑπόγειον Φορὰν ἐνεχθέντα, ὅμοια μὲν ἀνα-
 τέλλει τοῖς χρώμασιν, ἴσα δὲ τοῖς μεγέθεσιν, ἢ κατὰ
 τόπος ἢ κατὰ χρόνος τὰς αὐτῶ. ἢ πάλιν ἐν τῶ
 αὐτῶ βιβλίῳ ὀρίζοντα δὲ τὴν Ἐ Θεὸς ἐσίαν
 ἔτως: πνεῦμα νοερὸν ἢ πυρῶδες, ἔκ ἔχον μὲν
 μορφῆν, μετὰ βάλλον ἢ εἰς ὃ βέλεται, ἢ σιωεξο-
 μοιόμενον πᾶσιν. ἔσχον δὲ ἐννοίαν τῶτων, πρῶ-
 τον μὲν ἀπὸ τῶ καλλῶς τῶν ἐμφανομένων προσ-
 λαμβάνοντες, ὡς εἰδὲν τῶ καλῶν εἰκῆ ἢ ὡς ἔτυχε
 γίνεται, ἀλλὰ μετὰ ἴνος τέχνης δημιουργίας.

Plutarch.
 lib. i. de
 placitis
 Phil. cap. 6.

Προσεποίησα ἡ τῆτοις ἀ γέγραφέ ποτε κὶ ὀτρισι-
 μέγιστος Ἑρμῆς πρὸς τὸν ἑαυτῶν ὄνομάζεται
 γὰρ ὡδὶ τὸ βιβλίον εἶτα, Φῆς, ἀόρατος ὁ Θεός;
 εὐφῆμησον. κὶ τίς αὐτῶ φανερώτερος; διὰ τῆτο
 πεποίηκεν, ἵνα διὰ πάντων τις αὐτὸν βλέπη.
 τῆτό ἐσι τὸ ἀγαθὸν τῶ Θεῶ, τῆτο ἡ ἀρετῆ, τὸ
 αὐτὸν φαίνεσθαι διὰ πάντων. Ομολογεῖν ἡ τῆ-
 τοις κὶ αὐτὸν ὀφόμεθα τὸν τῆς εὐαγγῆς ἡμῶν θρη-
 σκείας κατήγορον Ἰουλιανόν. διὰ χυρίζεται μὲν γὰρ
 ὡς ἀδιδάκτον τι χεῖμα κὶ ἀυλομαθῆς ἀνθρώποις,
 τὸ εἶδεναι Θεόν. Φησὶ δὲ ἕτως ὅτι δὲ ἡ διδάκτον,
 ἀλλὰ φύσει τῆτο τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχει, τεκ-
 μήριον ἡμῶν ἔσω πρῶτον, ἡ κοινῆ πάντων ἀν-
 θρώπων ἰδία κὶ δημοσία, κὶ κατὰ ἀνδρα κὶ ἔθνη
 περὶ τὸ θεῖον προθυμία. ἀπαντες μὲν γὰρ ἀδι-
 δάκτως θεῖον τι πεπιστεύκαμεν ὑπὲρ ἡ, τὸ μὲν
 ἀκριβῆς, ἕτε πᾶσι ῥάδιον, ἕτε τοῖς ἐγνωκόσιν,
 εἰπεῖν εἰς πάντα δυνατὸν. Καί μεθ' ἕτερα πάλιν
 ταύτη δὴ τῆ κοινῆ πάντων ἀνθρώπων ἐννοία,
 πρόσεσι κὶ ἄλλῃ. πάντες γὰρ ἀνθρώποι, ἕρανῶ,
 κὶ τοῖς ἐν αὐτῶ φανομένοις θεοῖς, ἕτω δὴ τι φύ-
 σικῶς προσηρήμεθα, ὡς κὶ εἰ τις ἄλλον ὑπέλαβε
 παρ' αὐτῆς τὸν Θεόν, οἰκητήριον αὐτῶ πάντα τ' ἕ-
 ρανὸν ἀπένειμεν ἕκ ἀποσήσας αὐτὸν τ' γῆς, ἀλλ'
 οἶον ὡς εἰς τιμιώτερον τῶ παντὸς ἐκεῖνο, τ' βασι-
 λέα καθίσας τ' ὅλων, ἐφορᾶν ἐκεῖθεν ὑπολαμ-
 βάνων τὰ τῆδε. ἀθρεῖ δὴ ἕν ὅπως οἰτὴν παχεῖαν,
 καὶ ἀγυρωτῶδη, κὶ, ἵν' ἕτως εἰπω, βαναυσικὴν ἕκ
 ἀνασχόμενοι πλάνην, κὶ τ' ἄγενναίων ἀποφοιή-
 σαντες δόξης, ἕκ ἡμοιορήκασιν παντελῶς τῆς ἀλη-
 θῆς ἐννοίας περὶ Θεῶ. κατετεκμήραντο δὲ, τίς τε,
 κὶ ὅση τῆς ἐνσῆς αὐτῶ δυνάμεως ἡ ὑπεροχῆ ὡς
 κὶ θεσμοῖς εὐλαξίας τῆν ἕτω μεγάλην κὶ ἀξιάγα-
 σον κλίσιν ὑπενεγκεῖν. οἶγε μὴν ἕτεροι, περὶ ὧν ὁ λό-
 γος, ἕτε Θεὸν ἐγνωκασιν διὰ τ' κλίσματων. ἀλλὰ γῶ
 ἦσαν ἕτως ἐμβροβήτοι, κὶ φρενὸς ἕξω γεγονάσιν
 ἀνθρώποπρεπῆς, ὡς μὴ μόνον ἕρανῶ, κὶ γῆ, κὶ σε-
 λήνη, κὶ τοῖς ἕτέροις τ' ἀστρων ἐλέσθαι προσκυνεῖν
 ἀλλὰ γὰρ κὶ ἐν σηκοῖς εἶδη πολύμορφα καθιδρύ-
 σαι, ἐλχαράξαι τε μορφᾶς αὐτοῖς, ἕκ ἀνθρωπείας
 μόνον, ἀλλὰ κὶ ζῶων ἀλόγων, κὶ πτηνῶν τε, κὶ ἐρπε-
 τῶν κὶ θεῶς αὐτῶ κὶ σωτήρας ἀποκαλεῖν. Εἶτα πῶς
 ἕκ ἂν ἀγάσασθαι τῆς Μωσαϊκῆς εὐλεχίας τὸ ἀ-
 κριβῆς περιεργον μὲν, ἡ βαθῦ, κὶ ἕκ ἕπαράδεικτον,
 τοῖς τοληνικᾶδε λαλῆσης ἕδεν. ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον
 τὰ δι' ὧν ἦν δύνασ μεταφοῖαν αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἕχον
 ὀρθῶς, καὶ ἀπευθύνειν εἶδος εἰς ἀμώμητον δόξαν,
 τῆν ἐπὶ γε, Φημί, τῶ πάντων κρατῆντι Θεῶ;

A His addam quæ ter maximus Hermes
 scripsit ad suam Mentem : huic enim
 libro id nominis est. Ergone, inquis, in-
 uisibilis Deus? Bona verba, quæso; ec-
 quis eo conspectior? idcirco fecit omnia,
 ut per omnia a quouis cernatur : hæc est
 Dei bonitas, hæc virtus, ut per omnia
 conspiciatur. Quin etiam ipsum religio-
 nis nostræ accusatorem Iulianum depre-
 hendemus id ipsum confiteri, cum affir-
 mat, Dei cognitionem rem esse, quæ non
 doceatur, sed per se discatur ab homini-
 bus. His autem verbis utitur: Doceri au-
 tem non posse Dei notitiam, verum a na-
 tura datam hominibus, primum nobis ar-
 gumentum esse, quod commune est omnium
 hominum & priuatim & publice, singil-
 latim, & per nationes, numinis studium.
 Omnes enim, a nemine docti, numen ali-
 quod credimus, de quo accurate disse-
 rere, non cuius modo difficile, sed &
 iis, qui ejus cognitione sunt imbuti, omni-
 no impossibile. Et rursus post alia :
 Ad hanc communem omnium mortalium
 sententiam accedit alia. Quotquot enim
 homines sumus, calo, &, qui in eo conspici-
 untur, Diis duce natura sic adhærescimus,
 ut si quis præter hæc aliud quoddam sibi
 numen finxerit, ei tamen calum, sedem
 ac domicilium adsignet : non quod ei ter-
 ra interdicit, sed velut in honestis-
 simum totius uniuersi locum Regem uni-
 uersorum constituens, inde putat, quæ hic
 geruntur, dispicere. Vide sis ergo, ut
 crasso & circulatorio, atque, ut ita
 dicam, fordido errore abjecto, plebeio-
 rumque hominum opinione relicta, non
 omni prorsus Dei notitia caruerunt, sed
 quæ & quanta sit ejus virtutis exsuperan-
 tia assequuti sunt, quæ ordinis legibus
 tam vastam & admirabilem mundi mo-
 lem subdiderit. Verum alii, de quibus
 fermo est, neque ex creaturis Deum agno-
 uerunt, sed tanto stupore tenebantur, sic
 omnem humanitatis sensum amiserant,
 ut non calo, terræ, ac lunæ solum,
 reliquisque sideribus diuinos honores
 tribuerent, sed & in templis varia simula-
 cra collocarent, iisque non hominum tan-
 tum figuras insculperent, sed etiam bruto-
 rum animantium, & auium, & reptilium,
 deosque ipsa & seruatores nominarent.
 Deinde quis Mosis industriam non admi-
 retur, quæ nihil superuacaneum, aut ni-
 mis altum, siue etiam intellectu difficile
 id atatis hominibus loquitur, sed ea po-
 tius per quæ poterant ad sana consilia re-
 dire, quæque eos ad inculpatam omnium
 dominatoris gloriam dirigere possent?

An vero puerorum magistros laudabimus, qui se ad eorum captum demittunt, & paulatim ad abstrusarum rerum scientiam quasi manu ducentes, nihil nimis elaboratum principio & inaccessi quodammodo aditus per initia proponunt; Mosem vero illum sanctissimum, qui hoc tam egregie praestitit, non omni genere laudis prosequemur? Qui si tibi nihil ad rem afferre videtur; vin' tu nos ad eas disciplinas, quae tibi maxime cordi sunt, orationem conuertamus? Hesiodi Theogoniae scrupulosam diligentiam quoad licet excutiamus. Fingit enim Deorum se vocem audire, & Musis afflatum esse, idque sibi velut magnum quiddam ac praecipuum arrogat.

Dicite, inquit, quo pacto primum Dii & terra extiterint,

Et flumina, pontusque immensus aestu feruens,

Et astra fulgentia, & caelum latum desuper.

Tum chaos & noctis ortum describit, sed quo pacto extiterint, non subjicit:

Terra, inquit, primum quidem genuit par sibi

Caelum stellis ornatum, ut eam omnia circumtegant.

Et postquam dixit Caelum esse Terrae filium, subjicit Caelo congressam mariam procreasse,

Caumque, & Creum, & Hyperionem, & Iapetum,

Theamque, ac Rheam, & Themiam, ac Mnemosynem,

ac praeter has Phœben, quam & auro coronatam nominat. Adde & Auroram, & omnium natu minimum Saturnum. Praeterea quisquillas inaniū & male coharentium fabularū congerit. Sed dicet, haec ab Hesiodo poetarum more fuisse conficta. Neque enim haec forsitan sine rubore audire potest. Quid igitur Mosem rerum sacrarum interpretem fugillat, qui claram ac certissimam rerum verissimarum historiam conscripsit? Nam caelum & terram dixit a Deo condita, caelum item ac lunam, astra, lucem, volucres, pisces, & brutorum animantium species. Praeterea plantarum nitorem, & fructus edules, & herbas in agris. Animaduerte porro ut errorem, qui priscos illos homines inuaserat, his verbis sapientissime rescet. Numquid enim Iouem quidem nominant caelum: Cererem autem, terram: Apollinem, solem: & aureis sagittis instructam *χελαεινήν*, hoc est, Dianam; lunam indigetant?

A Εἶτα, τὰς μὲν τῶν μερῶν διδασκάλους ἐπαίνεσαι, ἀνὰ μάλιστ' εὐνοίᾳ συγκαθιστάμενος αὐτῶν τῆς γνώσεως, καὶ χειρογωγῶντας κατὰ βραχὺ, πρὸς τὸ δύνασθαι τι τῶν ἀπορήτων ἰδεῖν, ἔδεν δὲ αὐτοῖς τῶν ἀγῶν ἐξησημένων, καὶ ἀνάτη πῶς ἔχοντων τὴν προσβολήν, παρατιθέντας ἐν ἀρχαῖς πεπραχότα δὲ τὸ Μωσέα τὸν ἱερώτατον ἐκ ἐπαίνου παντὸς ἀξιώσομεν; Εἰ δέ σοι δοκεῖ τῶν ἀναγκαίων εἰπεῖν ἔδεν, βέλτε τῶν σοὶ Φιλιάτων ἀψώμεθα μαθημάτων.

B πολυπραγμονήσωμεν ὡς ἐνι, τῆς Ἡσιόδου Θεογονίας τὸ ἀκριβές. σιγήπλετα μὲν γὰρ τὸ θεοκλυτεῖν, καὶ τὸ μυσόληπτον εἶναι δοκεῖν προσνεμεμῶς ἑαυτῶ, ὡς μέγα τι χεῖμα καὶ ἀξίερατον.

Ἐἵπατε, Φησὶν, ὡς τὰ πρῶτα Θεοὶ, καὶ Γαῖα γέγοντο.

Καὶ Πόλαμοι, καὶ Πόντος ἀπείριτος οἰδμαλιθύων, Ἄσρα τε λαμπετόωντα, καὶ Οὐρανὸς εὐρύς ὑπερθευ.

εἶτα χάριτι καὶ νύκτα γενέσθαι λέγων, καὶ τίνα στρέπον ἐκ ἐπειπῶν.

Γαῖα, Φησὶ, δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγένετο ἴσον ἑαυτῇ

Ὀυρανὸν ἀσερόθενθ', ἵνα μιν περὶ πάντα καλύπῃ.

καὶ Γῆς τέκνον ἀποφῆνας τὸν Οὐρανὸν, ὅτι καὶ Θαλάσσης τέτοκεν Οὐρανῶ παρευνηθείτα, Κοῖόν τε, Κρεῖονθ', Ὑπερίονά τ', Ἰαπετόν τε, Θεῖαν τε, Ρεῖαν τε, Θέμιν τε, Μνημοσύνην τε.

D Φοίβην τε πρὸς ταύταις, ἣν καὶ χρυσοσέφανον ὀνομάζει, καὶ μὲν τοι τὴν Ἠὼ, ὀπλοτάτον δὲ πάντων γενέσθαι Φησὶ τὸν Κρόνον. εἶτα τέτοις ἐπάγει συρφετὰς τινας εἰκῶν καὶ ἀσυσάτων διηγημάτων. Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τὸν ποιητῆ νόμον μυθοπλαστῆσαι ταυτὶ τὸν Ἡσιόδον. ἐπερυθρία γὰρ ἴσως τοῖς αὐτῶ διηγήμασιν. ἀτιᾶται τοιγαρὲν ἀνθ' ὅτι τὸν ἱεροφάντην Μωσέα, σαφῆ καὶ ἀπλανεσάτην καὶ διηγημάτων ἀληθῶν συνθετικῶτα συγγραφήν; πεποιθῶσαι γὰρ ἔφη παρὰ τῶ Θεῶ τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἥλιόν τε καὶ σελήνην, ἄσρα καὶ Φῶς, πτηνὰ καὶ κηνητὰ, καὶ ζῶων ἀλόγων εἶδη καὶ κάλλιφυτῶν, καρπῶς τε τῶς ἐδωδύμενης, καὶ πόας τὰς ἐν ἀγροῖς. Ἀθρεῖ δὲ ὅπως διὰ τῶν ἰσχυρῶ λόγων, τὴν τοῖς ἀρχαίοις ἐγκατασκήψασαν πλάνην, ἀποκείρει πανσόφως. ἢ γὰρ ἐχὶ Δία μὲν ὀνομάζουσι τὸν οὐρανόν, Δήμητραν ὅτι τὴν γῆν, Ἀπόλλωνα δὲ τὸν ἥλιον, καὶ χρυσήλατον κελადήνην, Ἰστέω Ἄρτεμιν, τὴν σελή-

νην; καὶ ἀπαξ ἀπλῶς ἐκάστω τῶν παρὰ Θεῶ γε-
 γονότων ἐπιφημίζοντες τὸ δοκῆν, προσεκύ-
 νησαν ὡς θεῶς. Ὅτι δὲ σαφῆς, καὶ εὐσύνο-
 πλος, καὶ ἔδεν ἔχων περιεργασμένον, καὶ σὺ
 ἀκρίβεια πολλῇ, τῆς κοσμογονίας ὁ λόγος τῶ
 θεσπεσίῳ γέγονε Μωσῆ, Φέρε δὴ, Φέρε, κα-
 ταδεικνύωμεν. ἐν ἀρχῇ γὰρ, φησὶν, ἐποίησεν ὁ
 Θεὸς τὸν ἔρανον καὶ τὴν γῆν. ἔ γάρ τοι συν-
 ἀναρχον καὶ συνάιδιον τῷ Θεῷ, καὶ ἀγένητον
 κατὰ τινὰς ἐφίησι καὶ αὐτὸς νοεῖσθαι τὴν ὑ-
 λην, σύνδρομόν τε καὶ συνυφασμένον τῷ αἰδίῳ
 τὸ ἔκόν ποτε, τῷ αἰεὶ ὄντι, τὸ ἐν καιρῷ καὶ μόλις
 παρενεχθὲν εἰς γένεσιν ἔτε μὴν τῶ κατὰ ταῦτα
 καὶ ὡσαύτως ἔχοντι, τὸ κεινημένον, τῷ ἀφθά-
 ρτῳ τὸ ὑπὸ φθορᾶν· χρόνῳ δὲ μᾶλλον καὶ ἐν
 ἀρχῇ καλῶς πρὸς γένεσιν, περιορίζει τὴν κτί-
 σιν, ὡς ἐξ ἔκ ὄντων ἐνενηγμένην κατὰ βέλῃσιν
 Θεῶ, πρὸς γε τὸ εἶναι τῶ ὅπερ ἐστὶ καὶ ἔ δή-
 πρ φησὶ, ἐτι προὔποκειμένης καὶ προεξευρη-
 μένης τῆς ὑλῆς κοσμήτορα καὶ τεχνίτην ἀπλῶς
 γενέσθαι Θεόν, εἰδοποιῶντα τὸ ἀμορφον καθ' ὃν
 ἂν εἰδεῖν τρόπον, καὶ ποιότητων διαφορᾶς, μεγέ-
 θη τε καὶ ὄγκου ἐπιρρίψαμενον αὐτῇ. ἀλλὰ γὰρ
 ἀρρήτῳ τινὶ καὶ ἀφράσῳ δυνάμει, τὸ ἔκ ὃν
 ἔδὲ ὑπάρχον ὅλως, εἰς ἀρχᾶς τῶ εἶναι πα-
 ραγαγεῖν. Τίνα δὲ τρόπον δημιουργεῖ, νῶ μὲν τῶ
 κατ' ἡμᾶς ἀνεφικτον ἰδεῖν. εἶναι δὲ φημὶ, καὶ πέρα
 λόγου παντός. πῶς γὰρ ἀντιφράσαι τὰ ὑπὲρ
 νῶν; ὑπερανέστηκε δὲ οἶμαι τοσούτον τῶν κατ' ἡ-
 μᾶς, τὰ τῆς ἀνωτάτω πασῶν ἑστίας εὐρήματα, καὶ
 ἢ πρὸς πᾶν ὅτι ἐν τῶν πρακτέων ὁδός, ὅσον περ
 αὐτῆς καὶ κατὰ φύσιν ἠτήμεθα. Ὅταν τῶν λέ-
 γει Μωσῆς, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἔρανον
 καὶ τὴν γῆν, σύνεσθε ὅτι συλλήθην μὲν ὡς περ καὶ ὡς
 ἐν βραχεῖ τὰ πάντα σωυνεγνων, τῆς ὅλης κτί-
 σεως ἀφηγεῖται τὴν γένεσιν. εἶτα πρὸς ἐντέ-
 χνωσ, ἐπὶ τὸ χρῆμα λέγειν τίνα τε διεκοσμήθη
 τρόπον καὶ ὅπως ἕκαστα τῶ πεποιημένων, τῶ ὅπερ
 εἰσὶν ἕν μάλα διεκλήρωσαλο. Λόγῳ τε μὴν τῶ
 πανοθενεσάτω δεδημιουργημένα τὰ πάντα φησὶν
 αὐτόν. Θεὸς γάρ ἐστι καὶ ἐκ Θεῶ κατὰ φύσιν, ὁ τῶν
 ὅλων δημιουργὸς αὐτῶ λόγος. εἶπε γὰρ φησὶν ὁ
 Θεὸς, γενηθήτω σερέωμα· καὶ μοι βλέπε παρα-
 χρημα τῆ τῶ λόγος δυνάμει πεπηγὸς τὸ σερέω-
 μα. ὁ δὴ καὶ ἐκάλεσεν ἔρανον. εἶπεν ὁ Θεὸς, ὁ-
 φθῆτω ἡ ξηρά· καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ εἰς συναγω-
 γὴν μίαν. ἔφη τε πρὸς τῶτοις, ἡλίον γενέσθαι, καὶ

Et ut verbo dicam, rebus singulis quæ
 a Deo conditæ sunt, arbitrio suo con-
 secratis diuinos honores tribuerunt.
 Age vero, quanta perspicuitate & faci-
 litate libros de mundi creatione diui-
 nus Moses conscripserit, quam accu-
 rati sint illi, quamque nihil superflui ha-
 beant, age demonstramus. *In principio*,
 inquit, *fecit Deus calum & terram*. Non
 enim ipse iam, ut quidam, materiam cum
 Deo principii expertem, coeternam, &
 ingenitam intelligi finit, & quod ali-
 quando non erat cum æterno concurre-
 re, ac simul existere: & cum sempiterno,
 id quod in tempore ac vix tandem in or-
 tum perductum est: nec cum eo, qui idem
 semper est, id quod mutatur: cum incor-
 rupto, id quod corruptioni subest: immo
 tempore ac principio vocante ad ortum
 res creatas definit, tanquam ex nihilo, Dei
 voluntate, ut essent id quod sunt, edu-
 ctas. Neque scilicet dicit præjacentis &
 prius inuentæ materiæ ornatores & opi-
 ficem tantum Deum fuisse, qui quod in-
 forme erat, quo modo posset sciretque,
 conformarit, eique qualitatum differen-
 tias magnitudinemque ac molem so-
 lum indiderit; sed arcana quadam & in-
 effabili virtute, quod non erat aut existe-
 bat vsquam ad existendi primordium ad-
 duxisse. Quomodo vero condiderit, asse-
 qui non potest nostræ mentis infirmitas,
 cum longe orationem omnem exsuperet.
 Etenim quæ cogitatione capi non
 possunt, quo pacto dicendo quis expli-
 cet? Atqui supremæ essentiæ inuenta,
 & rei cuiusvis agendæ ratio, tantum res
 nostras exsuperant, quantum nos ipsa se-
 cundum naturam inferiores sumus. Cum
 igitur Moses ait, *In principio fecit Deus
 calum & terram*; intellige summatim
 ac velut in compendium collatis omni-
 bus, vniuersarum rerum creationem,
 exponere; tum artificiose progredi ad
 explicandum, qua parte singula fuerint
 exornata, & ut vnaquæque res creata
 existentiam suam maxime fuerit adeptæ;
 nempe, Verbo potentissimo ipsum
 ait condidisse omnia. Deus enim est &
 ex Deo secundum naturam, vniuersi o-
 pifex ejus Verbum. *Dixit enim Deus*, in-
 quit, *fiat firmamentum*: Et ecce tibi
 continuo Verbi virtute compactum fir-
 mamentum, quod & cæli nomine nun-
 cupauit. *Dixit Deus: Appareat ari-
 da; & congregata est aqua in
 congregationem vnã*. Ad hæc, so-
 lem fieri iussit, & factus est;

Genes. 1.

Iunam item , astra , lucem , animalia terrena , & aquatilia , vna cum aui- bus. Iam cum *spiritum Dei* dixit *ferris super aquam*, his verbis docuit elementorum naturam non posse vi sua corruptionem effugere, sed, vt consistat, opus ei esse manu continentis illam Dei. Ab hoc enim cuncta vitam accipiunt, cum ipse quoque secundum naturam vitalit ex vita Patris. Hujus autem cuncta indigent , nec aliter constare possunt in eo vt sint id quod sunt. Considera proinde, vt dixi , verbo compactum firmamentum , & aridam emergentem , aquis in vnum coactis. Adspice terram herbis ac lignis virescentem, & feminalem vim iis inditam , qua temporaria rei perpetuitatem capiant & permaneant ac conseruentur. Contem- plare firmamenti luminaria , non in alium vsum a Deo condita , quam vt mortalibus illucescant , & tempora simul , & annos , ac dies indicent. Addit Moses , iussam esse terram brutis animantibus commodare naturam, Deo formam , & magnitudinem , & existendi principium illis tribuente. Peractis demum vniuersi rebus omnibus, cum nihil jam prorsus humanis v- sibus deesset , tum cogitare cœpit Opi- fex, quonam pacto homo ipse fieret. Non enim perinde, vt cetera res crea- tæ, repente conditus est; sed quoniam suprema natura magnum quiddam & eximium est , adeoque cogitatione omni & oratione, postremo etiam admira- tione majus, animal sibi simile, quo- ad ejus fieri potest , formare voluit. Idcirco , ne exiguum & abjectum quip- piam esse , aut cæteris parum antecel- lere videretur animal futurum ad Dei similitudinem & imaginem , hoc est, homo; Moses jure merito non impro- uidum, sed meditaturn ejus ortum fa- cit. Quanquam dicet aliquis, ac vere dicet, nihil latere mentem diuinam, vtpote quæ nouit omnia priusquam fiant. Quid ergo de homine faciendo consilium capiebat , cum ejus naturam prænoscet? Verum diuina, vt dixi, dispensatione veluti ac prouisione Mo- ses optimus ornaturn fuisse hominem scribit , non simplici nihiloque cæte- ris potiori conditione , sed Deo singu- lari quodam modo cura in eam rem incumbente. Et hyperbolem qui-

Α γέγονε σελήνην, καὶ ἄστρα, καὶ Φῶς, καὶ ζῶά τε χερσαῖα καὶ ἑνυδρα, πληνά τε πρὸς τούτοις. Ὅτι ὁ καὶ αὐτὴ τῶν σοικείων ἢ φύσις, οἰκοθέν τε καὶ ἐξ ἑαυ- τῆς ἔκ ἂν ἔχοι τὸ δύνασθαι διαδράναι τὴν φθορὰν δέεται δὲ μάλλον τῆς τῆς συνέχοντος αὐτὴν, πρὸς τὸ εἶναι χειρὸς, ἐδίδαξεν εἰπὼν, ὅτι πνεῦμα Θεῶ ἐπέφερετο ἐπάνω τῆς ὕδατος. ζωογονεῖ γὰρ τὰ πάντα τὸ τῆς Θεῶ πνεῦμα, ζῶῃ καὶ αὐτὸ κατὰ φύσιν ὑπάρχον, ἐκ ζωῆς τῆς πατρὸς. δέεται δὲ τὰ πάντα αὐτῶ, καὶ ἔκ ἂν ἐτέρως ἔχει τὸ ἀκα- τάσειον, εἰς γε τὸ εἶναι τῶ ὁπέρ ἐστιν. Ὁρα δὲ ἔκ ἂν, ὡς ἔφην, λόγῳ πηγνύμενον τὸ σερῶμα, καὶ ἀνίσχυσαν τὴν ξηρὰν σωμαγηγεμενων τῶν ὕδατων εἰς ἓν ὄρα πόας τε καὶ ξύλοις χλοηφο- ρῶσαν τὴν γῆν, καὶ σπερματικὴς αὐλοῖς ἐνυπάρ- χοντας λόγῳ, ἵνα δι' αὐτῶν τὰ πρόσκαμα τὴν τῆς αἰδίας εἶναι παρακλέπτοντα δυνάμιν, διαμένη καὶ σώζηται. ἀθρεῖ τῆς ἐν τῷ σερῶματι φωστῆρας ἔκ ἂν ἐφ' ἐτέρῳ τινὶ παρὰ Θεῶ γεγονότας, πλην ὅτι μόνον ἵνα φαίνωσι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καλασημαίνωσι δὲ καὶ καιρὸς, καὶ ἡμέρας, καὶ ἐνιαυτῆς. Προσε- τάχθαι δὲ φησι καὶ τὴν γῆν ζωῆς ἀλόγοις ἐκδύ- ναυ φύσιν, εἶδος ἐνάτω, καὶ τὸ ποσόν, καὶ τὸ ἐφ' ὧπερ ἂν γένοιτο, διανεμόντος τῆς δημιουργῶ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεποίητο λοιπὸν ἐν κόσμῳ τὸ πᾶν, ἐλελοίπει δὲ ὅλως ταῖς ἀνθρώπων χρείαις ἔδεν, τότε δὲ τό- τε, τίνα καὶ αὐτὸς ἔσαι τρέπον, ὁ δημιουργὸς ἐνε- νόει. ἔ γὰρ τοι τοῖς ἄλλοις ἐν ἴσῳ κλίμασι καὶ ἢ αὐτῶ γενέσις ἀπεσχεδιάζετο. Ἐπειδὴ δὲ μέ- γα καὶ ἐξάρετον, μάλλον δὲ τῆς παντὸς ἐπέκεινα καὶ νῦν, καὶ λόγῳ, καὶ θαύματι, ἢ ὑπερτά- τη νοεῖται τε καὶ ἐστὶ φύσις, ἑαυτῇ τὸ ζῶον ἀφο- μοῖεν, ὡς ἐνὶ , βεβέληται ταύτη τοι καὶ μά- λα εἰκότως, ἵνα μήτι μικρὸν εἶναι δοκῇ , καὶ κατερριμμένον, ἢ καὶ τῶν ἄλλων ζῶων ὀλίγα διενεθῆεν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτῶ μάλ- λον ἔσεσθαι ζῶον, τρετέσιν ὁ ἀνθρώπος, ἔκ ἂν ἀκατάσειον αὐτῶ ποιεῖται τὴν γενέσιν. Καίτοι φαῖ τις ἂν, καὶ ἔκ ἂν ἀμάρτοι τάληθῆς, ὡς ἔκ ἂν τι τὸν θεῖον διαλάβοι νῦν οἶδε δὲ, οἶδε τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν τί ἔκ ἂν ἐσκέπτετο, καίτοι προεγνωκῶς τὴν ἀνθρώπων φύσιν; οἰ- κονομικῶς, ὡς ἔφην, ὁ πανάρετος Μωσῆς οἰο- νεῖ πως καὶ προεβλῆσιν φησι τέλει μῆσθαι τὸν ἀνθρώπον ἔκ ἂν ἀπλήν, ὡς ἂν εἶποι τις, καὶ κατ' ἔδεν τῶν ἄλλων ἐξηλλαγμένην, τὴν αὐ- τῶ γενέσιν εἰσφέρων ἀλλ' οἰονεῖ πως καὶ ἐν φρονησίδι θεμένῳ τὸ χρεῖμα τῆς Θεῶ καὶ ὑπερ-

βολικός μὲν ὁ λόγος, ἔχει δ' ἂν οἶμα τὸ εὖ πε-
 ποιῆσαι δοκεῖν, εἰ πάντων ἄριστον τῶν ἐπὶ γῆς
 ζώων φαιμέν τε τὸν ἀνθρώπον εἶναι, πεποιῆσθαι τε,
 καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ κατ' εἰκόνα τῶν κλισαντῶν. ὅτι
 δὲ τοῖς πανθενεσάτοις τῶν Θεῶν νεύμασι παρε-
 κομίσθη πρὸς ὑπαρξιν ἢ σύμπασα κλίσις, χα-
 λεπὸν ἔδεν, ὡς γε οἶμα, διαμαθεῖν καὶ ἐξ ὧν
 γεγράφασιν οἱ τῆς αὐτῆς δεισιδαμονίας διδάσκα-
 λοι. ἔδοκει γὰρ ἅπασιν καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν, συλ-
 λήθδην ἅπαντα δεδημιουργῆσαι παρ' αὐτῆς, νοη-
 τὰ τε καὶ αἰσθητὰ, ἀόρατα καὶ ὁρώμενα. συνω-
 μολογήκασιν γὰρ ὅτι περὶ τὸν ἀπάντων βασιλέα
 καὶ κύριον πάντα τε εἶσι. καὶ δὴ καλεῖται ὁ Πλά-
 των διατείνεσθαι Θεοὶ Θεῶν, ὧν ἐγὼ δεδημιουργός,
 πατήρ τε ἔργων. Ἦδη μὲν ἔν τας Ἑλλήνων παρ-
 ηγάγομεν ῥήσεις, τας ἐπὶ γε τῶν Φημι, καὶ
 παρήσω μὲν τὸ ταῦτα εἰπεῖν. Διαμεμνήσομαι δὲ
 τῶν Ἑρμῆ τῶν τεισμεγίστων λόγων. ἔφη γὰρ ἔτος
 ἐν τῷ πρὸς Ἀσκληπιόν καὶ εἶπε, Φησὶν, Ὅσιρις
 εἶτα ὦ μέγιστε ἀγαθὸς δαίμων, πῶς ὅλη ἡ γῆ
 ἐφάνη; καὶ εἶπεν ὁ μέγας ἀγαθὸς δαίμων κατὰ τὰ-
 ξιν, καὶ ἀναξήρασιν, ὡς εἶπον, καὶ τῶν πολλῶν ὑδά-
 των κελευθέντων, ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὰ ἀναχωρή-
 σαι, ἐφάνη ὅλη ἡ γῆ ἔμπηλος καὶ τρέμσα. ἡλίξ
 δὲ λοιπὸν ἀναλάμψαντος, καὶ ἀδιαλείπτως δια-
 καιοῦσθαι, καὶ ξηραίνοντῶν, ἡ γῆ ἐσηρξέτο ἐν τοῖς
 ὑδασιν ἐμπεριεχομένη ὑπὸ τῆς ὑδατος. καὶ μὴν
 καὶ ἐτέρωθεν ὁ πάντων δεδημιουργός καὶ κύριος ἐφώ-
 νησεν ἔτως ἔσω γῆ, καὶ φανήτω σερέωμα. καὶ εὐ-
 θέως ἀρχὴ τῆς δεδημιουργίας γῆς ἐγένετο. καὶ ταυτὶ
 μὲν περὶ τῆς γῆς. ἡλίξ δὲ πάλιν ὡς φη-
 σὶ. καὶ εἶπεν Ὅσιρις ὦ τρις μέγιστε ἀγαθὸς δαί-
 μων ἡλίξ γένναν βέλει ἡμᾶς καταλέξαι, πότεν
 ἐφάνη; ἐφάνη προνοία τῶν πάντων δεσπότης. εἶσι ἢ
 ἡ γένεσις τῆς ἡλίξ, ἀπὸ τῆς πάντων δεσπότης,
 διὰ τῆς ἀγίας καὶ δεδημιουργικῆς λόγος αὐτῆς, γε-
 νομένη. ὁμοίως καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πρὸς τὸν Τάτ
 διεξοδικῶ λόγῳ πρώτῳ φησὶν. ὁ δὲ πάντων
 κύριος εὐθέως ἐφάνησε τῷ ἑαυτῆς ἀγίῳ, καὶ νοη-
 τῷ, καὶ δεδημιουργικῶ λόγῳ ἔσω ἡλίξ, καὶ ἅμα
 τῷ φάναϊ, τὸ πῦρ, τῆς φύσεως ἀνωφερῆς ἐχό-
 μενον, λέγων δὴ τὸ ἀκραιόν, καὶ φωτεινότατον, καὶ
 δρασιμώτερον, καὶ γονιμώτερον, ἐπεσπάσατο ἡ
 φύσις τῷ εαυτῆς πνεύματι, καὶ ἠγειρεν εἰς ὑψος
 ἀπὸ ὑδατος. τὸ μὲν ἔν πρῶτῳ Θεῶν διὰ
 τῆς δεδημιουργῆς πεποιῆσθαι λόγος τὰ πάντα, πρέ-
 πον ἂν ἀνθρώπῳ νοεῖν, καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν τὸ δὲ
 ὅπως, ἢ τίνα τρόπον, αὐτὸς ἂν εἰδείη καὶ μόνος.

dem habet oratio, sed non temere
 factum significat, quod omnium quæ
 in terra sunt animantium, hominem
 præstantissimum ad conditoris imagi-
 nem ac similitudinem factum asseri-
 mus. Caterum res omnes potentissi-
 mo Dei nutu in lucem editas, non gra-
 uabimur, opinor, etiam ex iis perdi-
 scere, quæ superstitionis illius magistri
 scriptis tradiderunt. Qui omnes & sen-
 tire & dicere non dubitarunt, omnia
 simul ab eo fuisse condita, tum quæ
 ratione & sensu prædita sunt, tum
 quæ in sensum oculorum incurrunt, aut
 illum effugiunt. Nemo enim illorum
 non fatetur omnia penes vniuersorum
 regem ac dominum esse. Et certe Pla-
 to illum his verbis usum contendit: *Dii*
Deorum, quorum ego opifex, ope-
rumque parens. Sed iam scilicet hæc
 Græcorum de eo dicta adduximus, nec
 res easdem ingeram. Vnius Hermetis
 ter maximi verba commemorabo, qui-
 bus in illo qui ad Asclepium est dialogo
 utitur: *Et dixit Osiris, inquit, Atqui*
o maxime bone demon, quomodo vni-
uersa terra extitit? Respondit magnus
bonus demon: Ordine & exsiccatione,
vti dixi, cum multa vi aquarum in sese
redire iussa terra apparuit, cænosa illa
quidem ac tremula; verum cum Sol de-
mum eluxisset, & continenter vreret ac
siccaret, terra in aquis solidata est, vndi-
que aqua circumfusa. Idem alio in lo-
 co: *Omnium opifex ac dominus ita lo-*
quutus est: Esto terra, & appareat fir-
mamentum; & continuo opificii princi-
pium, terra, extitit. Atque hæc de
 tellure. De Sole vero rursum sic loqui-
 tur: *Et dixit Osiris: O ter maxime ac bo-*
ne demon, visne recenseamus quo pacto
Sol primum ortus, & vnde præpotentis
Dei prouidentia prodierit? Solis creatio
ab Domino vniuersorum; immo ab eodem,
per sanctum & opificem Sermonem, ex-
titit. Similiter in primo libro digressio-
 num ad Tat: *Omnium Dominus statim,*
dixit sancto & intelligenti & effectori
Sermoni suo: Existat sol; & cum dicto,
ignem, natura sursum tendente prædi-
tum, illud dico quod est in natura simplex
& lucidissimum, efficacissimum, & fa-
cundissimum, suo spiritu natura attra-
xit, & ab aqua in altum coegit. Itaque
 Dei iussu per Sermonem opificem fa-
 cta esse omnia, & sentire hominem de-
 cet, ac vere dicitur. Quomodo autem,
 vel qua ratione, solus ipse nouerit.

Iam vero unicuique rei creatæ pro sua potestate, vt illo modo sit, tribuere, nec ab alio rebus creatis omnibus existendi rationem præscribi, ex Mosis etiam verbis illis manifestum est: *Fiat firmamentum, & factum est sic.* Et: *Congregetur aqua in congregationem vnam, & appareat arida.* Hæc enim naturam vniuscuiusque rei creatæ definiunt. Rursus idipsum commemorat illorum Mercurius ter maximus. Inducit enim Deum creaturis dicentem: *Necessitatem vobis, qui in mea potestate estis, imponam, hoc quod vobis per Verbum meum datum est mandatum. Hanc enim legem habetis.* Nam vt modo dixi, rebus singulis naturalem legem Opifex præscripsit, ejusque nutu patet illis contigisse vt sint hujusmodi puta aut secus. Et hæc directæ quidem oratio, minimeque fucata sic habet. Sed Platonis sententiam Iulianus non mediocriter admiratur, & ait: *Audi de mundo quid Plato dicat. Totum certe calum, aut mundus, siue alio quouis nomine appellari iuuat, hoc nobis nominetur. Vtrum semper fuit, nec vllum sui ortus principium habuit, an est factus, & ab aliquo principio cæpit? factus est: aspectabilis enim est, ac tractabilis, & corporeus. Quæ vero sunt hujusmodi, ea sensu percipi possunt, ac sensuum ope, comprehendendi.* Et post cætera: *Si ergo ex probabili ratione, dicendum est, hunc mundum animal & anima & mente pradiatum, reuera Dei prouidentia factum esse.* Ecce vtique manifeste etiam diuinus, vt ille vult, & sapientissimus Plato, mundum vniuersum, siue quo alio nomine appelletur, & factum esse, & ab aliquo principio cæpisse, confirmat. Quinetiam aspectabilem, contrectabilem, corporeum esse, quique cum sensu in opinionem cadat, & singulari Opificis prouidentia factum esse. Iste vero in Platonis commentis totus defixus, eum quoque supra modum prædicat. Cum eo porro errare, ac nihil sani sapere, ac velut omni vento circumferri, statim declarabimus, ipsius Iuliani verbis appositis. Ita enim loquutus est.

IULIANVS.

Alterum alteri comparemus modo; nempe qua & quali procreandi ratione Deus vtatur apud Mosem, & quali apud Platonem. *Et dixit Deus:*

Α ὅτι δὲ τῶν γεγονότων ἐκάστω τὸ εἶναι τοιῶς δεδι-
νέμει κατ' ἐξουσίαν, καὶ ὁ τῆς ἀπάντων ὑπάρ-
ξεως τρόπος αὐτὸν ἔχει τὸν οὐρανόθεν, σαφές ἂν
γένοιτο ἢ δι' ἧν ἔφη Μωσῆς γενηθήτω τὸ σερρα-
μα, καὶ ἐγένετο ἕτως· καὶ, συναχθήτω τὸ ὕδωρ
εἰς σωμαγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρὰ. ταῦτα
ᾧ δὴ τὴν ἐκάστω τῶν εἰς γένεσιν παρενηνεγμένων
οὐρανοῦ φύσιν. Διαμνημονεύει δὲ καὶ τὰς πα-
λιὸν ὁ παρ' αὐτοῖς τρισμέγιστος Ἑρμῆς. εἰσκειό-
μικε γὰρ λέγοντα τὸν Θεὸν τοῖς κλισμασιν, ἀ-
νάγκην δὲ ὑμῖν τοῖς ἐπ' ἐμὲ περιθήσω, ταύτην
τὴν διὰ τῆς λόγου μετὰ ὑμῖν ἐντολὴν δεδομένην
τῆτον γὰρ νόμον ἔχετε. ὡς γὰρ ἔφην ἀρτίως,
τῶν γεγονότων ἐκάστω φυσικὸν ὄρισεν τὸν νό-
μον ὁ δημιουργός, καὶ τοῖς αὐτῶν νεύμασι, τὸ
εἶναι τοιῶςδε, τυχόν, ἢ μὴ, διαλαχόντα φαί-
νεται. καὶ ὁ μὲν εἰς εὐθύ τε διήκων καὶ ἀναπή-
λευτος λόγος ἔχει ἂν ὡδί. κατατέθηπε δὲ ἔμε-
τρίως αὐτὸς τὴν Πλάτωνος δόξαν, καὶ Φησὶν
ὄγε μὴν Πλάτων ἄνκε περὶ τῶν κόσμου τί Φη-
σὶν. ὁ δὴ πᾶς ἕρανος, ἢ κόσμος, ἢ καὶ ἄλλο τί
ποτε ὀνομαζόμενος μάλιστ' ἂν δέχοιτο, τῆτον
ἡμῖν ὀνομάσθω πρότερον ἢν αἰεὶ γενέσεως ἀρ-
χὴν ἔχων ἕδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς
τινὸς ἀρξάμενος; γέγονεν ὁρατός γὰρ, ἀπλὸς
τε ἐστὶ, καὶ σῶμα ἔχων. πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα,
ἀσθητὰ, δόξῃ περίληπτα, μετὰ ἀσθη-
σεων. ἢ μεθ' ἕτερα· εἰ δὴ κατὰ τὸν λόγον τὸν εἰ-
κότα, δεῖ λέγειν τόνδε τὸν κόσμον ζῶον ἐμψυχον,
ἐννεον τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τῶν Θεῶν γενέσθαι
πρόνοικον. Ἰδὲ δὴ σαφῶς, καὶ ὁ κατ' αὐτὸν
θεῖός τε καὶ πάνσοφος Πλάτων, σύμπαντα
τὸν κόσμον, ἢ ὅ, τί ποτε ἂν λέγοιτο, γενητόν τε
εἶναι, καὶ ἀπ' ἀρχῆς τινὸς ἤρχθαι διαβεβαίω-
ται. Καὶ μὴν ἀπλὸν τε καὶ ὁρατόν, καὶ ἐνσώμα-
τον, καὶ δοξαζόν μετὰ ἀσθησεως, καὶ κατὰ γε-
τὴν τῶν δημιουργῶν πεποιήσθαι προνοϊαν. ὁ δὲ,
τῆς Πλάτωνος εὐρεσιλογίας εἰσάπαν ἀπηρη-
μένος ἢ τοῖς εἰς λήξιν ἐπαύοις αὐτὴν τεφανῶν,
ὅτι δὲ ἢ πεπλάνηται σὺ αὐτῶν, καὶ πεφρόνη-
κε μὲν τῶν ἀμωμήτων ἕδεν, περιφέρειαι δὲ
ὡσπερ ἀνέμῳ παντὶ, σαφηνισμένον εἰς μα-
κρὰν, πάλιν τὰ αὐτῶν παραθέτες Ἰβλιανῶν.
ἔφη γὰρ ἕτως.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ἐν δὲ ἐνὶ παραβάλωμεν μόνον τίνα καὶ πο-
δαπὴν ποιῆται δημιουργίαν ὁ Θεὸς ὁ παρὰ Μω-
σῆ, καὶ ποδαπὴν ὁ παρὰ Πλάτωνι. καὶ εἶπεν ὁ Θεός·

ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τῶν ἔραν, καὶ τῶν κληνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτὸς, λέγων ἀυξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἀρχετέ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τῶν ἔραν, καὶ πάντων τῶν κληνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς. Ἄκουε δὲ ἔν καὶ τῆς Πλατωνικῆς διηγήσεως, ἣν τῶν ὄλων περιτίθησι διημιργῶν. Θεοὶ Θεῶν, ὧν ἐγὼ διημιργός, πατήρ τε ἔργων. ἄλυτα ἔσαι ἐμῶ γε θέλοντος. τὸ μὲν δὲ δεθὲν πᾶν, λυτὸν. τότε γέ μιν καλῶς ἀρμοσθέν, καὶ ἔχον ἔν, λύειν ἐθέλειν, κακῶ. διὸ ἐπέειπερ γεγενῆσθε, ἀθάνατοι μὲν ἔκ ἐσέ, ἔδὲ ἄλυτοι τὸ πᾶμπαν ἔτι μὴν γε λυθήσεσθε, ἔδὲ τεύξεσθε θανάτῳ μοίρας, τῆς ἐμῆς βελήσεως, μείζον ἔτι δεσμῶ καὶ κυριωτέρῳ λαχόντες ἐκείνων, οἷς, ὅτε ἐγένεσθε, ξυνεδείσθε. Νῦν ἔν ὃ λέγω πρὸς ὑμᾶς ἐνδεικνύμεν, μάθετε. θνητὰ ἔτι γένη λοιπὰ τεῖα ἀγέννητα, τῶν δὲ μὴ γενομένων, ἔραν ἄτελής ἔσαι. τὰ γὰρ πάντα ἐν αὐτῷ γένη, ζωὴν ἔχει. ὑπ' ἐμῶ δὲ ταῦτα γενομένα, καὶ βίῃ μετασχόντα, Θεοῖς ἰσάζονται ἄν. ἔν ἔν θνητὰ τε ἦ, τότε πᾶν τότε ὄντως ἄπαν ἦ, τρέπεσθε κατὰ φύσιν ὑμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν ζώων διημιργίαν, μιμνήμενοι τὴν ἐμὴν δύναμιν περὶ τὴν ὑμετέραν γένεσιν καὶ καθόσον μὲν αὐτοῖς ἀθάνατοις ὁμωνύμως εἶναι προσήκει, Θεῶν λεγόμενον, ἡγεμονῶν τε ἐν αὐτοῖς τῶν αἰεὶ δίκη καὶ ὑμῖν ἐτελούντων ἐπεσθαι, σπείρας καὶ ὑπαρξάμεν ἔγῳ παραδώσω. τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς, ἀθανάτω θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζωὴν καὶ γεννάτε, τροφήν τε δίδόντες αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Διαγελαῖ μὲν ἔν ὁ γενναῖος ἔτοςι καὶ φρασὺς εἰς λόγους τῶν καθ' ἡμῶν, τὴν ἀνθρώπου γένεσιν, τὴν διὰ γε, φημί, τῶν παναρίων Μωσέως ἐξηγητὴν, καὶ σμικρὸν οἶεται, τῆ ἀνθρώπου φύσει δεδῶσθαι παρὰ Θεοῦ, τὸ κατ' εἰκόνα τὴν πρὸς αὐτόν καὶ ὁμοίωσιν γενέσθαι παρ' αὐτοῦ. Καί τοι πῶς ἔχει ἀπαρτισθῆναι τῶν ἐν φρονεῖν εἰωθῶτων, συμφήσειεν ἄν, ὡς τῶν ὅτι μάλιστα κατὰ καλλύνειν εἰδῶτων τὸ χεῖμα ἐσὶ; τί γὰρ ἄμεινον

faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem: & præsint piscibus maris, & volatilibus caeli, & bestiis, & omni terra, & omnibus reptilibus, quae repunt super terram. Et fecit Deus hominem; secundum imaginem Dei fecit illum: masculum & feminam fecit eos, dicens: Crescite, & multiplicamini, & implete terram, & dominamini ei, & imperate piscibus maris, & volatilibus caeli, & omnibus bestiis, & jumentis, & omni terra. Audi vero & opificium, quod omnium auctori Plato tribuit. Dii Deorum, quorum ego opifex, operumque parens! Indissoluta erunt meo quidem arbitrato, utpote per me facta. Omne sane vinculum solui potest: sed haudquaquam boni est, ratione vinculum velle dissolvere. Ergo quia facti estis, immortales vos quidem esse & plane indissolubiles non potestis. Neutiquam tamen dissoluemini, neque vos ulla mortis fata periment, voluntatem meam majus & potentius vinculum nacti ad perpetuitatem vestram, quam illa quibus estis tum, quum gignebamini, colligati. Ergo quid vobis demonstrarem cognoscite. Tria genera nobis reliqua sunt, eaque mortalia: quibus praetermissis, caeli absolutio perfecta non erit. Omnia enim genera qua complexu tenet, vitam non habebunt; per me autem facta si fuerint, & vitam nacta, diis equabuntur. Ut igitur mortali conditione generentur, & hoc uniuersum absoluat, totumque veresit; vos pro natura vestra suscipite, ut animalia gignatis, & meam in ortu vestro vim imitamini. Ac quoad iis, nomine tenus immortalibus esse congruit, quod diuinum dicatur, & in ipsis principatum teneat eorum, qui iustitia vobisque parere volent, inferens & initium dans ego tradam. Ceterum vos, ad id quod erit immortale partem mortalem atextentes, efficit animalia & generate, & tributis alimentis nutrite, atque amplificare, & consumpta rursus recipietis.

CYRILLVS.

Enimuero egregius iste & audax noster calumniator deridet hominis procreationem illam, quam Moses optimus nobis enunciauit, & exiguum quid a Deo tributum naturae hominis existimat, quod ad imaginem & similitudinem suam illum formarit. At quis eorum, qui sapiunt, non confiteatur rem esse unam ex omnibus quae quam maximum decus afferre potuerit? Quid enim,

quaso, præstabilius dici potest quam Dei nobis similitudinem esse impresam? An non diuinam substantiam omnium rerum supremam & altissimam esse dicimus, ineffabili gloria præfulgentem, & reuera omnem formam ac pulchritudinem virtutis existere? Hoc num obscurum cuiquam esse potest? Quid ergo res tam eximias deridet? Aut quid cauillatur, quod animal mente & ratione præditum ac Deo simillimum, homo videlicet, in cætera obtinere debeat principatum? Atqui Mosaicis scriptis ipsa rerum natura respondet. Sed veri nullam rationem habet Iulianus, illudque nimium quantum repudiavit, vt solis Platonis verbis adhærescat. Et certe admirationi habet, inconsiderate id quoque, nescio quomodo confictam ab ipso concionem, qua vniuersi Deum ad factos quosdam & falsos Deos usum commemorat. Cui de ea re sic respondendum puto. Si enim in his ethopœiam facit Plato, & more poetarum Dei personæ sermones eos accommodat, quos eum decere putat, a scopo non parum aberrat, eumque iure quis reprehenderit, quod in fingenda persona non norit seruare decorum. Sin autem se diuinitus edoctum fingit, valeat cum nugis suis. Dicere enim fas non est, rerum omnium dominum in partem gloriæ, quæ sibi proprie & soli congruit, falsos Deos admittere. Dixit enim: *Gloriam meam alteri non dabo, neque virtutem meam sculptilibus.* Age vero Platonis libris veritatem breuiter opponamus. Concedatur enim, si lubet, supremas & intelligibiles potestates a Deo factas Dei appellatione ornatas. In cælo siquidem nonnullos esse dicimus Deos & Dominos nuncupatos. Sed & nos ipsi eodem nomine ornati sumus, Deo nobis ita loquente: *Ego dixi Dii estis, & filii excelsi omnes.* Veruntamen rei hujus summe necessaria causa quædam est, & præclara est admodum diuina illa in nos munificencia. Cum enim rerum omnium opifex creaturam mente & ratione præditam ad imaginem & similitudinem suam patrauisset, eam, vtpote bonis, Dei etiam appellatione honestauit, nec abs re; Ipsi enim solemus hominis imaginem, exempli gratia, nomine tenus hominem appellare.

A εἰπέ μοι, τῆ τὴν θείαν ἡμῶν ὁμοίωσιν ἐνσεσημάνθαι λέγειν; ἢ ἢ ἔχῃ τὸ πάντων ἀκρότατον τε καὶ ἀνωτάτω, τὴν θείαν εἶναι φησὶν ἔσσαν, ἀφράσω δόξῃ περὶ ἀσπλάγξαν, καὶ αὐτόχρημα πᾶν εἶδος τε καὶ κάλλος ὑπάρχον ἀρετῆς; εἴτα πῶς ἔχῃ ἅπασιν ἐναργῆς ὅπερ ἔφη; Τί τοίνυν διαγενᾶ τὰ ἔτως ἐξάρετα. κατασκευάσθη δ' ἀνθ' ὅτῃ καὶ τόγε δὴ δὲν ἀρχῇ τελεμῆσθαι τῆ κατὰ πάντων, τὸν ἐννεον τε καὶ λογικόν, καὶ θεοειδέσαλον τῶν ἐπὶ γῆς ζώων, φησὶ δὴ τὸν ἀνθρώπον; Καὶ μὴν τοῖς διὰ Μωσέως λόγοις ἡ φύσις αὐτῶν πραγμάτων ὁμολογεῖ. ἀλλ' ἔδενά μὲν τῆ εἰκότι ποικίται λόγον, ἀπονένευκε δὲ καὶ τῆτο ἀχέτως, ἐπὶ τὸ χρῆναι μόναις ταῖς τῆ Πλάτωνος προσκειῖσθαι φωνῆς. Καὶ δὴ καὶ θαυμάσας ἔχῃ, καὶ τῆτο ἀκατασπέντως, τὴν ἔκ οἶδ' ὅπως αὐτῶ πεπλασμένην δημηγορίαν, ἣν δὴ πεποιῆσθαι φησὶ τὸν τῶν ὅλων θεόν, πρὸς γενητῆς τινὰς καὶ ψευδωνύμους θεούς. Οἶμαι δὲ δὲν καὶ ἡμᾶς αὐτῶ πρὸς τῆτο εἰπεῖν. εἰ μὲν γὰρ ἐν τῆτοις ἡθοποιεῖ Πλάτων, καὶ κατὰ νόμον τῶν ποιητῶν, τῶ προσώπῳ τῆ θεῶ περὶ λήθησι λόγους, ἔσπερ ἂν οἴηται πρέπειν αὐτῶ, δημάρτηκεν ἔ μετρίως τῆ σκιοπῆ, καὶ καταμωμήσασθαι ἂν τις αὐτὸν, προσωποποιεῖν ἔκ εἶδῶτα κατ' ὄν ἔδει τρόπον. εἰ δὲ σκίπτεται τὸ θεοκλυτεῖν, χαρῆτω ληρῶν ἔ γάρ τοι θέμις εἰπεῖν, θεοῖς τοῖς ἔκ ἀληθείας, τῆς ἰδικῶς αὐτῶ τε καὶ μόνῳ προπέσσης εὐκλείας ἐφείναι μεταλαχῆν τὸν τῶν ὅλων κατεξουσιάζοντα θεόν. ἔφη γὰρ, ὅτι τὴν δόξαν με ἐτέρῳ ἔ δώσω, ἔδὲ τὰς ἀρετὰς με τοῖς γλυπτοῖς. Καὶ φέρε, διὰ βραχέων τοῖς Πλάτωνος λόγοις ἀνλεξαγούτες τὴν ἀλήθειαν, ἐκεῖνο λέγωμεν. συγκεχωρηῶσθαι ἢ, εἰ δοκεῖ, τὰς ἀνω τε καὶ νοεράς δυνάμεις παρὰ θεῶ γενομένας, τῆ τῆ θεῶ τετιμῆσθαι κλήσει. φησὶν γὰρ εἶναι τινὰς ἐν ἔρανῳ, καὶ θεῶς καὶ κυρίως ὀνομασμένους. ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τῆ τοιαύδε κλήσει κατεσεμέμεθα, θεῶ λέγοντες πρὸς ἡμᾶς ἔγῳ εἶπα, θεοὶ ἔσε, καὶ υἱοὶ υἰσίς πάντες. ἀλλ' ἔστι τις ἐν τῆτοις ἀναγκασιότατη τῆ πράγματος αἰτία; καὶ τῆς παρὰ θεῶ φιλοψυχίας ὅ εἰς ἡμᾶς λόγος ἔχει ἂν ὀρθῶς ὅτι μάλιστα γέ. Ὁ γὰρ τοι τῶν ὅλων δημουργός, ἐπεὶ τοι κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἑαυτῆ, τὴν νοεράν τε καὶ λογικὴν εἰργάσατο κτίσιν, ἄτε δὴ καὶ ἀγαθὸς ὑπάρχων, καὶ τῆ τῆ θεῶ τελέμῆκε κλήσει καὶ τὸ ἀπεικὸς ἔδεν. εἰθίσμεθα γὰρ καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ, τὴν ἀνθρώπου φέρε εἰπεῖν εἰκόνα, ὁμωνύμως ἀνθρώπον ὀνομά-

Esai. 42.

Psal. 82.

μάζειν. Ουκὲν ἢ μὲν νοερά καὶ λογικὴ κτίσις, ἄτε δὴ καὶ ἐν λόγῳ μείζονι κειμένη παρὰ Θεῶ τῆς ἐκ ἑσῆς λογικῆς τε καὶ νοεράς, τὴν ἀμείνω δόξαν λαχῶσα φαίνεται, τῇ τῷ Θεῷ κλήσει κεχρυσωμένη. Ἦ γὰρ μὴν ἐτέρων κτισμάτων, ἔδὲ τὸ παράπαν ὠνόμασαι Θεός. ὅτι γὰρ ἔτε ζῶν ἐστὶν ὁ ἕρανός, ἢ γὰρ ὁ κόσμος ἅπλως, ἔτε μὴν ἐμφυχὸς ὅλως καὶ εἰ μή τις ἔλοιτο λέγειν τῶν τελευτῶν ἐν ἡμῖν, ἀπόχρη πρὸς ἔλεγχον, καὶ δόξα τῶν ἄλλων, ἔς φασὶν εἶναι σοφίας, ὁ αὐτὸς τῷ Πλάτωνος Φοιτητῆς Ἀριστοτέλης. ἔφη γὰρ ἡδη φθασάντες διίσχυρισάμεθα, ἔτε ἐμφυχὸν ὅλον δι' ὅλα τὸν κόσμον, ἔτε λογικόν, ἔτε νοερόν. ὅτι μὲν τοίνυν ὅλον δι' ὅλα τὸν κόσμον ἢ ὅτι ποτέ ἐστι τόδε τὸ πᾶν, ἔφη γὰρ ἔτως αὐτός, ἔτε ἐμφυχὸν, ἔτε μὴν νοερόν εἶναι λέγειν ἐφίησιν τῆς ἀληθείας ἢ δύναμις, οἰκοθεν, ὡς ἔφη, καὶ παρὰ γε τῶν οἰκειοτάτων ὅτι μάλιστα αὐτῶ, διαρκεσάτην ἔχει τὴν ἀντίστασιν. Τοῖς γὰρ μὴν ἐκ ἑσῆς ὅλως θεοῖς ἐμφύχοις, ἢ νοεροῖς, ὡς ἐκ ἂν ἔφη Θεός, τὸ χεῖνα δεικνύειν, ἐκδείξειεν ἂν ἡμῖν ἢ αὐτὸς τῷ πράγματι φύσις, διὰ βασάνων ἴσα συμμέτρων. τί γὰρ ὅλως καὶ ἑαυτὸν ἐννεοηκῶς ὁ τῶν ὅλων δεικνύων, ἐτέροις θεοῖς ἐνεχείρισε τὸ χεῖνα πονεῖν περὶ τὴν τῶν τριῶν γενῶν δεικνύειν; οὐκ ἠσῆσας ἄρα, φᾶσεν ἂν, ἢ λόγος τὰ καὶ ἡμᾶς ἀξιώσας ἕδενός, εἶεν δ' ἂν, ὡς γε οἶμαι, ταυτί τῆς ἀνωτάτω πασῶν ἑσῆς ἀλλότρια παντελῶς. εἰ γὰρ ἐστὶν ἀγαθός ὁ δεικνύων, πῶς ἂν αὐτῶ καὶ οἰκνός ἐγγένοιτό τις περὶ τινος ὅλως; ἔτα γὰρ, αὐτός περὶ φησὶν ὁ Πλάτων, ἀγαθός ἦν. ἀγαθῶ δὲ φθόνος ἕδεις περὶ ἕδενός ἐγγίνεται. τόγε μὴν ἀπαξιώσαι λέγειν αὐτὸν, εἴη ἂν ἕτερον ἕδεν, ἢ τύφον αὐτῶ προσνέμειν, καὶ ὑπεροφίας καθορίσαι γραφὴν. πῶς δ' ἂν ἔλοιτο κορατεῖν, ὡς ἀτιμάζει τὴν γενέσιν; ἢ τίνα δὴ τρόπον ταῖς παρ' ἡμῶν λατρείαις ἐπιγάννυται, εἰ μὴδὲ κτίζειν ἡμᾶς ὅλως ἠξίωσε τὴν ἀρχήν; ὅτι δὲ καὶ τιμᾶσθαι βέλεται πρὸς ἡμῶν, καὶ τὸ εὐήνιον ἀπαιτεῖ, καὶ διὰ πάσης ἀρετῆς ἀφομοιωσάσθαι δὲν ἑαυτῶ τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐφέλει. Παραδείην μὲν ἂν, καὶ μάλα ῥαδίως, πλείσας τε ὅσας καὶ ἀληθεῖς μαρτυρίας τῆς θεοπνεύστου γραφῆς. Ἐπειδὴ δὲ μάλλον εἰσὶν Ἰουλιανῶν πρὸς τὰ αὐτῶ, γεγραφένας Φημί Πορφύριον ἐν βιβλίῳ δευτέρῳ περὶ ἀποχῆς ἐμφύχων, ὡς δὲ θύσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ θύ-

Igitur creatura mentis & rationis compos maioris apud Deum dignationis, quam quæ ratione & intelligentia caret, præstantiam gloriæ nacta videtur, cum est Dei appellatione inaurata. Cæterum nulli alteri rei creatæ id nominis plane tributum est. Nam neque cælum, neque mundum plane animal esse, neque prorsus animatum, etsi nemo nostris dicat, ut taceant etiam alii quos Sapientes prædicant; satis est vel unius Aristotelis, Platonis discipuli, testimonium. Qui, ut iam antea confirmavimus, asseruit nec animatum prorsus totum mundum esse, neque ratione aut mente præditum. Quod igitur totum omnino mundum, aut quodcunque est hoc uniuersum, (sic enim ipse loquitur) animatum aut mente præditum dicere non sinat vis veritatis, domo ut dixi, & ab amicissimis, ipsum plus satis refellit. Porro Deum nihil efficiendum mandasse Diis, qui nec animati sunt prorsus nec mente præditi, ipsius rei natura congruenti facto examine probauerit. Præterea quo consilio uniuersorum Opifex aliis Diis, ut tribus generibus efficiendis incumbere, demandavit? Pigritudine videlicet, aut rerum humanarum neglectu? At hæc opinor in supremam omnium substantiam prorsus non cadunt. Nam si bonus est Opifex, quomodo ad ullam rem omnino pigresceret? Ipse enim, ut alicubi Plato ait, bonitate præstabat: probus autem nihil cuiquam inuidet. Dicere autem ipsum dedignatum esse, nihil aliud esse quam fastum ei tribuere, & arrogantia crimem impingere. Et quomodo imperare vellet iis, quorum procreationem aspernatur? aut quo pacto cultu nostro oblectatur, si ne nos quidem creare principio omnino dignatus sit? Equidem nullo negotio proferre possem quam plurima ac verissima diuinæ Scripturæ testimonia, quibus ostenderem, Deum & cultum sibi a nobis & obsequium repetere, idque potissimum velle, ut sibi per omne genus virtutis natura hominis assimiletur. Sed quoniam Iuliano sua magis probantur, Porphyrium scripsisse aio libro de abstinentia ab animatis altero, in hunc modum: *Sacrificemus igitur etiam nos, verum sacrificemus,*

crificemus, uti par est; Deo quidem, qui omnia supereminet, ut vir quidam sapiens dixit, nihil sensibile adolentes aut consecrantes. Nihil enim est materia- tum, quod, si cum materiae experte natura comparetur, non continuo sit impurum. Ideo neque conuenit ei fermo qui voce effertur, neque inter- rior, cum animi perturbatione fuerit inquinatus: sed puro silentio, & fan- ctis de illo cogitationibus, ipsum colamus. Opera pretium est igitur nos Deo conjunctos & assimilatos vitam ei nostram veluti sacram victimam offerre, quae ipsa & illi hymnus est, & nobis salus. Siquidem in perturbatio- num animi vacuitate & contemplatio- ne Dei hoc sacrificium peragitur. Vult ergo Deus ut se colamus, & per fan- ctum vitae genus animis nostris inscri- pta ejus pulchritudine spiritualiter ei conformemur. At quomodo haec, ama- bo te, a nobis exigit, si nos aliis opificibus procreandos tantum non- objecit, atque ut ita dicam, ea, qua per se reliqua procreauit, praerogati- ua conditionis orbauit? Cur autem re- rum terrenarum curam gerit, quas, ut sentit Plato, aliis diis ludicrum tradi- derit. At earum curam gerere, & vel ad minima quaeque clementiam ac le- nitatem ejus pertingere, ipse nos do- cebit qui Patrem suum Deum nouit.

Matth. 10. Nonne, inquit, duo passeruli asse uene- unt, & unus ex eis non cadet super ter- ram sine Patre vestro qui est in caelis? Sed ipse forsitan Iulianus hanc vocem ut minus veram configet, qui in Deum insurgit sane quam impie; suos ve- ro scriptores, hoc est, erroris socios, admittet. Igitur Alexander Aristoteli- discipulus, libro de prouidentia, ita scribit: Dicere Deum nolle rerum humanarum curam gerere, a Deo prorsus est alienum. Inuidia enim cuiusdam est, & plane maligna natura, meliora non facere, cum possit. Cum vero utrumque horum alienum sit a Deo, nec ambo in illo utique reperientur, nec alterutrum. Quocirca relinqui- tur, ut possit & velit Deus re- rum nostrarum curam gerere. Si au- tem vult & potest, prouidere uti- que manifestum est. Nihil ergo, ne- minimum quidem, absque Dei consilio & voluntate fieri par est.

σωμεν, ως προσήκει. Θεῷ μὲν, τῷ ἐπὶ πᾶσιν, ὡς τις ἀνὴρ σοφὸς ἔφη, μηδὲν αἰσθητὸν μηδὲ θυ- μιῶντες, μήτε ἐπονομάζοντες. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἔνυλον, ὃ μὴ τῷ ἀνύλω εὐθύς ἐστὶν ἀκάθαρτον. διὸ ἔδὲ λόγῳ τῷ ὀ κατὰ Φωνὴν οἰκείῳ, ἔδὲ ὁ ἔνδον, ὅταν πάθει ψυχῆς ἢ μεμιασμέ- νης, διὰ δὲ σιγῆς καθαρᾶς καὶ τῶν περὶ αὐ- τῆς καθαρῶν ἐννοιῶν θρησκευόμεν αὐτὸν. Δεῖ δὴ ἄρα συναθρόντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ, τὴν ἑαυτῶν ἀγωγὴν θυσιᾶν ἱερὰν προσάγειν τῷ Θεῷ, τὴν αὐτὴν δὲ καὶ ὑμνεῖσθαι καὶ ἡμῶν σωτηρίαν ἐν ἀπαθεί ἄρα τῆς ψυχῆς τῆδε Θεῷ θεωρία ἢ θυσιᾶ αὐτῆ τελείται. Τιμᾶσθαι δὴ ἐν πρὸς ἡμῶν ἐθέλει Θεός, καὶ δι' εὐαγγῆς πολιτείας ἀποσημῆνασθαι πρὸς αὐτὸν νοερώς, ταῖς ἰδίαις ψυχᾶς τὸ αὐτῆ κάλλος ἐγγράφοντας. Ἔπειτα πῶς, εἰπέ μοι, ταυτὶ παρ' ἡμῶν αἰτεῖ, μονοῦχι πα- ράρριψας ἡμᾶς ἐτέρους δημουργοῖς, καὶ ἴν' ἔτως εἶπω, τῆς τοῖς ἄλλοις ἀπασὶ κλίμασι δεδω- ρημένης αὐτεργίας ἀποσερῶν; προνοεῖ δὲ ὅ- λως ἀνθ' ὅτι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καίτοι, κα- τάγε τὸ Πλάτωνι δοκῶν, ἄθυρμα θεοῖς δο- θέντων ἐτέροις. Ὅτι γὰρ προνοεῖ, καὶ μέχει τῶν ἀγαν εὐτελεσάτων διηκῆσης τῆς παρ' αὐ- τῆ Φειδῆς τε καὶ ἡμερότητος, διδάξει λέγων αὐτός, ὃ εἰδὼς τὸν ἑαυτῆ πατέρα Θεόν. ἔ- χι δύο σραθία ἀσαρίς πωλεῖται, καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν ἔ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἀνευ τῆ πατρὸς ὑμῶν τῆ ἐν τοῖς ἔρανοῖς; Ἀλλ' ἴσως αὐτός, ὡς ἐν ἔσαν ἀληθῆ, παραγράφε- ται τὴν Φωνὴν θεομαχεῖ γὰρ ἐκτόπως· πα- ραδέξεται δὲ τῆς οἰκείας αὐτῷ γεγονότας, κα- τάγε τὸ πεπλανῆσθαι Φημί. Γράφει τοίνυν Ἀλέξανδρος ὁ Ἀριστοτέλης μαθητῆς, ἐν τῷ περὶ προνοίας, ἔτως τὸ δὲ λέγειν, μὴ βέ- λεσθαι τὸν Θεὸν τῶν ἐνταῦθα προνοεῖν, παν- τελῶς ἀλλότριον Θεῷ. Φθόνος γὰρ τινος καὶ πανάπασιν ἀτόπης φύσεως, τὸ τὰ βελτίω μὴ ποιεῖν, διωάμενον. ἐπειδὴ δὲ ἐκάτερον τῶ- των ἀλλότριον Θεῷ, ἔτ' ἂν ἀμφω εἴη περὶ αὐτὸν, ἔτε θάτερον. λείπειαι τοίνυν, τὸ καὶ διώασθαι, καὶ βέλεσθαι προνοεῖν τὸ θεῖον τῶν ἐνταῦθα. εἰ δὲ βέλεσθαι τε καὶ διώασθαι, δῆλον ὡς καὶ προνοεῖ. ἔδὲν ἄρα ἔδὲ τῶν τυχόντων, εὐλογον χωρὶς τῆς θείας γενέσθαι γνώμης τε καὶ βεβλήσεως.

μεμολυ- μένος Porphy.

ἀναγωγῆ γῆν Porphy. ὕμνον ἔ- σαν

Ταύτης ἢ τῆς δόξης Φασὶ μὲν εἶναι τιμὴς καὶ Πλά-
 τωνα· Φανερώς δὲ Ζήνων τε ὁ Κιτλιεύς καὶ οἱ
 ἀπὸ τῆς σοφίας πρεσβεύουσι δόγμα τῆτο. ὅτι μὲν
 ἐν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ποιεῖται πρόνοιαν, ὁ ἀ-
 νωλάτω καὶ φύσει τε καὶ μόνῳ τῶν ὅλων Θεός,
 μεμαρτυρήκασι καὶ αὐτοὶ. Ἐἴτα τί τὸ χρῆμα,
 Φαίη τις ἄν; καίτοι τῆ προνοεῖν ἀξιοῦτος ἦν, ἔτῃ
 πάντων ἀρίστου τὸ γένος ἀποσερεῖν τὸ ἀνθρώπι-
 νον, τῆτο δὲ ἐστὶ τὸ παρ' αὐτῆ γενέσθαι μᾶλλον,
 καὶ μὴ γεννητὴς τινος, καὶ θύραθεν ἔχοντος ψιλῆν
 καὶ μόνην τὴν τῆ Θεῶ κλήσιν, λαχέειν τῆς δη-
 μιουργίας. εἰ καὶ ὅτι μάλιστα καὶ αὐτῆς τῆς θείας
 κατασραλεύσεται δόξης, τὸ καὶ ἐτέρως οἰεσθαι
 δημιουργεῖν διώσθαι, καὶ καλεῖν εἰς ὑπαρξίν τὰ
 ἐκ ὄντα ποτε. Οὐ γάρ τοι θέμις εἰπεῖν τὰ τῆς
 θείας καὶ ἀπορρήτης φύσεως ἴδια καὶ ἐξάρετα
 φυσικῶς ἐνεῖναι διώσθαι τισὶ τῶν παρ' αὐτοῖς
 γεγονότων. ἀρμόσει δὲ μᾶλλον αὐτῆ τε καὶ μόνῃ, καὶ
 πρὸς εὐκλείας ἔσαι τῆς ἀνωλάτω τὸ χρῆμα αὐ-
 τῆ. ἀνέμβαλα γὰρ τῆ κλίσει, καθάπερ ἔφην ἀρ-
 τίως, τὰ μόνῃ καὶ ἰδικῶς τῆς ἀνωλάτω πασῶν
 ἔσας. ἐν δὲ δὴ τῶν τοιούτων εἶναι Φαμέν, καὶ τὸ
 ἐνεργεῖν διώσθαι δημιουργικῶς, καὶ παρακομί-
 ζειν εἰς ὑπαρξίν τὰ ἐκ ὄντα ποτέ. Ἐἴτα, πῶς
 γενῆ καὶ πεποιημένη φύσις, ἢ καὶ τὸ φθείρεσθαι
 δεῖν πάντῃ τε καὶ πάντως ἔποιτο, ἄν, κατὰ γε,
 Φημί, τῆς ἐνόησας τῆ φύσει λόγος, ἐνεργή-
 σαι τὰ τῆ Θεῶ; εἰ μὲν γὰρ ὡς ἐπιστήμης νοεῖ-
 ται τρέπῃ ἐν Θεῶ τὸ δημιουργεῖν, ἔχει πέ-
 ρα λόγος δοίη τις ἄν τὸ δεδούσθαι παρ' αὐτῆ
 τῆ κλίσει τὸ εἰδέσθαι δημιουργεῖν, ἔπειτοι καὶ
 ἡμεῖς αὐτοὶ δημιουργῶμεν ἔσθ' ὅτε τινα, ὑ-
 λην ἔχοντες τὴν ὑποκειμένην, καὶ ἐυλεχνία
 τῆ περὶ ταῦτα χρώμενοι. Ἐἰ δὲ φύσεως,
 ὡς ἔφην, μεγαλοπρεπῆς, ἐνεργεία τε καὶ δύνα-
 μισ, καὶ τῶν τῆς κλίσεως ἐπέκεινα μέτρων, τὸ
 δημιουργεῖν ἐστὶ θεοπρεπῶς, τί τὸ τῆς ἀνωλάτω
 φύσεως ἀξίωμα κατασύρσει, καὶ τοῖς ἐν γενέ-
 σει καὶ φθορᾷ δωρεῖν κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκεῖν;
 Ἐἴτα τί τῶν ἀναγκαίων οἰόνται νοεῖν, μᾶλλον δὲ
 τὰς θείας συκοφαντῆσι Φωνάς· ἐπιπρέψαι γὰρ
 Φασὶ τὸν ἀγέννητον τοῖς γεννητοῖς, τὰ αὐτῆ καὶ
 μόνῃ, διώσθαι πληρῆν· ἀλλὰ ναί Φασιν. ἦν
 γὰρ δήπερ καὶ ἀναγκαῖον εἰ παρὰ Θεῶ γέ-
 νοιτό τι, τῆτο δὴ πάντως κρεῖττον εἶναι
 τῆ τεθνήσθαι καὶ φθείρεσθαι. Ἐἴτα, ὦ βέλ-
 τισοι, διεφθόνησεν ἄρα τισιν ὁ δημιουργός,

A Hujus sententiæ Platonem esse qui-
 dam ajunt; sed palam & aperte
 Zeno Cittieus & Stoici hoc dogma
 tuentur. Stat igitur, vel ipsorum,
 testimonio, supremum natura & so-
 lum vniuersi Deum rerum humana-
 rum curam habere. Iam vero quid
 hoc rei est? inquiet aliquis; pro-
 uidentis enim fuit re omnium præ-
 stantissima genus hominum non frau-
 dare, qualis est ab ipso creari potissi-
 mum; at non nactum esse factitios
 quosdam opifices, quibus præter nu-
 dam, solam, & aduentitiam Dei ap-
 pellationem nihil est: siquidem re-
 pugnat maxime diuinæ gloriæ, procre-
 andi facultatem aliis inesse putare,
 & in lucem edendi quæ non erant.
 Neque enim fas est dicere, quæ sin-
 gularia sunt ac propria diuinæ & inef-
 fabilis naturæ, ea posse naturaliter
 quibusdam inesse rebus ab ipsa condi-
 tis. Sed hoc ei præsertim solique con-
 uenit, & ad summam ejus gloriam,
 pertinet: quum rei creatæ, quem-
 admodum nuper dixi, præclusus sit
 aditus ad ea quæ supremæ omnium
 substantiæ soli & proprie competunt,
 cujusmodi est creandi facultas, & in
 lucem edendi quæ nusquam erant.
 Præterea, quo pacto res creata & fa-
 cta, quam secundum ipsam naturæ ra-
 tionem omnino corrumpi necesse sit,
 ea præstabit, quæ Dei sunt? Nam si
 creare in Deo scientiæ modus intelli-
 gitur; an non erit absurdum conce-
 dere, creandi scientiam ab ipso crea-
 turæ fuisse traditam, quoniam nos sane
 etiam ipsi interdum ex subiecta mate-
 ria quædam efficimus, arte ac soler-
 tia in iis vsi. Si vero conuenienter Deo
 creare, præcellentis naturæ vis & effi-
 cacia est, & creaturæ modum superat;
 quid supremæ naturæ dignitatem de-
 primunt, eamque rebus genitis & cor-
 ruptioni obnoxiiis arbitrato suo imper-
 tiunt? Et aliquid magnum intellige-
 re se putant scilicet! immo diuinis vo-
 E cibus conuitium faciunt, dum ajunt
 increatum permisisse creatis, vt, quæ
 sibi & soli propria sunt, implere pos-
 sent. Sane inquiunt; erat enim ne-
 cesse, si a Deo factum fuisset aliquid,
 illud morte & corruptione super-
 rius euadere. Atqui, o boni, in-
 uidit scilicet quibusdam Opifex,

neque fuit illos id quod optimum erat adipisci, sed in deteriore partem deiecit, cum eis creatricem vim denegauit. Necessitatem ergo timuit, quæ ipsum mortalia facere non sinit; aut forte prorsus etiam ignorauit. Si ergo ignorasse contendunt, amplius quiddam nouit creatura, quam ipse. Creat enim, vt ajunt illi, corruptioni res obnoxias. Sin autem hoc prætermisso nosse illum pertendent; quomodo boni est, non facere quod bonum esse nouit? At mortali immortale melius est. Præterea, non inepte vt reor, immo sapienter etiam, istud dici potest. Illi enim Deos, quibus creandi potestatem regem ac dominum vniuersorum tradidisse ajunt, immortales esse non asserunt, sed colligatos & solutos & corruptionis expertes manere, quoad eos ita esse Deus velit. Quum igitur secundum propriam naturam incorruptum, immortale, aut insolubile nihil sit; annon imperiti sunt ii, qui dicunt non potuisse vniuersi Deum tria mortalia genera formare, sed ea potius aliis dedisse facienda? At nos relictis Græcorum nugis, dicimus Opificem, id quod in rebus creatis varium est ac multiplex, quodque subinde mutatur nec idem manet, generatim ac speciatim fecisse, conuenientissima Deo vsu potestate. Immortale siquidem, vt dixi, aut insolubile nihil est: Dei autem voluntas, in vnoquoque eorum quæ facta sunt, ipsi natura est. Ille sine vlla cunctatione res nostras etiam attingit. Vnus enim est ac solus, non hoc ab alio edoctus, quum scientiæ genus ea res non sit, sed naturæ prærogatiua Deo conueniens, huic vni ac soli coalita: cujusmodi nimirum alia, quæ in Deo singularia & eximia, interclusa rebus creatis & inuia sunt, ipsi vero vni ac soli naturaliter attributa. Cæterum longe absurdissimum esse, nos aliis Diis vim procreatricem adscribere, eamque Deo vero naturalique detrahere, vel ex Iuliani magistris licet agnoscere. Hermes enim cognomento ter maximus, de vniuersi natura ad Asclepium scribit hunc in modum: *Si igitur in confesso est, duo entia esse, & quod fit, & quod facit; vnum est vni-*

A καὶ ἐν ἐφῆκεν αὐτοῖς τὸ καλλίστη μεταλαχῆν, ἐνῆκε δὲ ὡς περ τοῖς χείροσι, διὰ τὸ μὴ ἀνασχέσθαι δημιουργεῖν αὐτά. δέδινεν ἄρα τὴν ἀνάγκην, ἐν ἐφείσαν αὐτῶ τὸ ποιεῖν διώσθαι θνητὰ, ἢ τάχα πρὸς καὶ ἠγνόηκεν ὅλων. εἰ μὲν ἐν ἠγνοηκέναι φασὶν αὐτὸν, οἶδεν αὐτῶ τι πλεονῆ κλίσις. κλίσζει γὰρ, ὡς αὐτοὶ φασί, τὰ ὑπὸ φθορᾶν. εἰ δὲ δὴ τῆτο παρέντες εἰδέναί διαβεβαιώσονται, πῶς ἀγαθῶ τὸ μὴ δρᾶν ὅπερ οἶδεν ὑπάρχον ἀγαθόν; ἀμεινον δὲ δὴ πρὸς τὸ θνητῶ τὸ ἀθάνατον. Ἔπειτα πρὸς τῆτοις, ἐν ἀμαθῆς οἰμαί πρὸς, μᾶλλον δὲ σοφόν, καὶ κείνο εἰπεῖν. τῆς γὰρ τοῖ θεῶς, οἷς ἐπιτρέψαι φασὶ τὸν τῶν ὅλων βασιλέα καὶ κύριον τὸ δημιουργεῖν, ἐν ἀθανάτης εἶναι φασὶν· ἀλλὰ συνδέσθαι, καὶ λυομένους, καὶ ἔξω τῶ φθείρεσθαι μένοντας, τῆως ἐν τῆτοις αὐτῶς ἐθέλοντος εἶναι θεῶ. Ὅτε τοίνυν κατ' ἰδίαν φύσιν, ἀφθαρτον, ἢ ἀθάνατον, ἢ ἀλυτον ἔδεν· πῶς ἐν ἂν εἶεν ἀμαθῆς, ἐν ἀνασχέσθαι λέγοντες τὸν τῶν ὅλων θεὸν τὰ τρία θνητὰ δημιουργῆσαι γένη, παραδῆναί δὲ μᾶλλον ἑτέροις τῆτο δρᾶν; Ἀλλὰ γὰρ τῶν Ἑλλήνων ἀφέντες λῆρην, φασὶ μὲν, ὅτι τὸ ἐν τῆ κλίσει ποιικίλον καὶ πολυειδῆς, καὶ τὸ ἄλλως ἄλλο, καὶ ἔταυτὸν, ὡς ἐν γένη τε καὶ εἶδει πεποίηκεν ὁ δημιουργός, ἔξῆσθια χρώμεν τῆ θεοπρεπεσάτη. ἀθάνατον μὲν γὰρ, ὡς ἐφην, ἢ ἀλυτον, ἔδεν. ἢ δὲ ἐφ' ἐκάστω τῶν πεποιημένων τῶ θεῶ βέλησις, τῆτο φύσις αὐτῶ· καθικνεῖται δὲ παντὸς ὄνους δίχα καὶ μέχει τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἔπει γὰρ ἐσι καὶ μόνῳ, ἔ παρ' ἑτέροις τῆτο μαθῶν ἔ γὰρ ἐπισήμης εἶδῶ τὸ χρῆμα ἐσὶν· ἀλλὰ φύσεως τῆς αὐτῶ πλεονέκτημα θεοπρεπῆς, αὐτῆ τε καὶ μόνῳ προσπεφυκός· καθάπερ ἀμέλει καὶ τὰ ἑτέρα τῶν ἀξιωματῶν, ἀβάσιμα μὲν ἠκιστὰ γε τοῖς γενητοῖς ἐσὶν, ἐκνενέμηται δὲ, ὡς ἐφην, αὐτῆ τε καὶ μόνῳ φυσικῶς. Ὅτι δὲ ἐσι τῶν ἀγαν ἐκτοπωτάτων ἑτέροις ἡμᾶς ἀναθεῖναι θεοῖς τῆς δημιουργίας τὴν ἐνέργειαν, ἀφιστῶντας αὐτὴν τῶ θεῶ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς, καὶ τῶν αὐτῶ διδασκάλων κατῆδοι τίς ἂν. γράφει γὰρ ἔτως Ἀσκληπιῶ ὁ ἐπίκλην τεισμέγιστος Ἑρμῆς, περὶ τῆς τῶ παντὸς φύσεως εἰ τοίνυν δύο ὁμολόγηται τὰ ὄντα, τότε τε γνωόμενον, καὶ τὸ ποιεῖν, ἐν ἐσι τῆ ἐνώσει, τὸ μὲν προηγ-

μενον, τὸ δὲ ἐπόμενον. προηγούμενον μὲν, ὁ
 ποιῶν Θεός· ἐπόμενον δὲ, τὸ γινόμενον, ὅ, τι
 ἂν ἦ. καὶ μὴ διὰ τὴν ποιικιλίαν τῶν γινόμε-
 νων Φυλάξῃ, Φοδόμενῳ ταπεινότητα καὶ ἀ-
 δοξίαν Θεῷ περιαΐσαι. μία γὰρ αὐτῷ ἐστὶ δό-
 ξα τὸ ποιῆν πάντα, καὶ τῆτο ἐστὶ τὸ τῷ Θεῷ
 ὡς περὶ τὸ σῶμα ἢ ποιήσις. αὐτῷ δὲ τῷ ποι-
 ῶντι, ἔδδεν κακόν, ἔδδεν ἀσχερὸν νομιζόμενον.
 Ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πάθη τὰ τῇ γενέσει παρε-
 πόμενα, ὡς περὶ ὁ ἰὸς τῷ χαλκῷ, καὶ ὁ ῥύπῳ B
 τῷ σώματι. ἀλλ' ἔτε ὁ χαλκουργὸς τὸν ἰὸν
 ἐποίησεν, ἔτε τὸν ῥύπον οἱ γεννήσαντες. Καί
 μεθ' ἕτερα πάλιν, διὰ θερμότερων ἔρχεται
 λόγων, ἐναργές παράδειγμα τιθεῖς, καὶ Φη-
 σίν· Εἶτα τῷ μὲν αὐτῷ ζωγράφῳ ἔξεσι καὶ ἔ-
 ρανὸν ποιῆσαι, καὶ γῆν, καὶ θάλασσαν, ταῦτα
 καὶ Θεός, καὶ ἀνθρώπους, καὶ πάντα τὰ ἄλογα
 καὶ ἄψυχα· τῷ δὲ Θεῷ ἔδδωατὸν πάντα
 ποιῆν; ὡ πολλῆς ἀνοίας καὶ ἀγνωσίας τῆς πε-
 εὶ τὸν Θεόν. τὸ γὰρ πάντων δεινότατον πάσχ-
 σιν οἱ τοῖστοι· τὸν γὰρ Θεὸν φάσκοντες εὐσε-
 βεῖν τε καὶ εὐλογεῖν, τῷ μὴ τὴν πάντων ποιήσιν
 ἀνατιθέναί αὐτῷ, ἔδδεν τὸν Θεὸν ἴσασιν πρὸς
 δὲ τῷ μὴ εἰδέναί, καὶ τὰ μέγιστα εἰς αὐ-
 τὸν ἀσεβῶσι, πάθῳ αὐτῷ περικτιθέντες
 ὑπεροψίαν ἢ ἀδωαμίαν. εἰ γὰρ μὴ πάντα
 ποιῆι, ὑπερηφανῶν ἔ ποιῆι, ἢ μὴ δυνά-
 μενῳ, ὅπερ ἐστὶν ἀσεβές. ὁ γὰρ Θεός ἐν μό-
 νου ἔχει πάθῳ, τὸ ἀγαθόν· ὁ δὲ ἀγαθός ἔ-
 τε ὑπερήφανῳ, ἔτε ἀδωατῳ. τῆτο γὰρ
 ἐστὶν ὁ Θεός τὸ ἀγαθὸν ὡ πάσα δυνάμις, τῷ
 ποιῆν πάντα. πᾶν δὲ τὸ γεννητὸν ὑπὸ τῷ
 Θεῷ γέγονεν, ὅπερ ἐστὶν, ὑπὸ τῷ ἀγαθῷ
 καὶ τῷ πάντα δυνάμενος ποιῆν. εἰ δὲ, πῶς
 μὲν αὐτὸς ποιῆι, πῶς δὲ τὰ γινόμενα γίνε-
 ται, βέλει μαθεῖν, ἔξεσί σοι. ἴδε εἰκόνα
 καλλίστην καὶ ὁμοιοτάτην, γεωργὸν σπέρμα
 καταβάλλοντα εἰς τὴν γῆν, ὅπρ μὲν πυ-
 ρὸν, ὅπρ δὲ κριθὴν, ὅπρ δὲ ἄλλο τι
 τῶν σπερμάτων. ἴδε τὸν αὐτὸν ἀμπελον φυ-
 τέουσα, καὶ μηλέαν, καὶ τὰ ἄλλα τῶν δένδρων
 ἔτω καὶ ὁ Θεός, ἐν μὲν ἔρανῳ ἀθανα-
 σίαν σπέρει, ἐν δὲ γῆ μεταβολὴν, ἐν δὲ
 τῷ παντὶ ζῶν καὶ κίνησιν. Καὶ ταυτὶ
 μὲν οἱ πάλα τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν ἐν ἄ-
 σημοι γεγονότες, πεφρονημασί τε αὐτοῖ, καὶ
 μὴν καὶ ἑτέρως ἐλέσθαι φρονεῖν, ἠξίαν.

ne, hoc quidem antecedens, illud vero
 consequens. Antecedens quidem, Deus
 faciens: consequens autem, id quod fit,
 quodcunque illud sit. Neque pro varie-
 tate rerum que fiunt, verearis, ne Deo
 vile quiddam aut sordidum adscribas.
 Vna enim ipsi gloria est omnia facere, &
 effectio Dei veluti corpus est. At effe-
 ctio nihil vel mali, vel turpis impu-
 tamus. Hujusmodi enim affectiones sunt
 que generationi coherent, non secus ac
 rubigo ari, sordes corpori: cum tamen
 rubiginem faber ararius non fecerit, nec
 maculam parentes. Rursum vero post
 alia, verbis agit vehementioribus, exem-
 plumque manifestum apponit: Ergone
 pictori liceat, inquit, celum facere, ter-
 ram, mare, deosque & homines, & que-
 cunque rationis aut animi sunt expertia:
 Deus vero hec facere non poterit? O stu-
 porem & ignorationem Dei maximam!
 Grauisimum istorum esse morbum oportet,
 qui cum Deum se pietate gratis-
 que agendis colere dicant, detracto ta-
 men ei rerum omnium opificio, Deum
 ignorant; & ad illam ignorationem sum-
 mam impietatem adjungunt, dum ei con-
 temptum aut impotentiam attribuunt.
 Nam si non facit omnia, aut pro contem-
 ptu non facit, aut pro impotentia.
 Quod sentire, impium est. Deus enim
 vna re afficitur, bono videlicet. Bonus
 autem neque fastu, neque impotentia
 tenetur. Deus vero ipsum bonum est,
 cui omnis omnia faciendi potestas. Quod-
 cunque enim factum est, a Deo factum
 est, hoc est, a Bono, & eo qui facere
 omnia potest. Quod si discere vis quo
 pacto ipse faciat, & quomodo que fiunt
 efficiantur, tibi licet. Contemplare pul-
 cherrimam & simillimam hujus rei ima-
 ginem, agricolam semen in terram spar-
 gentem, hic quidem triticum, illic hor-
 deum, alibi vero aliud semen. Eun-
 dem considera vineam ferentem, &
 pomum, & alias arbores. Ita Deus, in
 celo quidem immortalitatem serit, in
 terra mutationem, in vniuerso au-
 tem vitam ac motum. Et hæc qui-
 dem veteres illi non obscuri nominis apud
 Græcos sapientes non modo senserunt,
 sed & alios vna sentire voluerunt.

Verum bonus ille & gregis suis desertor, aliorum opinionibus repudiatis, vnius Platonis sermonibus victus tenetur, & explanare nititur certe, vt putat, argute & docte, concionem quam ex Dei persona ab illo factam ait, atque his verbis vtitur.

I V L I A N V S.

Vtrum tandem somnium istud sit, animaduertite. Deos Plato nominat aspectabiles, solem, lunam, astra, & caelum. Verum hi simulacra sunt eorum qui non apparent. Sol, quem oculis intuemur, imago est intelligibilis & non apparentis. Rursum lunam, quam oculis cernimus, & vnumquodque sidus, eorum sunt imagines quæ mente tantum cernimus. Illos igitur inaspectabiles Deos, qui in opifice existunt, ac vna existunt, quique ab ipso progeniti ac profecti sunt, Plato nouit. Iure igitur Platonis opifex, *Dii*, inquit, ad inaspectabiles loquens, *Deorum*, apparentium videlicet. Communis autem vtrorūque opifex hic est, qui caelum, terram ac mare fabricatus est, & sidera inter ea quæ mente cernuntur progenuit, quæ horum sunt exemplaria. Vide porro quam recte se habeant quæ his subiungit. *Desunt*, inquit, *tria genera mortalia, nempe hominum, belluarum, & plantarum.* Etenim vnumquodque horum propriis rationibus discretum est. *Si ergo vnumquodque horum a me factum fuerit*, inquit, *plane necesse est immortale ipsum fore.* Siquidem hic mundus qui cernitur, & *Dii*, nullam aliam causam habent cur sint immortales, nisi quod ab opifice facti sunt. *Quid ait igitur*, *Quodcunque immortale est, necesse est opificis concessu id habere.* Huiusmodi autem est anima rationalis. Vobis igitur volentibus horum initium statusque tradetur a me. *Quod reliquum est*, vos ad id quod erit immortale, partem attexitote mortalem. Patet igitur, Deos opifices accepta a Patre suo vi procreatrice, in terra animalia mortalia genuisse. Nam si nihil discrepare caelum ab homine debebat, ac ne per Iouem a feris ipsis, aut serpentibus, & pisciculis in mari natantibus, oportebat vnum & eundem esse omnium opificem. Sin autem ab immortalibus longo interuallo mortalia separantur, vt nec villo addimento crescant,

Α ὄγε μὴν ἐπεικῆς καὶ ἀτιμίας ἔτοσι τῶν ἄλλων δόξαις ἐρρώσθαι φράσας, μόνον ἠπλάται τῶν τῶ Πλάτωνος λόγων. ἤδη διατρανῆν πειρᾶται, καὶ θάπερ ἐν οἴεται, σοφῶς, ἢ ἐκ προσώπου Θεῶ πεποιθῆσαι φησὶ δημηγορίαν αὐτῶ, καὶ φησὶν.

I O Y Λ I A N O Σ.

Ἄλλ' ἄρα μὴ τῆτο ὄναρ ἐστὶν, ἐννοήσαντες αὐτὸ, μάθετε. Θεὸς ὀνομάζει Πλάτων τῆς ἐμφανῆς, ἡλίον, καὶ σελήνην, ἄστρον, καὶ ἕρπον, ἀλλ' ἔτοι τῶν ἀφανῶν εἰσὶν εἰκόνες· ὁ φαινόμενος τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡλῖος, τῆ νοητῆ καὶ μὴ φαινόμενος καὶ πάλιν, ἡ φαινόμενη τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν σελήνη, ἢ τῶν ἄστρον ἕκασον, εἰκόνες εἰσὶ τῶν νοητῶν. Ἐκείνος ἐν τῆς ἀφανῆς Θεός, ἐνυπάρχοντας, καὶ στυπάρχοντας, καὶ ἐξ αὐτῆ τῆ δημιεργῆ γεννηθέντας καὶ προσελθόντας, ὁ Πλάτων οἶδεν. εἰκότως ἐν φησὶν ὁ δημιεργός ὁ παρ' αὐτῶ, θεοὶ, πρὸς τῆς ἀφανῆς λέγων, θεῶν, τῶν ἐμφανῶν δηλονότι. κοινός δὲ ἀμφοτέρων δημιεργός ἔτός ἐστιν, ὁ τεχνησάμενος ἕρπον, καὶ γῆν, καὶ θάλασσαν, καὶ ἄστρον γεννήσας ἐν τοῖς νοητοῖς, τὰ τῆτων ἀρχέτυπα. Σιόπει ἐν ὅτι καὶ τὰ ἐπὶ τῆτοις καλῶς. λέπει γὰρ, φησὶ, τρία θνητὰ γένη, δηλονότι τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν φυτῶν. τῆτων γὰρ ἕκασον ἰδίαις ὤραις λόγοις. *Εἰ μὲν ἐν φησὶ, καὶ τῆτων ἕκασον ὑπ' ἐμῆ γεννοῖο, παντάπασιν ἀναγκαῖον ἀθάνατον αὐτὰ γενέσθαι.* καὶ γὰρ τοῖς θεοῖς ἔδεν ἄλλο τῆς ἀθανασίας ἀτίον, καὶ τῶ φαινόμενῶ κόσμῳ, ἢ τὸ ὑπὸ τῆ δημιεργῆ γενέσθαι. *Τί ἐν φησὶν, ὁπίσον ἐστὶν ἀθάνατον, ἀναγκαῖον ἐστὶν ἐν τῆτοις εἶναι παρὰ δημιεργῆ δεδῶσθαι.* τῆτο δὲ ἐστὶν ἡ λογικὴ ψυχὴ. τῆτων ἐν τὰ εἶδη καὶ ἡμῶν ἐσελόντων, σπείρας καὶ ὑπαρξάμενος ἐγὼ παραδώσω. τὸ δὲ λοιπὸν, ὑμεῖς ἀθανάτω θνητῶν προσυφαίνετε. *Δῆλον ἐν ὅτι παραλαβόντες οἱ δημιεργοὶ θεοὶ, παρὰ τῆ σφῶν πατρὸς, τὴν δημιεργικὴν δυνάμιν, ἀπεγέννησαν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ θνητὰ τῶν ζώων.* εἰ γὰρ μηδὲν ἐμελλε διαφέρειν ἕρπονός ἀνθρώπου, καὶ καὶ μὰ Δία θηρίων, καὶ τελευτᾶν αὐτῶν τῶν ἐρπέτων, καὶ τῶν ἐν τῆ θαλάσση νηχομένων ἰχθύων, ἔδει τὸν δημιεργὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι πάντων. *Εἰ δὲ πολὺ τὸ μέσον ἐστὶν ἀθανάτων καὶ θνητῶν, ἔδει μὴ προσθήκη μείζον,*

ἔδὲ ἀφαιρέσει μείζμενον πρὸς τὰ θνητὰ καὶ ἐπίκηρα, ἄτιον εἶναι πρὸς τῶν μὲν ἄλλων, ἑτέρων δὲ ἑτέρων.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Ἄλλ' ἐν γε δὴ τῆτοις ὅτι τὰ πάντα συγχέει, Φύρειτε ἀλλήλαις τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, κατιδεῖν ἐσὶ τοῖς ἐθέλσιν, καὶ μάλα ῥαδίως. Πρῶτον μὲν γὰρ τὰς ἐμφανετέρας τῶν θεῶν, εἰκόνας εἶναι φησὶ τῶν ἀφανετέρων, ἢ ἢ νοητὰ ἢ ἀδητὰ καλεῖν ἐδόκει τῷ Πλάτωνι, δοξασά μετ' ἀσθήσεως ὀνομάζοντι τὰ ὀρώμενα. Ἔοικε δὲ διὰ τῶν ὁ γενναῖος ἡμῖν Ἰουλιανὸς τὰς ἰδέας βέλεσθαι καλαδὴλῶν, ἃς ποτὲ μὲν ἔστιας, καὶ ὑφ' ἑαυτὰς διίσχυειζέλαι Πλάτων, πολὲ δὲ καὶ ἐννοίας εἶναι Θεῶν διορίζεται. πλὴν ὅπως περ' ἂν ἔχοι, καὶ τοῖς αὐτῶ μαθηταῖς ἀπαράδεκτον εἶναι φασὶ τὸν ἐπὶ τῷ δὲ λόγον οἰταῦτα τεχνίται. Τὰ γὰρ εἶδη χαίρετω, φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης· τερετίσματα γὰρ ἐσὶ, καὶ εἰ ἔστιν, ἔδὲν πρὸς τὸν λόγον· ἀνθ' ὅτι δὴ ἐν αὐτῶς ἐμπέδῃν ἀξιοῖ, καὶ ὡς ἀκατάσκαπτον δόξαν εἰσκομίζεν ἐπιχειρεῖ, τὸ καὶ τοῖς αὐτῶ διδασκάλοις ἔκ' ἑῦ ἔχειν ὑπειλημμένον. εἶτα πρὸς τῆτω καὶ ἑτέρων αὐτῶ λόγον ἔ' μετρίως καληρῶσηκότα τὸ ἀμαθὲς, εὐρησόμεν. Ἐφη γὰρ ὅτι τὰς νοητὰς καὶ ἀφανετέρας τῶν θεῶν ἐνυπάρχοντάς τε καὶ συνυπάρχοντάς, καὶ ἐξ αὐτῶ γεννηθέντάς τῶ δὴμιουργῶ, καὶ προελθόντάς οἶδεν ὁ Πλάτων. προσεπάγει δὲ ὅτι καὶ τῶν ἐμφανῶν καὶ τῶν νοητῶν δημιουργὸς ἐσὶν ὁ τῶν ὀλων Θεός, ὁ γῆν καὶ ἔρανον τεχνησάμενος. Ὅτε τοίνυν, καθὰ ἢ αὐτὸς διωμολόγηκεν ἐναργῶς, τῶν τε κακίων γενεσιουργὸς ἐσὶν ὁ ἀγέννητος Θεός, πῶς ἐξ αὐτῶ γεγενῆσθαι φησὶν αὐτῶς, συνυπάρχειν τε καὶ ἐνυπάρχειν αὐτῶ; πῶς, εἰπέ μοι, τῷ ἀγεννήτῳ Θεῷ συνυπάρξει τὸ γεννητόν; ἐνυπάρξει δὲ κατὰ ποῖον τρόπον; ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀγέννητον ὄντα τὸν τῶ Θεῶ λόγον, συνυπάρχειν ἀναγκάως τῷ Φύσαντι διίσχυειζόμεθα, καὶ ἐνυπάρχειν μὲν αὐτῶ, προελθεῖν δὲ γεννητῶς ἐξ αὐτῶ. Ὁ δὲ γε τῆς Πλάτωνος εὐρεσιεπείας σωτηγόρος ἀκελδῆς, ἀγέννητον μὲν εἶναι φησὶ τὸν ἀνωτάτω Θεόν ἐνυπάρχειν δὲ, καὶ ἐξ αὐτῶ γεννηθῆναι καὶ προελθεῖν τὰς παρ' αὐτῶ γεγονότας, τὰ πάντα κυκῶν καὶ συσχεῶν, καὶ τὸ ἀκραιφνὲς εἰς θεοπλίαν τῶ μηδενὸς ἀξιώσας λόγος. Φαίη δ' ἂν τις αὐτῶ τὸ ταῖς τῶν πολλῶν παρωδόμενον γλώσσας,

nec detractio ad mortalia & caduca deducantur, illorum quidem alios, horum alios causam esse oportet.

CYRILLVS.

Atqui eum in his omnia confundere, ac permiscere rerum naturas, nemo non facile deprehendet. Primum enim ait Deos aspectabiles, eorum qui non apparent, imagines esse; cujusmodi sunt ea quæ intelligibilia & sensilia nuncupare Platoni visum est, qui & ea quæ cernuntur opinabilia per sensus nominat. Videtur autem egregius ille noster Iulianus, per hæc ideas nobis significare velle, quas Plato interdum essentias, ac per se subsistere asserit, interdum vero Dei notionem definit. Verum ut se res habeat, tamen ab illius discipulis hanc opinionem improbari dicunt ejus rei periti. *Valeant idea*, inquit Aristoteles, *argutia enim sunt: & ut existant, nihil tamen ad rem faciunt*. Quam igitur ob causam, veluti grauem sane opinionem, stabilire & sententiam afferre nititur, quam minus recte habere vel ipsius doctores crediderint? Præterea & aliam ejus orationem morbo inscitæ non leui laborare comperimus. *Platonem* quippe ait, *nouisse Deos non apparentes, quippe animo tantum cernuntur, inque opifice & vna existunt, ab eoque geniti sunt & profecti*. Addit etiam *uniuersi Deum, qui calum ac terram condidit, opificem esse eorum tum qua oculis cernuntur, tum qua animo tantum comprehenduntur*. Quando igitur, ut ipse clare professus est, horum & illorum procreator est ingenitus Deus, quomodo ex ipso ortos illos esse prædicat, cumque eo & in eo existere? quonam pacto, amabo te, simul cum increato Deo existet res creata? Inesse vero quam ratione poterit? Nos enim Verbum Dei ingenitum simul existere necessario cum Patre asseueramus, & in ipso quidem existere, prodire vero per generationem ex ipso. Hic autem Platoniarum tricarum patronus diligens, increatum quidem esse ait supremum Deum, existere vero in ipso, & ex ipso creatos esse ac ortos qui ab illo facti sunt: adeoque omnia miscet ac confundit, & ad Deum contemplandum lucem nullius putat esse momenti. Quare multorum linguis tritum proverbium non abs requisipiam in illum vsurpauerit,

Discreti Mysorum & Phrygum fines.

Apate sis homo tam frigidam orationis vanitatem. Sermo tibi est de Deo, qui cuncta exsuperat, & tamen exiliter admodum de ejus gloria sensisse deprehenderis. Ergo posteaquam vniuersi creatorem illum, solumque rebus adeo splendidis & mirabilibus creandis sufficere, statuit, in minimis omnium rebus alios adjuutores ipsi Deos adsignat, & confortes opificii, qui supremum Deum forsitan compellaturi sint his verbis: Munus nobis condicito, & tria genera mortalia quae defunt vniuerso profer. Te enim dante animam, nos corpus apponemus, & immortalis mortale adjungemus. Sed ut placita sua defendat, hoc forsitan interponet; terrenorum corporum naturam elementorum concursu coalescere. In hoc enim magistros quoque suos sequitur. Empedoclem sane Metonis filium, hujus sententiae fuisse, eamque studiose arripuisse perhibent. Nam principia eorum quae sunt, ignem, aerem, aquam, & terram adstruit. His addit amicitiam & discordiam. Eadem commemorat Plotinus libro de tribus primigeniis substantiis, his verbis: *Apud Empedoclem rixa diuidit, amicitia vnit. Incorporum autem etiam idipsum. Elementa vero ut materia.* Quare tamen terrenis corporibus aliquam elementorum concursus vtilitatem affert, tamen non sine probatione rem admittemus. Inquirendum enim necessario nobis est, cujus munere illis concessum sit ut coierint, & quis natura pugnantia in vnum conciliarit, & quodammodo pellexerit ut vniuscujusque vi aliis communicata omnes omnium vires ad vnius alicujus rei ortum & existentiam inuicem conspirarint. Numquid praestantissimus omnium architectus Deus, id in corporibus terrenis perspicue molitur, ut nullo elementorum destituta vtilitatem ab ipsis capiant? Amicum enim quod cognatum est. Ergo nulli sunt alii trium generum opifices: sed ipse potius ortus ac generationis rerum omnium auctor jure intelligendus est, supremum, & solum, & omnium principium, quo nihil omnino superius, omnia vero sub ipso, & per ipsum, & sub ejus pedibus, tanquam ab illo creata. Hunc suis operibus oblectari Graecorum litera affirmant. Nos idem asserimus, diuina etiam attestante scriptura. Sapientia enim inquit: *Ego eram cui adgaudebat, quotidie autem latabar in conspectu ejus,*

Prov. 8.

A Χωρίς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὀρίσματα. Ἄπατε τῆς ἔτῳ ψυχρᾶς εἰκαρομυθίας, ἀνθρῶπε. περὶ Θεῶ σοι λόγος τῶ πάντων ἐπέκεινα, καὶ συμπερὶ κομιδῆ περὶ τῆ αὐτῆ δόξης ἀλίση πεφρονηκώς. εἶτα γενεσιεργὸν αὐτὸν ἀποφήνας τῶ ὅλων, καὶ μόνον ἀρέσαυτα πρὸς τὰ ἔτῳ λαμπρὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα τῶν κλισμάτων, ἐπιτοῖς ἀπάντων μείσι, συλλαβέας Φησὶ Θεὸς ἐτέρως αὐτῶ, καὶ συνεργάσασθαι πρὸς δημιουργίαν, οἱ καὶ Φαῖεν ἂν ἴσως τῶ

B ἐπὶ πάντας Θεῶ, παρ' ἡμῶν ἔργον σῶμα γαγε, καὶ τὰ τρία θνητὰ, λείποντά τε τῶ παντὶ, παρρηκόμενισε γένη. σὲ γὰρ διδόντ' ὁ ψυχρῆν, ἡμεῖς τὸ σῶμα προσθήσομεν, ἀθανάτω θνητὸν προσυφαίνοντες. Ἀλλ' ἔρεϊ λάχα πρὸς καὶ σῶμα σπείσει τοῖς οἰκείοις δόγμασιν, ἐκείνο παρενλίθει, ὅτι τῆ ἐπιλείων σωματῶν τὴν φύσιν ἢ τῆ σοικείων σῶματος ἀπεργάζεσθαι ἐπέλα μὲν ἐν κἀν ἔτῳ τοῖς ἐαυτῆ καθήληται. Φασὶ γὰρ καὶ Ἐμπεδοκλέα τῆ Μέτωνος, ἔτῳ τῆ δοξάσαι, καὶ μὴν καὶ ἐλέας φρονηῖν ἀρχὰς γὰρ εἶναι Φησὶ τῶ ὄντων, πῦρ, ἀέρα, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆν. προσεπάγει δὲ τῆτοις, Φιλίαν τε καὶ νεῖκος· μέμνηται δὲ τῆτων καὶ ὁ Πλωτῖνος ἐν τῶ περιτειῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων, ἔτῳ τε Φησὶ τῶ Ἐμπεδοκλεί τὸ μὲν νεῖκος διαίρει ἢ δὲ Φιλία ἐνοῖ. ἀσῶμαλον ἢ καὶ αὐτὸ τῆτο. τὰ ἢ σοικεῖα ὡς ὕλη. ὡς τε κἀν εἴ τινα σῶμα σφῆρει τοῖς ἐπιλείοις σῶμασι τὴν παρ' ἐαυτῶν ὄνησιν τῆ σοικείων ἢ σῶματος, ἐκ ἀδασανίως τὸ χρῆμα παραδεξόμεθα. πολυπραγμονήσομεν γὰρ ἀναγκάως, τίνος αὐτοῖς τὸ συμβῆναι βραβεύοντος, καὶ τὰ τῆ φύσει μαχόμενα σῶμα γητρῆκος εἰς ἐν, καὶ οἶονεϊ τιθα σῶμα, ὡς τε τὴν ἐκάσθαι δυνάμιν ἐκ ἀσυμμιγῆ γενέας τῆς ἄλλαις, σῶμα νεῦσαι ἢ ὡς περ ἀλλήλαις ἀπάσας εἰς ἐνός ὅτι ἐν ὑπαρξίν τε καὶ γενέσιν. Ἀρ' ἐν ἔχῃ τῆ πάντων ἀεισοτέχνῳ Θεῶ καὶ τὸδε σαφῶς ἐκμηχανωμένῳ τοῖς ἐπιλείοις σῶμασιν, ἵνα μηδενὸς τῶν σοικείων ἡμοιρηκότα, τὴν ἀπ' αὐτῶν ὄνησιν ἔχοι; Φίλον γὰρ πως

E τὸ συγγενές. Οὐκ ἐν εἶεν ἂν ἔχ' ἕτεροῖς τινεσ τῶν τειῶν γενῶν οἱ δημιουργοί. ἀπάντων δὲ μᾶλλον γενεσιεργὸς νοοῖτ' ἀνεϊκότως, ὁ ἀνωλάτω, καὶ μόνον, καὶ πάντων ἀρχὴ μὲθ' ὃν ἐπέκεινα παντελῶς ἔδεν, πάντα δὲ μᾶλλον ὑπ' αὐτῶ τε καὶ δι' αὐτῆ, καὶ ὑπὸ πόδας, ὡς ἐκλισμένα. χαίρειν δὲ αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτῆ, καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων ἰαυρίζοντα λόγοι. καὶ ἡμεῖς δὲ Φαμέν ὁμολογεσθῆς τῆτο καὶ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστῳ γραφῆς. ἢ γὰρ τοῖ σοφία Φησὶν· ἐγὼ ἤμην ἢ προσέχαρε, κατ' ἡμέραν δὲ ἡυφρανόμην ἐν προσώπῳ αὐτῆ,

ἐν παντί καιρῷ ὅτε εὐφραίνεται τὴν οἰκισμένην συν-
 τελέσας, καὶ ἐνηφραίνεται ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων.
 εἶτα πῶς ἔκ ἀμεινον τοῖς ἰδίοις αὐτὸν μᾶλλον
 ἐπιγάννουσθαι, καὶ ἔχῃ τοῖς ἐτέρων κλισίᾳ;
 Ἄλλ' ὅκνω τάχα πρὸς Φησὶν αὐτὸν κεκρατῆσθαι
 Πλάτων, ἠγρῶν, ὡς ἔφην, διεφθονηκέναι τῷ
 κρείττονι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ θαυμαστὸν ἔδεν,
 ὅτε καὶ αὐτῷ τῷ δημιουργῶντος Θεῷ προανα-
 θεῖς τάγαθόν, αὐτὸ μὲν ἀκίνητον, ἀτρεμῶν,
 εὐσταθῆς, καὶ ἀφραγκὸς τῷ χεῖρῳ καὶ φέλειν ἐρ-
 γάσασθαι τῶν εἰς ὑπαρξίν παρενηνεγμένων, φη-
 σὶ καλοκνήσαν δὲ ὡς περὶ πρὸς ταῦτα, νεύματι τὸ
 δημιουργεῖν τῷ ἀπ' αὐτῆς τε καὶ μετ' αὐτὸν δευτέ-
 ρῳ Θεῷ. Ἄλλ' ἰδὲ καὶ αὐτῷ προσκαθίστησιν ἐτέ-
 ρος, τῶς ἰσχυρεῖν εἰδόμενος, ἵνα μηδὲν ἐν αὐτῷ
 φαίνῃται τὸ ὑπερτερεῖν. Ἐπειδὴ ὁ σοφὸν οἰεῖται τι
 καὶ ἀκριβῆς εἰπεῖν, ὡς εἰ νοοῖτο τῶν ὅλων εἰς τε
 καὶ μόνον ὁ δημιουργός, ἔρανος μὲν ἀνθρώπων
 κατ' ἔδνα διοίσει τρόπον, καὶ μὴν καὶ θηρίων, καὶ
 τῶν ἐν θαλάσῃ διανήχεσθαι πεφυκότων, καὶ μὲν
 τοῖς ἐρπετῶν. ταύτητοι χεῖρῳ καὶ ἀναλόγως
 ἔχοντα τοῖς ἐκάστω μέτροις τῶν πεποιημένων εἰσκο-
 μίζεσθαι τὸν δημιουργόν. Φέρε καὶ πρὸς τῷτο λέ-
 γωμεν αὐτῷ. καίτοι τί τὸ ἀνθεσηκός, ἢ μαχόμε-
 νον τῆς ὀρθῶς ἐχέσας ἐννοίας, εἴπερ τις ἔλοιο
 λέγειν ἐνός τὰ πάντα δημιουργῶ; Ἄρα γὰρ ἢ τοῖς
 τῷστον ὑπερκειμένοις ἀρκέσασα δυνάμεις, ὡς
 πρὸς γε τὰ μείω διαρκέσειεν ἢ κισά γε, ἢ τῷτο
 μὲν ἔδαμῶς; τὸ δὲ ὑπερκεῖσθαι καὶ πρῶχειν,
 τοῖς ὅτι μάλιστα διενεγκῶσι τῶν ἄλλων, εἴη ἂν ἐκεί-
 νο καὶ μόνον, τὸ τῆς παρὰ Θεῷ λαχεῖν ἀντιθετικῆς;
 εἶτα πῶς ἔκ ἀποκλήρωσις ἰδικὴ τὸ χεῖρῳ αὐ-
 τῆς, ἀτιμάσαντος ὡς περὶ τὰ λοιπὰ τῶν κλισμά-
 των, καὶ τοῖς ἐπιγείοις μονονυχί καὶ μακρὰ χεί-
 ρων εἰπόντος αὐτῷ; λέγει δὲ ὅτι ταυτί, καὶ τῆς ἐ-
 χάτης ἀβεληρίας ἀνάμεσα προλαβόντες εἰ-
 ρήκαμεν. Πλὴν ἐκεῖνο φραζέτω. εἰργάσθαι φησὶ
 τῶς γενηλῆς Θεῶς, τὰ λοιπὰ τρία γένη. ἄρ' ἔν
 ἐν αὐτοῖς ἐξηρημένων τῶν καθ' ἡμᾶς, ἔκ πλείστη
 τις ὄση διαφορά κατὰ τὰ γένη, καὶ εἰδῆ, καὶ μετέθη
 σωμάτων, ὁρᾶται σαφῶς; ἀπὸ γὰρ τοῖς τῶν ἀνω-
 τάτων, καὶ μέχρι τῶν πάντων εὐτελεστάτων, διή-
 κει ἂν αὐτῶν ἢ γένεσις. καὶ μὴν καὶ περὶ αὐτῶν εἰ-
 δῆ λέγοιο ταυτί τῶν φυτῶν, ἔκ ἂν διαφεύσαι-
 τό τις. Ἄρ' ἔν ἀναλόγως ἐκάστω τὸν δημιουργόν
 ἐπισήσομεν, ἵνα μὴ ὑβρίζῃται τὸ ὑπερτερεῖν,
 εἰ καὶ τῶν ὑφιστηκόντων ὁ αὐτὸς εἶναι λέγοιο ποιη-
 τῆς; ἔκ ἂν ἕτερον μὲν ὁ ἀνθρώπων καὶ μάλα

*in omni tempore quando latabatur orbe
 terrarum perfectio, & latabatur in filiis
 hominum.* Et qui satius non erit ipsum
 propriis oblectari potius creaturis, quam
 alienis? At enim Plato victum illum,
 ignavia forsan asserit, aut, quemadmo-
 dum antea dixi, invidia, quippe qui
 quod praestantius erat, terrestribus
 inuiderit. Sed nihil mirum, quando-
 quidem Bonum ipsi Deo opifici praepo-
 nit, illudque immobile, quietum,
 stabile, & ab officio aut voluntate cre-
 andi quicquam eorum quae in lucem
 edita sunt alienum, ac velut erga illa
 cunctatum, 'creandi potestatem Deo,
 qui ab ipso, & post ipsum alter Deus
 est, ait tradidisse. Sed ecce alios ipsi
 etiam adiungit opifices pari potestate:
 ut jam nihil in eo sit quo ceteros supe-
 rare videatur. Iam vero cum scitum
 aliquid & argutum dixisse putet, nem-
 pe si vnus & solus vniuersorum opifex
 intelligeretur, nihil inter calum &
 hominem fore discriminis, ac ne fe-
 ras quidem inter ipsas aut pisces qui in
 mari natant, ac serpentes: ideoque ne-
 cessarium esse opificem inducere, qui
 vniuscujusque rei creatae mensurae pro-
 portione quadam respondeat, aedum
 hoc reponamus. Quid rectae rationi
 repugnat aut aduersatur, si quis asse-
 rere velit omnia vnus esse opificis?
 An enim potestas, quae rebus tam
 supra reliquas constitutis par fuit, eadem
 longe inferioribus minus sufficiet? Aut
 hoc quidem nequaquam. Quod autem
 alia superent, huius praestantiae & excel-
 lentiae causam illam & vnam habent, quod
 a Deo ipso procreata sunt. Rursum qui
 fieri potest, ut hoc non sit specialis qua-
 dam exhereditatio, qua reliquas veluti
 creaturas ignominia affecit, & terrestria
 tantum non abdicauit? Sed haec meras
 nugas & extremae dementiae plena esse,
 iam ante probauimus. At inquiet, gen-
 itos Deos reliqua tria genera fecisse Plato
 praedicat. An non igitur detractis iis, quae
 conditionis sunt humanae, longe maxi-
 mum discrimen in ipsis quoad genera, &
 species, & corporum magnitudines, ma-
 nifeste deprehenditur? Etenim a summis
 ad tenuissimum quodque pertinet illo-
 rum vis procreatrix. Ac si de plantis id
 ipsum quispiam dicat, nihil fefellerit. Num-
 quid ergo pro ratione singulorum opifi-
 cem vnicuique praeficiemus; ne ei quod
 superius est contumelia fiat, si rerum et-
 iam infimarum idem opifex esse dicatur?
 Numquid alius quidem hominum idque

jure merito ; totidem vero aliarum re-
rum , quotquot creata fuerint , ne ex-
ceptis quidem tenuissimis. Nonne
hæc , amabo te , ridicula sunt & ina-
nia , mentemque a recti & veri co-
gitatione tandem abstrahunt ? An hoc
vlli jam obscurum esse potest ? Sed ne-
que jam quempiam latet , illum puti-
dis , cassis & absurdis opinionibus vna
cum præceptoribus suis oblectari. Cæ-
lum enim asseuerans esse Deum, sic rur-
sum infit :

IVLIANVS.

Quid vero mihi opus est Græcos &
Hebræos citare testes ? Nemo est qui
non in cælum manus tendat , cum pre-
catur : aut cum Deum seu Deos jurat,
& sensum omnino Dei habet , non il-
luc feratur. Quod non abs re illis ac-
cidit. Nam cum viderent nihil rerum
caelestium minui , nec augeri , vel mu-
tari , aut inordinatam vllam affectio-
nem pati ; sed motu concinno cieri , &
æquabili ordine constare , definitas Lu-
næ leges , Solis ortus & occasus certis
semper temporibus definitos, jure Deum
esse Deique solium crediderunt. Ejus-
modi enim res maxime cum nec addi-
tione crescat , nec detractioe minua-
tur , & sit ejus quæ in alteratione ac
conuersione est , mutationis expers , ab
omni interitu & ortu immunis est. Quod
autem natura mortis & interitus est ex-
pers , ab omnimoda labe purum est.
Quod vero sempiternum est ac immo-
bile , vt videmus , aut ab anima me-
liore ac diuiniore, quæ habitat in ipso,
in orbem fertur circa magnum Opifi-
cem , aut ab ipso Deo motum accipi-
ens , non secus , opinor , ac nostra cor-
pora ab anima , in orbem jugi & æter-
na vertigine cietur.

CYRILLVS.

Constat nempe verba hæc esse homi-
nis mentis emotæ , & omni veritatis co-
gitatione destituti. Quandoquidem ve-
ro nescio quomodo sibi persuasit , ad
probandum cælum esse Deum, satis sibi
fore , quod manus in altum & oculos
tollunt qui de orando cogitant, agedum
hoc refellamus. Num igitur , amabo te,
etiamsi cuiquam nubes contueri libeat,
ipse autem sursum & in illas cor-
poris oculum intendat , plane de-
monstrauerit nubes Deas & ipsas
fatendas esse ? An non risu dignus
esset , qui tam frigidis rationi-
bus in fraudem fuerit abductus ?

A εικότως. τόσοι δὲ τῶν ἄλλων, ὅσα περ ἂν εἴεν τὰ
πεποιημένα, ἢ μέχεις αὐτῶν καθικνύμενα τῶν
ἄγαν εὐτελεσάτων. Ἄρ' ἔν ε' γέλωτος, εἶπέ μοι,
ταυτί, καὶ τερθρεία λοιπὸν ἀποφέρσασα τῆ εἰ-
κότῃ, καὶ τῶν εἰς ἀλήθειαν ἐννοιῶν, εἶτα πῶς ἔκ
ἂν γένοιτο πανλίτω σαφές; ὅτι δὲ σαφραῖς καὶ
ἀλλοκότοις ἐφῆδεται δόξαις ὁμῶ τοῖς ἰδίοις καθ-
ηγηταῖς, δῆλ' ἂν εἴη δῆπρθεν. Θεὸν γὰρ εἶναι
διῆχουεῖζόμεν' τὸν ἔρανον, πάλιν ᾧδε Φησί.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

B Τί δέ μοι καλεῖν Ἕλληνας καὶ Ἑβραίους ἐν-
ταυθί μοι μάρτυρας; ἔδειξές ἐς ὃς ἔκ ἀνατεί-
νει μὲν εἰς ἔρανον τὰς χεῖρας εὐχόμενος, ὁμνύων
Θεὸν, ἦτοι θεός, ἐννοίαν ὅλως τῆ θεῖς λαμ-
βάνων, ἐκέῖτε Φέρεται. καὶ τῆτο ἔκ ἀπεικότως
ἐπαθον. Ὁρῶντες γὰρ ἔτε ἐλατίζμενόν τι τῶν
περὶ τὸν ἔρανον, ἔτε αὐξόμενον, ἔτε τρεπόμε-
νον, ἔτε πάθος ὑπομένον τι τῶν ἀτάκτων ἀλλ'
ἐναρμόνιον μὲν αὐτῆ τὴν κίνησιν, ἐμμελῆ δὲ τὴν
τάξιν, ὠρισμένως δὲ θεσμῶς Σελήνης, Ἡλίου δὲ
ἀνατολάς καὶ δύσεως ὠρισμένας, ἐν ὠρισμένοις
ἀεὶ καιροῖς, εἰκότως Θεὸν καὶ Θεῶ θρόνον ὑπέ-
λαβον. Τὸ γὰρ τοῖστον, ἄτε μηδεμίᾳ προση-
κῆ πληθυνόμενον, μηδὲ ἐλατίζμενόν ἀφαιρέσει,
τῆς τε κατὰ ἀλλοίωσιν ἢ τροπῆν ἐκτός ἰσάμενον
μεταβολῆς, πάσης καθαρῆς φθορᾶς καὶ γενέ-
σεως. ἀθάνατον δὲ ὃν φύσει καὶ ἀνώλεθρον, παν-
τοίας ἐστὶ καθαρὸν κηλίδος. αἰδίδιον δὲ ὃν, καὶ ἀκί-
νητον, ὡς ὀρῶμεν, ἦτοι παρὰ ψυχῆς κρείττον'
καὶ θεοδέρας ἐνοικίσεως αὐτῷ, Φέρεται κύκλω πε-
ρὶ τὸν μέγαν δημιουργόν, ἢ πρὸς αὐτῆ τῆ Θεῶ
τὴν κίνησιν ὡς περ, οἶμαι, τὰ ἡμέτερα σώμα-
τα παρὰ τῆς ἐν ἡμῖν ψυχῆς, παραδεξάμενον, τ'
ἄπφρον ἐξελίτλη κύκλον ἀπάυσω ἢ αἰωνίω Φορᾷ.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

E Ὅτι μὲν ἔν παραπαιόντ' οἱ λόγοι, καὶ τῶν
εἰς ἀλήθειαν ἐννοιῶν ὀλοτρόπως ἡμοιορηκότος, ἔκ
ἀσυμφανές. Ἐπειδὴ δὲ ἀποχρήσειν αὐτῷ πρὸς
ἀπόδειξιν, ἔκ οἶδ' ὅπως, ὑπέληφε τὸν Θεὸν εἶ-
ναι τὸν ἔρανον, ὡς ἀπόγε τῆ τὸ τὰς χεῖρας αἶρειν
ὑψῆ, ἢ μὲν τοι τῆς ὀφθαλμῶς, τῆς εὐχεσθαι δια-
νοσμένως, Φέρε, πρὸς τῆτο λέγωμεν αὐτῷ. Ἄρ' ἔν,
εἶπέ μοι, καὶ εἴτω νεφέλας καταβρῆσαι δοκοίη,
πέμποι δὲ ἢ αὐτὸς ἄνω ἢ ἐπ' αὐτῆς τὸν τῆ σώ-
ματος ὀφθαλμὸν, ἀρκέσειεν ἂν εἰς πληροφορίαν
τὸ χρεῖμα αὐτῷ, τῆ χρεῖναι θεᾶς ἢ αὐτῆς ὁμο-
λοεῖν; εἶτα πῶς ἔκ ἂν εἴη γελαῶδες πρέπων ὁ ψυ-
χραῖς ἔτως ἐννοίας εἰς ἀπάτην σωηρηπασμένος;

Ἐπειδὴ δὲ, Φησὶν, ἐξ ὧν εἶναι πέφυκεν ὁ ἔρανος, εἰκότως τεθαύμασαι, καὶ ὑπέληπται παρὰ τοῖς πολλοῖς, καὶ Θεὸς ὑπάρχειν καὶ Θεὸς θρόνον, διδασκῆται παρελθόντων, εἰ ταυτὸν εἶναι νεόμικε, καὶ ἐν ἴσῳ τίθησι μέτρῳ τὰ ἐπ' ἀμφοῖν· ἀλλ' ἔτι ἂν οἴηθῃν πώποτε πρὸς τὸ αὐτὸν ἀποπληξίας ἐλθεῖν, ὡς κατ' ἑδῆνα τρόπον διαφέρειν οἶσθαι, τὸ εἶναι Θεὸν καὶ θρόνον αὐτῶν. Ὅτι μὲν γὰρ ἔχ' ὡς ἐν ἀσθενείᾳ τῇ κατ' ἡμᾶς, ἔτε μὴν ὡς ἐπὶ σωμάτων νοοῖτ' ἂν εἰκότως τὰ περὶ Θεῶν, καὶ εἰ λέγοιτο τυχερὸν ἢ τῶν ἢ χρεῖν, ἐνδοιάσαι τις ἀνήκιστά γε. θρόνον δ' εἰ λέγοιτο Θεῶν, τὴν ὑπ' αὐτῶν βασιλείαν κατασημαῖνοι ἂν καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἀληθῆς εἰπεῖν, ὡς εἴη τῶ δεινός λαμπρὸς καὶ ὑπερφερῆς ὁ θρόνος, τρεῖς ἢ ἀρχὴ καὶ ἡ βασιλεία. εἶτα πῶς ἰσομοιρῆσειεν ἂν τῶ κρατῶντι τὸ κρατῶμενον, τῇ τῶν κρατῶμενων μικροπρεπείᾳ, τὸ ἀρχὸν αὐτῶν τοῖς ὑπερφυγμένοις, τὸ ὑπερτερεῖν τῶ πλεονεκτῶντι, τὸ μειονεκτῶμενον. Πῶς ἔτι ἄρα, καὶ τίνα τρόπον, ἢ Θεὸν εἶναι Φησὶν ἢ Θεὸν θρόνον τὸν ἔρανον; ἀλλὰ καὶ Φησὶν. εὐτακτόν τε γὰρ καὶ ἐναρμόνιον καὶ ἐμμελῆ ποιῶται τὴν κίνησιν. ὠλισμένους δὲ Φωτισμένους Ἡλῖος τε καὶ Σελήνη ποικίλως πεφύκασιν, ἄσρων τε ἀναλόλαι καὶ δύσεις, καὶ περιφοραὶ καὶ δρόμοι, καὶ ἀκατάτοπον κινήσεις ἀὐτῶν, καὶ ἀπαραλλάκτως, καὶ ἐν καιρῶ παντί. εἶτα πῶς ἔπ' ἀνυσσοφὸς ἦν ὁ θεασάμενος Παῦλος, ὡς ἀπὸ γετῶν τοιχῶν τὸν ἡγεμόνα καταδεικνύς, καὶ τῆς εὐταξίας τῇ κλίσει τὸν πρύτανην, τὸν τοῖς ὑπ' αὐτῶν γεγονόσι θεσμοθετῶντα θεοπρεπῶς, τὸ ὅπως ἂν ἕκαστον εἶναι δεήσει, καὶ τὴν ἔτι πολλὴν καὶ ἀμέτρητον δημοκρατίαν, ἔτι ἀνεπιστάτηλον ἀποφηνάμενα, δι' ὧν εὐ ἔχει καὶ θαυμάζεται. Φησὶ γὰρ τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτῶν ἀπὸ κλίσεως κόσμος, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοράται, ἢ τε αἰδῖος αὐτῶν δυνάμις καὶ θεϊότης. Ἐδόκει δὲ ταῦτα καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ τοῖς αὐτῶν γεγονόσι καθηγηταῖς. ἔφη τοίνυν ὁ Πλάταρχος περὶ αὐτῶν, ὡς ἤδη φθάσαντες εἶπομεν ἔλαβον δὲ ἐκ τῶν ἐννοιαν Θεῶν· αἰεὶ τε γὰρ Ἡλῖος καὶ Σελήνη, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἄσρων, τὴν ὑπογειον ἐνεχθέντα, ὅμοια μὲν ἀναλέλκει τοῖς χρώμασιν, ἴσα δὲ τοῖς μεγέθεσι, καὶ κατὰ τόπους τῶν αὐτῶν. ἔτι ἂν οἱ μὲν πάλαι, καὶ τῶν αὐτῶν δογμάτων εὐρεταὶ γεγονότες, ἔτι εἰς ἐννοιαν ἦλθον ἔρανον, τὸν Ἡλῖος δρόμον θαυμάσαντες, τεθαυμάμενοι δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν κτίσιν εὐ-

Quoniam autem, ut ait, caelum ex natura sua justam sui admirationem mouet, illudque multi Deum esse Deique solium suspicati sunt; doceat obiter, utrum unam eandemque rem esse putet, & utrumque pari lance trutinetur. Sed eo stuporis illum venisse nunquam mihi persuaferim, ut nihil discriminis inter Deum ejusque solium esse puter. Nec vero quisquam dubitet, non sensu hoc nostro, neque, ut in rebus fit corporeis, res diuinas intelligi aequum esse, tametsi de iis forte infra dignitatem dicatur. Thronus ergo Dei si dicatur, regnum ejus significauerit. Quemadmodum nempe vere etiam apud nos diceretur splendidum cujusdam solium & excelsum, id est, principatus ac regnum. Deinde qui fieri potest, ut aequa sit conditio imperantis, & ejus cui imperatur: principis, & subditorum: victoris, & eorum qui victi sunt: potioris, & inferioris? Quo pacto igitur caelum aut Deum esse aut Dei solium praedicat? Atqui motu ordinato, inquit, & concinno, ac numeroso cietur. Sol autem & Luna, natura sua, stans temporibus mundum illustrant, siderum vero ortus & occasus, circumactiones item & cursus, ac motus locales, eundem semper tenorem seruant & omni tempore, nec mutationem ullam patiuntur. An non igitur sapientissimus erat diuinus ille Paulus, utpote qui ab istis rectorem demonstrat, & creaturae boni ordinis praesidem, qui, ut regem decet, rebus a se factis edicat, cujusmodi quamque esse oporteat, & tantum tamque immensum opificium gubernatore non carere pronunciarit, ex eo quod & bene habeant & miraculo sint. Sic enim ille: *Inuisibilia ejus, inquit, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus ac diuinitas.* Idipsum sentire ac dicere visi sunt etiam Iuliani doctores. Enimvero Plutarchus, ut antea diximus, de his loquutus est in hunc modum: *Deum vero cognoscere ex his ceperunt. Semper enim Sol & Luna & reliqua sidera, ubi sub terram delata sunt, similia quidem coloribus oriuntur, aequali vero magnitudine, & locis iisdem.* Itaque prisci illi dogmatum istius inventores in caeli notitiam non venerunt ex eo, quod Solis cursum admirati, aut quaslibet alias res viderint ordine

Rom. i.

composito & concinno, ac nequaquam discordante moueri; sed potius imperantis potentiam conjectura sunt assequuti, & praclarum ac supremum ejus principatum intellexerunt. Hic autem gloriam hujus ipsius rei transfert in id omne quod ei contrarium est. Nihil inordinatum, inquit, caelum admittit, adeoque rectum semper ordinem tuetur. Et quis amabote, ordinem ei motumque congruum praescripsit? Quis lunae fulgoribus certa singulis tempora distribuit? Quis intra suos limites solis cursum coercuit? Nonne vnus omnium princeps ac rector, ut dixi? Quid igitur a veri ac recti sensu animos abducis, dum tu rerum istarum admiratores ad Dei contemplationem venire non finis, sed ut caelum tantum sciant, & Deum esse, & omni, alterationis, ac conuersionis omnis, & mutationis experts, immune quoque ab interitu & ortu, & immortale natura & ruina experts. Quomodo, quae te, caelum cum genitum sit, conuersione tamen, vicissitudine ac mutatione carere dicis? Nam si omnino factum est, utique & mouetur. Hoc autem conuersio & status mutatio est, cum velut priuationis loco praepositum sit, quod aliquando non erat. Si enim ex eo, quod non erat, id quod fit educitur, conuersio utique & mutatio intelligitur in ipso, quod ad ortum vocatur. Quod autem factum esse constat apud omnes, quomodo corruptioni non erit obnoxium? quomodo natura immortale erit, quod est sub generationis & corruptionis imperio constitutum? Quomodo vero aeternum, quod est in tempore productum? Siquidem manifeste Plato asserit, tempus vna cum caelo creatum, ut simul genita simul etiam dissoluantur, siquidem dissolui ipsi contigerit. Quomodo igitur id, quod natura soluitur, natura immortale est? Quomodo vero interitus experts est, quod solius opificis arbitrio incorruptionem consequutum est? Non enim natura in his inconcussam vim habet, nec vlli rei proprium est in naturae suae ratione solidam tueri firmitatem: ad id autem, ut hoc praestent, nutu custodis iuuantur. Addit, caelum in orbem ferri circa magnum Opificem, ab anima praestantiore ac diuiniore quae in illo habitat, aut ab ipsomet Deo cieri, quemadmodum nostra corpora ab anima. Cedo autem, vir optime, caelum illud ingenitum, ut asseris, & ab omni interitu & corruptione,

A τακτόν τε καὶ ἐναρμόνιον, καὶ οὐκ ἐμμελῆ λαχῶσαν τὴν κίνησιν κατετεκμήραντο δὲ μᾶλλον τῆς τῶ κροτῆντος ἰσχύος, καὶ τὴν εὐκλεᾶ καὶ ὑπερῆρμένην αὐτῶ συνῆκαν ἀρχήν. Ὁ δὲ, πρὸς πᾶν τῶναντίον, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῶ δὴ τῶτω μεθίστησι δόξαν. ἔδὲν ὑπομείνας τῶν ἀτάκτων, λέγων, ὁ ἔρανος, ἐμμελῆ ποιεῖται τὴν τάξιν αὐτῶ. εἶτα, τίς ὁ τάξιν αὐτῶ καὶ τὴν ἐμμελῆ κίνησιν ὀρυσάμενος; τίς ὁ τοῖς τῆς σελήνης

B Φωτισμοῖς τῶς ἐκάστῃ πρέποντας ἀπονείμας καὶ ῥῆς; τίς ὁ μέτροις ὑποθεῖς τὸν ἡλίῳ δρόμον; Ἄρ' ἔν ἔχ εἰς ἀπάντων ὁ ταξίαρχος, ὡς ἔφην; τί ἔν ἀποφέρεις τῶν ἀληθεσέρων ἐννοιῶν, ἔκ εἰς θεοπλίαν ἰέναι κελεύων τῶς ταῦτα θαυμάζοντας, ἀλλ' εἰς γε μόνον τὸ εἰδέναι τὸν ἔρανον, ὅτι τε εἴη Θεός, ἀλλοιώσεώς τε καὶ τροπῶν ἐκτὸς ἰσάμεν, καὶ μεταβολῆς ἀπάσης καθαρεύων δὲ καὶ φθορᾶς καὶ γενέσεως, ἀθάνατός τε ὑπάρχων φύσει καὶ ἀνώλεθρος. Πῶς, εἰπέ μοι, τροπῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως, καὶ μεταβολῆς ἀμοιρησάει Φῆς τὸν γενητὸν ἔρανον; εἰ γὰρ γέγονεν ὅλας, καὶ κενήνεται. τροπή δὲ τῶτω καὶ μετὰσσις, προανακειμένη καθάπερ ἐν τάξει σερῆσεως τῶ μὴ εἶναι ποτέ. εἰ γὰρ ἐκ τῶ μὴ ὄντ, τὸ γεγονὸς, ἀλλοίωσις καὶ τροπή νοοῖτ' ἂν αὐτῶ τὸ κενῆσθαι πρὸς γενέσιν. τὸ δὲ, ὅτι γέγονεν, ὡμολογημένον, πῶς ἂν ἔξω γεγονὸς εἴη φθορᾶς; πῶς δὲ καὶ ἀθάνατον φύσει, τὸ γενέσει καὶ φθορᾶ τυραννόμενον; πῶς δὲ καὶ αἰδῖον, τὸ ἐν χρόνῳ παρενεχθέν; καί τοι φησὶν ἐναργῶς ὁ Πλάτων, ὅτι χρόν, γέγονε μετ' ἔρανο, ἵνα ἅμα γενηθέντες, ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἄνπερ ἄρα λύσις αὐτῶ γενήσεται, πῶς ἔν τὸ λυόμενον, ἀθάνατον φύσει; πῶς δὲ καὶ ἀνώλεθρον, τὸ ἐν μόνῃ θελήσει τῶ δημιεργῶ λαχὸν τὸ μὴ φθείρεσθαι; Οὐ γὰρ τοι φύσις ἐν τῶτοις τὸ ἀκράδανλον ἔχει, ἔτε μὴν τὸ ἐρηρεῖσθαι καλῶς, ἐν οἷς ἐκάστον εἶναι πέφυκεν, ἴδιον αὐτοῖς. ἐπικρεῖται δὲ πάλιν πρὸς τῶτω τοῖς τῶ διακροτῶντ νεύμασιν. εἶλα φησὶν, ὅτι παρὰ ψυχῆς κρείττον καὶ θεοτέρας ἐνοικῆσης αὐτῶ, φέρεται κύκλῳ περὶ τὸν μέγαν δημιεργόν, ἢ πρὸς αὐτῶ τῶ Θεῶ τὴν κίνησιν ἔχει, ὡς περ οἶμαι τὰ ἡμέτερα σώματα. Ἄλλ', ὦ πανάρισε, φαίην ἂν, ὁ ἀγένητ κατὰ σε, καὶ ἀφθαρετ, καὶ ἀνώλεθρος, ὁ

ἀτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος ἕρως, ὁ πάσης
καθαρεύων κηλίδος, ὃν δὴ Φῆς καὶ αἰθιον, πα-
ρα ποίας κρείττονος ἢ θειοτέρας διοικῆται ψυχῆς;
τί τὸ ἀμεινον ἐν αὐτῇ παρ' ἐκείνον, μᾶλλον δὲ
τὸν δημιουργήσαντα Θεόν; τί τὸ μέγα ἢ ἐξαι-
ρετον, ἐννοεῖν ἔκ' ἔχω. οἶμαι γὰρ ἐγώ γε τῆς
ἀνωτάτω δόξης τὴν ἀπόρρητον τῆς Θεῶ με-
μεσῶσθαι φύσιν. Ἐὶ δὴ λέγοιτο πρὸς ἡμῶν
ἀφθαρτός τε εἶναι, καὶ ἀνώλεθρος, ἀλλοιωσεως
ἐπέκεινα καὶ τροπῆς, ἀγένητος, αἰδίου, κηλίδος
ἀπάσης ἀπηλαγμένη, τὸ πᾶν τέλειον ἔχουσα, καὶ
παντὸς ὄψεως ἀπροσδεῆς· εἶτα τί τετήρηκας
αὐτῇ, τοῖς ἔτω λαμπροῖς καὶ ὑπερφερέσι ἀ-
ξιώμασι, τὴν τῶν ποιημάτων κατασεμνύων
φύσιν; ἀλλ' Ἑβραῖοι, Φησὶ, τὰ περὶ ἕραν ἡ δο-
ξάζοντες, θρόνον αὐτὸν εἶναι Φασὶ τῆς Θεῶ,
ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν. ὀρθῶς, ὡ γενναῖε, με-
μνήσομαι γὰρ αὐτῆς λέγουσιν τῆς Θεῶ δι' ἐνός
τῶν ἀγίων προφητῶν· ὁ ἕρανός μοι θρόνος, ἡ
δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. ποῖον οἶκον οἰ-
κοδομήσετε μοι, λέγει κύριος, ἢ τίς τόπος τῆς
καταπαύσεώς μου; καίτοι Θεὸν μὲν ἔκ' εἶναι
Φησὶ τὸν ἕρανόν, παρεικάζει δὲ θρόνον, καὶ
μὴν καὶ ὑποποδῖον τὴν γῆν· καὶ εἰ ἐλοῖτό τις
τὴν τῆς πράγματός αἰτίαν ἀναμαθεῖν, χα-
λεπόν ἔδεν, ἀληθεύοντι λέγειν. Ἀνεδείματο ἦ
ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις τὸν διαδόχον ἐκείνον νεῶν
ὁ σοφώτατος Σολομών· ἐπεγάννυτο δὲ λίαν αὐ-
τῶ τῶν Ἰσραήλων οἱ δῆμοι, ὡντό τε ὅτι κατώ-
κηκεν ἐν αὐτῷ περιειλημμένος ὁ τῶν ὅλων Θεός·
βραδεῖς γὰρ αἰεὶ πως εἰς σύνεσιν, καὶ τῶν περὶ
Θεῶ λόγων ἀνεπισήμονες, οἶγε Θεῶ πόλιν
οἰθέντες τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐν αὐτῇ δὲ καὶ μόνῃ
διετείνοντο κατοικεῖν αὐτὸν, διάτοι τὸ λέγεσθαι
διὰ Φωνῆς τῆς Δαβὶδ· δεδοξασμένα ἐλαλή-
θη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τῆς Θεῶ. Σμικρὰ τοι-
γαρῶν δοξάζοντας, ἐλέγχει Θεός, καὶ Φησὶ
ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι, θρόνον ἔχοντι τὸν
ἕρανόν, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν; ἔδει γὰρ ἔδει
τοῖς συνεσάλλθαι καὶ περιωρίσθαι τόποις τὴν
αὐτῆς φύσιν ὑπειληφόσι, καλαδείξαι σαφῶς ὅτι
τε εἴη πανταχῆ, καὶ χωρεῖ μὲν αὐτὸν ἔδεν, ἡκει
δὲ μᾶλλον διὰ πάντων αὐτός, καὶ πλήρης μὲν
ὁ ἕρανός αὐτῆς, μετῆ δὲ ἡ γῆ. Ὅτι δὲ γενητός
ἔστιν ὁ ἕρανός, διὰ πλείων ὄσων μαρτυριῶν
καταδείξαι ῥᾶον ἐν τῆς θεοπνεύστῃ γραφῆς.
ἔφη γὰρ πρὸς Θεός· ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐσερέωσα
τὸν ἕρανόν, καὶ πᾶσι τοῖς ἄστροις ἐνετείλαμην.

A conuersione ac mutatione liberum,
purum illud ab omni labe, cui sane æ-
ternitatem etiam affingis, quam a præ-
stantiore & diuiniore anima guberna-
tur? Quid melius habet ipsa, quam il-
lud, immo quam opificem Deum? Quid
magnum aut eximium sit, in animum
inducere non possum. Siquidem inef-
fabilem Dei naturam suprema gloria
cumulatam esse puto. Si ergo dicatur
a nobis incorruptibilis esse, & ab omni
interitu, vicissitudine & conuersione
libera, ingenita, æterna, ab omni labe
aliena, omnem perfectionem in se con-
tinens, ac nullius rei cuiusuis indiga;
quid tu demum ei reseruasti, quum tu
rerum creaturarum naturam tam præcla-
ris ac præcellentibus titulis decores? At
Hebræi, inquit, de rebus cælestibus opi-
nantes, cælum ipsum Dei solium esse
dicunt, scabellum vero terram. Recte
quidem, vir egregie; Deum enim ipsum
memini per vnum e sanctis Prophetis
dixisse: *Calum mihi sedes, terra autem* Esai. 42.
scabellum pedum meorum: quam domum
edificabitis mihi, dicit Dominus: vel quis
locus quietis mea? Quanquam cælum
quidem non ait esse Deum, sed terram
folio comparat, adeoque scabello. Et
si quis rei hujusce causam discere velit,
a me nullo negotio veritas ostendetur.
Ædificarat enim Hierosolymis celeberrimum illud templum Salomon sapien-
tissimus, quò mirifice lætabantur Iu-
dæorum populi, rati in illo circumscri-
ptum habitare vniuersorum Deum.
D Tardi enim ac rudes quum essent ad in-
telligendum quæ de Deo dicebantur,
quumque Hierusalem Dei urbem esse pu-
tarent, in ea sola ipsum habitare con-
tendebant, propterea quod Dauidis ore
dictum esset, *Gloriosa dicta sunt de te,*
ciuitas Dei. Quare cum exiliter de
Deo sentirent, illos arguit his verbis:
Quam domum edificabitis mihi, cui se- Psal. 86.
des calum, terra autem scabellum? O-
portebat enim clare ostendere iis, qui
naturam illius circumscribi ac coer-
ceri locis arbitrabantur, & illum ef-
se vbique, nec vlla re capi, sed potius
ire per omnia, & cælum ipso plenum
esse, terram item plenam. Cælum
autem ortum esse, sane quam multis
testimoniis ex Scriptura diuinitus in-
spirata facile est ostendere. Dixit e-
nim alicubi Deus: *Ego manu mea fir-* Psal. 32.
maui calum, & omnibus stellis præcepi.

Pfal. 32. Quinetiam beatus Dauid, *Verbo Domini calos firmatos* ait, *Et spiritu oris ejus omnem virtutem eorum esse.* Nouit etiam ipsos enarrare gloriam Dei. Quonam pacto? nempe quum ex sua natura & ortu admirationem prabent, ac tantum non istiusmodi voce vtuntur. Præclara siquidem & eximia opera, licet voce destituta, artificis scientiam quodammodo prædicant, dum eam in seipsis conspiciendam exhibent.

καὶ μὴν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, τῷ λόγῳ κυεῖς τὰς ἔρανας ἐσερεῶσθαι, φησὶ, καὶ τῷ πνεύματι τῶ σώματι αὐτῶ πάντων εἶναι τὴν δύναμιν αὐτῶν· οἶδε δὲ καὶ διηγούμενος αὐτὰς δόξαν Θεῶ. Πῶς, ἢ τίνα τρόπον; ἀφ' ὧν εἰσὶ καὶ γεγονόσιν ἔν μάλα τε θαυμασμένους, καὶ μονοῦχι Φωνῇ τῇ τοιαύτῃ χρωμένους. τὰ γὰρ τοιῶν τεχνημάτων ἀρίστα ἢ ἐξαιρετικά, καὶ τοὶ Φωνῇ ἔκ ἔχοντα, μονοῦχι καὶ διακεκράγασι τὴν τῶ τεχνουργήσαντος ἐπισήμην ἐφ' ἑαυτοῖς ἐκφαίνοντα.

FINIS LIBRI SECVNDI

